

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico–practică
ISSN 1810–309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr.10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Centrul de Instruire și cercetare, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., Universitatea de Stat B. P. Hasdeu (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea “Spiru Haret” (Constanța). Universitatea „Petre Andrei” (Iași).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 1 (241) 2012

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); V. Balmuş, doctor în drept; A. Bantuş, doctor în drept, prof. univ.; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept; A. Burian, doctor habilitat în drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5 – 531; 515
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 233 790; mob. 067431762;
234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

SUMAR

Victor Guțuleac. Unele aspecte teoretice și aplicative privind conținutul contravenției	4
Octavian BEJAN. Unele considerațiuni privind evaluarea activității anticrimă.....	17
Mihai CORJ. Unele propuneri privind îmbunătățirea proiectului Codului educației.....	20
Sergiu BOCA. Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil	29
Dumitru Bosîi, Daniela Alexeev. Probleme contemporane de garantare și respectare a drepturilor sportivilor profesioniști.....	34
Valentin ROTARU. Adoptarea unei noi constituții – o necesitate sau un moft?	40
Alina Daniela GÂF-DEAC. România, între programul de dezvoltare regională și principiile dezvoltării durabile.....	43
Marius NEGOIȚĂ. Organele electorale abilitate cu dreptul de a organiza și desfășura alegerile parlamentare europene.....	46
Elena BUGUȚA. Analiza comparativă a reglementărilor privind instituția împăcării penale în unele state ale sistemului de drept romano-germanic și cel anglo-saxon	53

UNELE ASPECTE TEORETICE ȘI APLICATIVE PRIVIND CONȚINUTUL CONTRAVENȚIEI

Victor GUȚULEAC,
doctor în drept, profesor universitar

SUMMERY

For the legal application of delinquency responsibility, an essential significance has the proper juridical qualification of the committed antisocial action. This scientific work is devoted to one of the juridical institute of this kind – content constitutive of contravention. To establish accurately the assaulted object, the objective aspect, the person of the assault – means to accomplish the exact legal framing in the definite legal norm from the contravention of law of the committed antisocial action.

* * *

În aplicarea răspunderii contravenționale o importanță deosebită se atribuie calificării juridice corecte a faptei antisociale comise. Prezenta publicație este consacrată conținutului contravenției. A stabili corect obiectul atentat, latura obiectivă, subiectul atentatului, înseamnă a efectua încadrarea juridică a faptei antisociale comise în norma materială concretă din legea contravențională.

Activitatea efectivă privind combaterea contravenționalității nu poate fi concepută fără constrângerea statală, și anume răspunderea juridică.

Răspunderea juridică este o noțiune care are o bază reală și ocupă un loc central în fiecare ramură a sistemului de drept. Justiția nu poate fi realizată decât prin intermediul raporturilor juridice (raporturilor de constrângere).

Răspunderea juridică, inclusiv cea contravențională, este o varietate a constrângerii juridice, reprezentând o stare de drept deosebită ce presupune prezența obligației fixate în lege, înțelegerea necesității de a o realiza, precum și posibilitatea survenirii consecințelor nefavorabile (aplicarea sancțiunilor) în cazul încălcării acestei obligații.

Răspunderea contravențională este o varietate a răspunderii juridice care apare în toate cazurile de comportament ilegal al persoanei și se manifestă prin aplicarea față de aceasta a sancțiunilor juridice corespunzătoare, în ordinea stabilită de legislația contravențională. Ea nu poate fi concepută decât în cadrul unui raport juridic, în care se stabilește fapta ilicită, vinovăția făptuitorului și sancțiunea corespunzătoare [1, p. 130]. Răspunderea contravențională exprimă reacția societății față de contravenienți,

deoarece aceasta este o consecință a săvârșirii contravenției care, la rândul său, reprezintă premisa incidenței răspunderii contravenționale.

În aplicarea legitimă a sancțiunii contravenționale, pe lângă alte cerințe, o importanță deosebită o are calificarea juridică a faptei antisociale comise, încadrarea ei în norma juridică materială concretă din legea contravențională.

Calificarea juridică a contravenției concrete este una dintre cele mai importante noțiuni ale aplicării normelor juridice materiale, utilizate pe larg în activitatea practică a organelor de drept.

În general, a califica înseamnă și a atribui unei ființe sau unui lucru o anumită calitate, a caracte riza sau a atribui unele fenomene, evenimente, fapte, după semnele sau particularitățile lor calitative, unei categorii, specii sau unui gen [2, p.5]. Astfel, în domeniul dreptului a califica o faptă antisocială ca pe o contravenție sau drept abatere disciplinară, civilă, sau infracțiune înseamnă a alege acea normă juridică materială, care prevede anume fapta dată, deci, a încadra fapta concretă în norma juridică corespunzătoare.

Calificarea contravențiilor constituie o condiție absolut necesară pentru aplicarea normelor juridico-contravenționale. În dreptul contravențional prin calificarea juridică a

unei contravenții înțelegem a-i da faptei antisociale periculoase aprecierea juridică adecvată, invocând norma juridico-contravențională a Părții speciale a Codului contravențional al Republicii Moldova [3], ce cuprinde semnele contravenției comise.

Așadar, *noțiunea de calificare a contravenției poate fi caracterizată din două puncte de vedere:*

a) a activității organelor abilitate în vederea identificării caracteristicilor unei sau altei contravenții în fapta antisocială a unei persoane, și
b) a consecințelor activității organelor împuternicite să constate și să examineze cazurile contravenționale (art. 393 CC al RM) – recunoașterea și constatarea în documentele juridice corespunzătoare (procesul-verbal privind comiterea contravenției; hotărârea privind aplicarea sancțiunii contravenționale etc.) a coincidenței semnelor faptei cu normele juridico-contravenționale. Aceste două aspecte ale noțiunii de calificare contravențională sînt strîns legate între ele.

Din punctual de vedere al tehnologiei, calificarea juridică a contravențiilor prezintă un proces de comparabilitate a faptei antisociale comise cu un anumit model (standard) juridic. Fiecare normă materială din Partea specială a Codului

contravențional (articol concret sau alineatul lui) prezintă un model (standard) juridic cu elementele sale (obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă) strict determinate. Și numai atunci când fapta antisocială periculoasă se încadrează total în acest model juridic, întrunește toate elementele constitutive ale lui, putem considera că fapta comisă este protejată de dreptul contravențional și constituie contravenția prevăzută de un articol concret din Codul contravențional.

Din cele menționate, tragem concluzia că în procesul activității privind încadrarea juridică a acțiunii (inacțiunii) antisociale, efectuate la primele trei faze ale procedurii contravenționale (constatarea faptei contravenționale; judecarea cauzei contravenționale în instanță, revizuirea cauzei), o importanță deosebită are conștientizarea conținutului constitutiv al contravenției.

Trăsăturile esențiale ale contravenției sau conținutul juridic al contravenției indică criteriile generale de diferențiere a acesteia de alte forme de ilicit juridic (infrațiuni sau abateri), dar nu le pot servi la particularizarea faptelor ilicite, la cunoașterea trăsăturilor și elementelor ce compun contravenția [4, p. 105].

De aceea este necesar ca fapta contravențională să fie analizată și sub raportul conținutului constitutiv, prin care se înțelege totalitatea elementelor stabilite prin norme de drept contravențional, de a căror existență depinde calificarea juridică a faptei ilicite în calitate de contravenție. Fapta contravențională este un fenomen al realității înconjurătoare, iar conținutul ei îl constituie construcția logică și noțiunea juridică a acestei fapte, care exprimă însușirile și caracteristicile esențiale ale acestui fenomen real ca raport antisocial.

Conținutul constitutiv al contravenției este prevăzut în norma incriminatoare și poate fi definit ca totalitate de condiții stipulate

de lege pentru caracterizarea unei fapte de drept contravențional [5, p. 82-83].

Deci, prin conținutul constitutiv al faptei contravenționale se înțelege ansamblul de elemente și trăsături caracteristice și definite în însăși norma de drept, care stabilește sancțiunea sau o altă normă la ce se face trimitere pentru a constata și sancționa fapta contravențională.

În știința dreptului se face distincție între *conținutul juridic*, ce cuprinde condiția privind existența faptei sancționate de lege sau care îi determină gravitatea, și *conținutul constitutiv*, ce cuprinde totalitatea condițiilor necesare pentru existența contravenției și pe care le îndeplinește făptuitorul [6, p. 35]. Conținutul constitutiv, fiind dat întotdeauna în norma incriminatoare, nu poate lipsi din conținutul juridic al contravenției.

Prin *conținutul constitutiv al contravenției* se înțelege totalitatea elementelor stabilite în normele de drept, de existența cărora depinde calificarea faptei ilicite în calitate de contravenție.

Fapta contravențională este un fenomen al realității înconjurătoare, iar conținutul ei îl constituie construcția logică și noțiunea juridică a acestei fapte, care exprimă însușirile și caracteristicile esențiale ale acestui fenomen real și care poate fi privit ca raport antisocial [7, p. 160].

Legiuitorul nu inventează trăsături caracteristice faptei ilicite, ele se conțin în realitate, iar el nu face altceva decât să le selecteze pe cele mai importante, specifice, pentru a da expresie conținutului contravenției. Construcția logică a contravenției este fixată în normele de drept, devenind astfel sancționabilă.

Elementele care se referă la condițiile de existență a contravenției la nivelul laturilor sale fundamentale alcătuiesc conținutul contravenției. Conținutul reprezintă ansamblul caracteristicilor specifice, elementelor constitutive ale contravenției

arătate în ipoteza normei de contravenționalizare [8, p. 91].

Investigațiile științifice ale contravenției sînt foarte actuale, în primul rînd, pentru a delimita fapta contravențională de alte fapte ilicite, iar, în al doilea rînd, pentru a ajuta organele împuternicite la calificarea corectă a faptei și alegerea celei mai adecvate măsuri de influențare.

În literatura de specialitate există unanimitate de opinii referitor la elementele constitutive obligatorii ale contravenției. În ceea ce privește consecutivitatea cercetării științifice și aplicării lor, opiniile savanților s-au divizat. *Una dintre variantele* examinate este: subiectul, obiectul, latura obiectivă, latura subiectivă [9, p. 143 ș.a.]. *A doua variantă* este: obiect, subiect, latura obiectivă și latura subiectivă [10, p. 335]. *A treia variantă* este: obiectul, latura obiectivă, latura subiectivă, subiectul [11, p. 315]. Cea mai des întilnită, susținută și de noi, este *a patra variantă*: obiect, latura obiectivă, subiect și latura subiectivă [12, p. 595; 13, p. 295 ș.a.].

Această poziție este, în viziunea noastră, simplu de explicat. Atît timp cît valoarea socială concretă nu este protejată prin norma materială a dreptului contravențional, această valoare socială nu poate să constituie *obiectul atențării* (obiectul contravenției). Odată cu obținerea forței juridice a normei contravenționale materiale apare obiectul contravenției. Toți subiecții dreptului contravențional sînt obligați să se conforme prevederilor normei materiale, să nu atenteze la obiect (valorile sociale protejate de norma juridică concretă). Atît timp cît subiecții dreptului contravențional se află în raport juridic de conformare față de prevederile normei materiale, față de ei pot fi aplicate doar metodele de convingere, dar, nicidecum, cele de constrîngere, inclusiv, sancțiunile contravenționale. Transformarea raportului juridic de conformare în cel de con-

flict, adică atentarea reală la obiect, *fapt ce constituie latura obiectivă a contravenției*, servește drept temei de aplicare a măsurilor de prevenire, de curmare (stopare) și celor de asigurare a procedurii contravenționale încă nu servește drept temei de aplicare față de atentat a sancțiunii contravenționale [14, p. 18], este necesar de a stabili și *vinovăția (latura subiectivă)* a făptuitorului unei fapte contravenționale. Totodată, nu fiecare autor al faptei comise este și subiectul contravenției. Deci, *latura subiectivă nu poate fi stabilită înainte de a constata autorul unei fapte contravenționale ce întrunește condițiile subiectului activ al contravenției*.

Lipsa cel puțin a unuia dintre elementele nominalizate: obiect, latura obiectivă, subiect și latura subiectivă, are drept consecință lipsa conținutului de contravenție. Fiecare element constitutiv este format, la rîndul său, dintr-un număr de trăsături caracteristice. Pericolul social și ilicitul, fiind trăsături generale, nu aparțin vreunui element aparte din conținutul contravenției, în schimb, ele încheagă toate aceste elemente, dîndu-i formă și conținut contravenției. Legătura dintre trăsăturile și elementele constitutive ale contravenției, precum și semnificația lor la calificarea faptei contravenționale, este incontestabilă.

În acest context, o caracterizare metaforică a legăturii dintre pericolul social și elementele infracțiunii (care se referă și la contravenție) o face autorul rus V. Kudreavțev. În viziunea acestui autor, pericolul social, ca trăsătură a infracțiunii, există în întregime numai atunci cînd sînt prezente toate elementele ei. După cum casa are însușirea de a fi loc de locuit (prin conținutul tuturor elementelor ce o formează) și nu se poate spune că această însușire aparține peretelui, acoperișului sau sobei (luate în parte), la fel nu ar fi corect să se considere că pericolul social aparține de sine stătător obiectului, subiectului, laturii

obiective sau subiective ale infracțiunii... După cum fiecare element al casei contribuie în mod diferit ca acest local să se considere locuință, la fel și fiecare element al infracțiunii, prin esența sa, face posibilă perceperea caracterului și gradului și pericolului social al infracțiunii. Astfel se formează această trăsătură generală a infracțiunii [7, p. 161].

Spre deosebire de *elementele contravenției*, care sînt numai patru la număr, *trăsăturile caracteristice* acestei fapte sînt mai multe și diverse.

Valoare aplicativă vastă, consideră D. Bahrah, are divizarea trăsăturilor caracteristice ale contravenției în: *permanente* și *variabile* [15, p. 43]. Sînt considerate *permanente* acele trăsături care sînt stabilite pe deplin în normele de drept sau de teoria dreptului (vîrsta răspunderii contravenționale a persoanei fizice – art. 16 alin. (1) și (2); vinovăția – art. 14 alin. (2); contravenția – art. 10 din CC al RM), iar *variabile* acele trăsături al căror conținut nu este fixat concret (nerespectarea regulii fitosanitar și de carantină – art. 188 CC al RM; încălcarea regulilor și normelor sanitar-veterinare – art. 196 CC al RM; încălcarea regulilor de securitate în transportul feroviar – art. 198 CC al RM etc), deoarece, în baza legii, conținutul lor poate fi schimbat de către organele centrale sau locale ale administrației de stat competente. Tot ca o categorie de trăsături variabile, autorul le menționează pe cele cu caracter de apreciere. Existența lor urmează să fie stabilită de organul constatator, luîndu-se în considerare circumstanțele concrete și scopul legii [15, p. 44].

A. Obiectul contravenției. Obiectul contravenției este *acel factor al conținutului juridic al contravenției ce constă în valoarea socială și relațiile sociale generate de această vătămare prin acțiunea sau inacțiunea interzisă de norma contravențională*.

Dreptul contravențional ocro-

tește valorile sociale importante care nu sînt protejate de legea penală. Valorile sociale apărute de normele contravenționale și relațiile juridice generate de această ocrotire constituie obiectul contravenției.

Obiectul contravenției nu se confundă cu instrumentele sau mijloacele materiale cu ajutorul cărora a fost comisă contravenția și nici cu lucrurile produse prin contravenție [16, p. 121].

Valoarea socială ce formează obiectul contravenției poate fi vătămăată în cele mai diverse forme. Astfel, în cazul valorilor sociale neexprimate fizic, vătămarea constă într-o stare de tulburare a relațiilor sociale privind aceste valori, iar în cazul valorilor sociale ce au aspect material, vătămarea poate consta într-o lezare fizică, fie numai într-o stare de periclitare a acestora.

Pentru apărarea valorilor sociale expuse în art. 2 din Codul contravențional al RM, prin organul legislativ, statul a reglementat numeroase relații sociale care se referă la conduita cetățenilor vizavi de aceste valori.

Deci, după cum afirmă savantul autohton V. Guțuleac, obiectul reflectă acele relații și valori sociale la care a atentat subiectul [4, p. 106].

În concluzie, putem menționa că obiectul contravenției formează valorile sociale și relațiile sociale create în jurul și datorită acestor valori, protejate de legea contravențională, care sînt prejudiciate sau puse în pericol prin comiterea faptei contravenționale.

Obiectul contravenției se deosebește de cel al infracțiunii prin aceea că valorile, relațiile sociale, bunurile sau interesele legitime, apărute prin normele de drept contravențional au o importanță socială mai redusă, ele fiind legate de activitatea organelor ce realizează administrația publică în anumite domenii de activitate sau privesc unele raporturi sociale de o rezonanță mai redusă, pe cînd obiectul

infrațiunii vizează valorile fundamentale ale statului [17, p. 10]. De exemplu, infracțiunea ce vizează purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și a munițiilor (art. 290 Cod penal al RM) are ca obiect relațiile sociale care apără viața și integritatea persoanelor, ordinea și liniștea publică, deci valori fundamentale ale societății, pe când contravenția de încălcare a regulilor de deținere, port, transport, folosire sau aplicare a armei individuale și a munițiilor aferente (art. 361 CC al RM) are ca obiect relațiile sociale privind modul de administrare a armei individuale.

De obicei, în literatura juridică obiectele contravenției sînt clasificate în baza a două criterii:

a) *pe verticală* – în funcție de nivelul generalizării – general, generic și nemijlocit;

b) *pe orizontală* – în funcție de importanța obiectului nemijlocit – de bază, complementar sau facultativ [8, p. 92].

Obiectul generic este format din totalitatea relațiilor și valorilor sociale apărute prin normele Codului contravențional al RM împotriva contravențiilor prevăzute de legea contravențională. Obiectul juridic general este unul pentru toate contravențiile și este indicat în art. 2 din legea contravențională: ”Scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvîrșirii de noi contravenții” [3].

Obiectul juridic generic sau de grup este format din mănunchiul de relații sociale de aceeași natură sau omogene apărute prin normele contravenționale. Obiectul generic a constituit criteriul de bază de care s-a folosit legiuitorul la clasificarea contravențiilor din partea specială a Codului contravențional al RM [18, p. 68].

De exemplu, contravențiile din capitolul XIX sînt comasate după obiectul juridic generic: ”Relațiile sociale ce țin de menținerea ordinii publice și asigurării securității publice”; din capitolul XIII – după obiectul juridic generic: ”Relațiile sociale ce țin de asigurarea securității rutiere” etc.

Obiectul juridic special sau nemijlocit este relația socială concretă căreia i se aduce atingere prin contravenție. Această categorie de obiect servește la determinarea individualității unei contravenții în cadrul unui grup în funcție de obiectul special, partea specială este divizată în articole, alineate.

Obiectul juridic nemijlocit (special) este subordonat celui generic, corelația dintre cele două categorii fiind una de tip specie-gen. Orice contravenție afectează atât obiectul juridic nemijlocit (special), cât și pe cel generic. În unele cazuri obiectul nemijlocit coincide cu cel generic.

Savantul român A. Hotca examinează două forme de obiecte juridice ale contravenției: *generice* și *specifice*.

Obiectul juridic generic, menționează autorul, este acea specie de obiect al contravenției ce constă în valoarea socială fundamentală ce naște un fascicol de relații sociale reprezentînd criteriul folosit de legiuitor pentru asocierea mai multor contravenții într-un grup. Altfel spus, obiectul juridic generic este valoarea socială ce formează protecția mai multor norme contravenționale. Este obiect juridic de grup, spre exemplu, relațiile sociale referitoare la protecția consumatorilor, în cazul contravențiilor privind calitatea produselor.

Obiectul juridic specific este acea categorie de obiect al contravenției care constă în valoarea socială ocrotită în particular de o anumită normă contravențională și relațiile sociale generate de aceasta. Obiectul juridic specific este subsumat celui generic, deoarece corelația între cele două categorii este una

specie-gen. Se poate spune că, orice contravenție vatămă atât obiectul juridic special, cât și pe cel generic. În schimb, nu orice contravenție are, pe lângă obiectul generic, și un obiect juridic special, care să fie o formă particulară a celui generic căruia i se subordonează [16, p. 122].

Nu se poate spune însă că o contravenție vatămă, întotdeauna, numai o singură valoare socială. Din rațiuni de tehnică legislativă, de politică juridică și din cauza asemănărilor dintre unele contravenții, legiuitorul, în funcție de o anumită valoare socială importantă, grupează contravențiile în acte normative. De pildă, contravențiile referitoare la regimul circulației pe drumurile publice sînt reglementate în Codul rutier și regulamentul de aplicare a acestuia. Asocierea mai multor contravenții într-un grup de contravenții se face în raport de o valoare socială fundamentală și servește la clasificarea acestora [16, p. 122].

De menționat că sînt unele contravenții, care au obiecte juridice alternative dar acestea nu-și pierd unitatea. Pentru existența contravenției este suficientă vătămarea uneia dintre valorile sociale prevăzute de legea alternativă. Folosind categoriile de obiect juridic generic și specific, legiuitorul grupează, de regulă, contravențiile în cadrul legii în titluri, capitole, secțiuni sau articole.

În funcție de conținutul valorilor atentate, deosebim următoarele categorii ale obiectului juridic special: *obiect simplu al contravenției sau unic* – este în cazul în care ca obiect servește o singură valoare socială și relațiile corespunzătoare acesteia, spre exemplu, contravenția prevăzută în art. 69 ”Înjuria” are ca obiect simplu – ”onoarea și demnitatea persoanei”; *obiect juridic complex* – cînd prin fapta prejudiciabilă sînt vătămăte două sau mai multe relații sociale, cea mai importantă din aceasta avînd natura acestei contravenții. Deci, contravenția prin care se atentează

concomitent la două sau mai multe obiecte are obiect complex.

Obiectul complex e format din obiectul *principal* și *suplimentar* (*secundar, adiacent*) [16, p. 123].

Obiectul principal este acel obiect care este protejat de legea contravențională și determină esența contravenției. Obiectul principal este obiectul care corespunde după conținut cu obiectul generic. Calificarea contravenției este efectuată numai după obiectul principal al ei.

Obiectul secundar este acela căruia i se aduce atingere prin contravenția care este îndreptată nemijlocit asupra altui obiect, adică asupra obiectului principal, de exemplu: acostarea jignitoare a cetățeanului (art. 354 Codul contravențional al RM) are ca obiect nemijlocit principal cinstea și demnitatea persoanei concrete, iar ca obiect nemijlocit secundar ordinea publică.

Obiectul material al contravenției este format din bunul, lucrul sau valoarea împotriva cărora se îndreaptă acțiunea sau inacțiunea incriminată și asupra cărora se răsfîng urmările provocate, aducându-se, astfel, atingere relațiilor sociale ocrotite de norma contravențională. Dacă obiectul contravenției este întotdeauna o valoare socială, anumite interese, atunci obiectul material al contravenției este întotdeauna o substanță materială [4, p. 107]. Prin urmare, obiectul contravenției este o categorie abstractă, inaccesibil pentru perceperea directă, iar obiectul material are întotdeauna un conținut material accesibil pentru perceperea cu ajutorul organelor de simț. Astfel, contravenția de neexecutare a sentinței, hotărîrii sau deciziei judecătorești (art. 318 CC al RM), obiectul material va constitui, după caz, paguba materială exprimată în valori materiale ocrotite. Obiectul material nu există la toate contravențiile, ci numai la acelea la care valoarea socială ocrotită constă sau se exprimă într-o entitate materială, ca urmare – unele contravenții pot să nu aibă obiect material.

Apariția obiectului contravenției (intrarea în vigoare a normei contravenționale materiale) determină apariția *raportului contravențional de conformare*. Toate persoanele fizice și juridice sînt obligate să se conformeze regulilor de conduită stipulate în aceste norme juridice, în caz contrar, statul amenință cu aplicarea constrîngerii statale, prevăzute în sancțiunea normei materiale respective.

B. Latura obiectivă a contravenției. După cum am menționat mai sus, fiecare element din conținutul contravenției este format dintr-un sistem de trăsături caracteristice prevăzute în normele de drept contravențional. Latura obiectivă, ca element constitutiv al contravenției, este alcătuită din acele trăsături ce caracterizează materialitatea faptei. Reprezentantii doctrinei penale includ în categoria trăsăturilor obligatorii ale laturii obiective: *pericolul social, consecințele negative, raportul causal*.

În opinia M. Orlov, latura obiectivă a contravenției trebuie înțeleasă plecînd de la ideea că pericolul social și ilicitul sînt, totuși, trăsături globale care rezultă din interacțiunea tuturor trăsăturilor caracteristice ale contravenției și, prin urmare, nu pot fi luate în considerație izolat, atribuindu-le un element concret [9, p. 152].

În ceea ce privește consecințele și raportul causal, definiția legală a contravențiilor nu constituie precizări cu privire la consecințele lor dăunătoare. De aceea, latura obiectivă a contravenției va cuprinde, în mod obligatoriu, numai acele trăsături ce caracterizează materialitatea faptei sancționate. Dacă pornim de la faptul că majoritatea normelor contravenționale materiale au un conținut formal, și nu unul material, atunci putem trage concluzia că anume fapta, adică *acțiunea sau inacțiunea este principala trăsătură* a laturii obiective a contravenției [9, p. 153].

Latura obiectivă a contravenției

ei arată conținutul și modalitatea atentării subiectului asupra obiectului (valorilor protejate). Ea poate fi definită ca acțiunea sau inacțiunea ilicită producătoare de consecințe socialmente periculoase sau care amenință anumite valori, relații sociale, bunuri ori interese legitime și care este considerată ca ilicită în legea contravențională [4, p. 106].

Într-o altă accepțiune latura obiectivă a contravenției este manifestarea exterioară a persoanei – adică fapta care prin rezultatul produs lezează sau pune în pericol valorile ocrotite prin legea contravențională [8, p. 94].

În doctrina autohtonă majoritatea autorilor sînt de părerea că părțile componente ale laturii obiective sînt: *elementul material, rezultatul periculos, raportul de cauzalitate* și unele condiții de *loc, timp, mod, împrejurări* [9, p. 154].

Elementul material se manifestă prin acțiune sau inacțiune. De exemplu, contravențiile prevăzute în art. 109 CC al RM pot fi săvîrșite atît prin acțiune – încălcarea regimului de protecție a apelor, avînd drept urmare poluarea acestora, eroziunea solurilor și alte fenomene dăunătoare (alin. (1)), cît și prin inacțiune – nerespectarea limitelor și regimului de protecție a perdelelor forestiere de protecție a apelor (alin. (5)).

Rezultatul social periculos (consecințele sau urmările prejudiciabile) este lezarea sau punerea în pericol a obiectului juridic al contravenției prin comiterea unei fapte cu pericol social și se manifestă prin vătămarea efectivă sau prin starea de pericol.

Legătura de cauzalitate reprezintă al treilea semn al laturii obiective a contravenției. Raportul causal reprezintă una dintre cele mai dificile probleme nu numai din teorie, dar și din practică.

Raportul causal dintre acțiunea sau inacțiunea contravențională și consecințele criminale reprezintă semnul principal, numai în cazul

componenței materiale. În unele situații stabilirea raportului causal nu prezintă dificultăți, fiind ușor a se dovedi că o anumită consecință a fost provocată de acțiunea ilegală a unei personae, a cărei activitate nu a fost precedată sau însoțită de alte cauze sau împrejurări ce complică rezolvarea problemei date. În alte situații, în procesul stabilirii raportului de cauză apar însă probleme, mai ales atunci când consecința a fost precedată de mai multe acțiuni care sînt concomitente, din partea mai multor persoane sau anumite împrejurări care au influențat, într-o măsură oarecare, producerea rezultatului periculos [18, p. 70].

Locul, timpul, modul și împrejurările în care se comite contravenția poartă un caracter facultativ. Ele devin obligatorii doar atunci când legiuitorul le include în componența de contravenție: de exemplu, contravențiile prevăzute în art. 355 CC al RM – consumul de băuturi în locuri publice și apariția în stare de ebrietate în locuri publice – sînt condiționate de săvîrșirea lor în loc public.

Consumul de băuturi alcoolice în locurile permise de autoritățile administrației publice locale sau aflarea în stare de ebrietate în afara locurilor publice nu constituie latura obiectivă a contravențiilor prevăzute de art. 355 alin. (1) și (2) ale CC al RM.

Pluralitatea laturilor obiective. Stabilirea corectă a laturii obiective a faptei contravenționale imputate este una dintre condițiile de bază a încadrării juridice corecte a faptei ilicite comise, și, ca urmare, a aplicării corecte și legitime a constrîngerii statale față de făptuitorul ei.

De menționat că dispozițiile unor norme materiale din Codul contravențional conțin cîteva variante ale laturii obiective a contravenției. De exemplu, art. 96 alin. (1) ”Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe” are 7 variante ale laturii obiective, adică o com-

ponență de contravenție, însă cu 7 variante diferite ale acțiunilor sau inacțiunilor, prin care are loc atențarea la valorile sociale, protejate de această normă; art. 169 ”Încălcarea normelor de desfășurare a activităților licențiate în domeniul energetic” – respectiv 15 variante; art. 177 ”Încălcarea legislației și documentelor normative în construcții” alin. (1) - (14), alin. (2) - (10); art. 345 alin. (1) ”Încălcarea regulilor din domeniul metrologiei” – 8 variante etc. Deci, stabilirea și probarea prin probe acumulate și administrate a acțiunii sau inacțiunii concrete (laturii obiective), prin care subiectul activ al contravenției a atentat la valorile sociale, prevăzute în ipoteza norme materiale concrete – este una dintre sarcinile prioritare ale agentului constator în procesul pornirii procedurii contravenționale și cercetării cazului. În unele cazuri, conținutul laturii obiective a contravenției este influențat și de forma ei.

Unitatea contravențională. În literatura de specialitate sînt diverse opinii referitoare la formele, modalitățile și felurile contravenției [16, p. 152-154; 8, p. 55-59].

Vom menționa numai că contravenția ca fenomen sociouman este o manifestare de comportament obiectivă a omului, avînd o existență unitară în materialitatea sa. Contravenția este însă și o unitate juridică, fiindcă fiecare faptă ce constituie o contravenție reprezintă o concretizare a conceptului de contravenție existent în norma legală. Elementele contravenției se prezintă în interdependență, ceea ce dă unitate faptei contravenționale. Unitatea și pluralitatea de contravenții sînt categorii juridice ce se raportează la o bază de evaluare – contravenția. Vom fi în prezența unității contravenționale dacă prin raportare la baza de evaluare vom identifica elementele unei singure contravenții. În schimb, va exista pluralitate de contravenții dacă activitatea analizată va cuprinde ele-

mentele ale mai multor contravenții [19, p. 152].

În funcție de structura elementului material și rezultatul produs, *unitatea contravențională* poate fi simplă sau complexă. Problema unității contravenției există numai dacă bazei de evaluare – contravenția – îi atașăm și o altă coordonată, anume ca pluralitatea de acțiuni sau inacțiuni să fie realizată de același făptuitor. Contravenția este luată în considerare ca bază de evaluare prin prisma părții esențiale a contravenției, iar nu și referitor la condițiile accidentale sau circumstanțe. Față de aceste precizări vom spune că avem unitate contravențională dacă activitatea ilicită a unei persoane realizează conținutul unei singure contravenții, chiar dacă o parte din această activitate îmbracă și forma unei categorii de ilicit extracontravențional. În cazurile în care activitatea ilicită a unui făptuitor îndeplinește condițiile de existență ale mai multor contravenții va exista pluralitate de contravenții [16, p. 152].

Noi ne aprofundăm în polemica științifică referitor la formele, modalitățile și felurile contravenției, deoarece legislația contravențională națională prevede doar trei feluri de contravenții: *contravenția continuă*, *contravenția prelungită* și *tentativa*.

Contravenția continuă este diferită și este acea formă a unității naturale contravenționale care constă în prelungirea în timp a elementului material (acțiunii sau inacțiunii) și a procesului de producere a rezultatului pînă la un moment viitor consumării, pe cînd activitatea contravențională este oprită datorită unei energii contrare.

Contravenția continuă este una dintre formele unității contravenționale ce cunoaște o evoluție temporară datorită existenței în timp a acțiunii sau inacțiunii ce constituie elementul material al *laturii obiective a contravenției*.

Potrivit Codului contravențional al RM, se consideră **contravenție**

continuă fapta care se caracterizează prin săvârșirea neîntreruptă, într-un timp nedeterminat, a activității contravenționale. În cazul contravenției continue nu există pluralitate de contravenții.

Contravenția continuă se consumă în momentul încetării acțiunii sau inacțiunii contravenționale sau al survenirii unor evenimente care împiedică această activitate [3, art. 11].

În cazul contravenției continue, latura obiectivă a contravenției se va manifesta prin activitate ilicită de același gen, însă, desfășurată într-o perioadă nedeterminată. De exemplu, persoana ce a consumat substanțe narcotice sau alte substanțe psihotrope fără prescripția medicului (art. 85 alin. (1) CC al RM) a intrat în raport contravențional de conflict cu prevederile normei juridice date în momentul consumului pentru prima dată. Însă, indiferent de faptul cât timp se va desfășura această activitate ilicită, contravenția va fi consumată în cazul în care:

a) adresării benevole a consumatorului la o instituție medicală pentru a i se acorda asistența necesară în legătură cu consumarea ilegală a substanțelor narcotice și/sau a altor substanțe psihotrope;

b) activitatea ilegală privind consumul de substanțe narcotice și/sau a altor substanțe psihotrope va fi constatată de către agentul constator.

În primul caz, în temeiul art. 85 alin. (2) va fi întreruptă răspunderea contravențională. În cel de-al doilea caz, dacă consumatorul este subiect al răspunderii contravenționale și se va găsi vinovat, va fi pedepsit potrivit sancțiunii normei materiale respective.

Contravenția prelungită. Se consideră *contravenție prelungită* fapta săvârșită cu o unică intenție, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni și/sau inacțiuni contravenționale identice comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu o contravenție.

Contravenția prelungită se consumă în momentul săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni contravenționale [3, art. 12].

De exemplu, latura obiectivă a contravenției prevăzută în art. 265 CC al RM se va manifesta prin activitatea privind:

1) achiziționarea mărfurilor, produselor ori a materiei prime fără dovada originii și a provenienței lor, dacă dispunerea de o asemenea dovadă este obligatorie conform legii;

2) păstrarea lor;

3) transportarea spre comercializare;

4) comercializarea ilicită.

Această contravenție se va considera ca fiind prelungită dacă va fi consumată cel puțin după a doua acțiune ”păstrarea valorilor materiale”.

Tentativa este acea formă a contravenției după fazele desfășurării acesteia în timp, consideră A. Hotca, care constă în punerea în executare a intenției de a săvârși contravenția, executare ce a fost întreruptă sau nu și-a produs efectul [16, p. 156]. Tentativa face parte din faza executării contravenției, deoarece ea presupune realizarea în întregime sau parțial a elementului material al contravenției. Fiind o faptă realizată parțial, tentativa trebuie să aibă un tratament juridic diferit față de cel al faptei consummate.

După S. Furdul, *tentativa* se caracterizează prin *trei semne*:

a) acțiunile făptuitorului sînt îndreptate nemijlocit spre comiterea contravenției concrete;

b) făptuitorul nu duce contravenția pînă la capăt și fapta lui rămîne neterminată;

c) făptuitorul nu și-a realizat rezultatul contravențional din cauze independente de voința sa [8, p. 96].

În viziunea autorului nominalizat, se deosebesc două modalități ale tentativei de contravenție:

1) tentativa consumată are loc

atunci cînd persoana a comis toate acțiunile sau inacțiunile pe care le consideră necesare pentru a comite contravenția, însă rezultatul dorit n-a survenit din cauze independente de voința ei;

2) tentativa consumată are loc atunci cînd persoana n-a comis toate acțiunile sau inacțiunile pe care le consideră necesare pentru obținerea rezultatului contravențional dorit. De exemplu, rezultatul nu a fost cel scontat, din cauza rezistenței opuse de persoana vătămată prin contravenție [8, p. 96].

Sub *aspect obiectiv*, tentativa reprezintă, în primul rînd, un început de executare a acțiunii îndreptate nemijlocit împotriva valorii sociale ocrotite de dreptul contravențional. Făptuitorul, prin diverse metode, atentează la obiectul concret și creează un pericol real de a-i cauza o daună, iar în unele cazuri chiar îi cauzează o anumită daună [4, p. 105].

O altă trăsătură a aspectului obiectiv al tentativei constă în faptul că acțiunea începută nu și-a produs efectul din cauze independente de voința făptuitorului. Aceste cauze se constituie din împrejurări apărute contrar voinței făptuitorului, care întrerup acțiunile și fac imposibilă continuarea lor sau care înlătură producerea rezultatului. Tentativa, sub *aspect subiectiv*, se distinge prin caracterul intenționat al faptei (practic – intenția directă).

În funcție de caracterul intenționat al tentativei și al cauzelor ce înlătură producerea rezultatului, tentativa poate apărea sub formă de tentativă asupra unui *obiect nul* sau de tentativă cu *mijloace nule* [11, p. 91].

Tentativa asupra unui obiect nul se consideră fapta prin care se atentează la valorile sociale ocrotite de legea contravențională, însă acțiunile comise nu cauzează și nu au putut cauza daune din cauza greșelii autorului, deoarece obiectul lipsea în momentul atentatului

sau avea calități atât de bune, încît – prin acțiunile întreprinse – el nu putea fi vătămat.

Tentativa cu mijloace nule survine în cazul în care consumarea contravenției nu a fost posibilă din cauza insuficienței sau defectuoziității mijloacelor folosite.

Prevederile doctrinare în ceea ce privește definiția de tentativă au fost practic preluate și de legislatorul național, care constată: ”Se consideră tentativă de contravenție acțiunea sau inacțiunea intenționată, îndreptată nemijlocit spre săvîrșirea unei contravenții care, din cauze independente de voința făptuitorului, nu și-a produs efectul” [3, art. 13].

Această reglementare a tentativei este completată prin conținutul normelor juridice prevăzute de articolele 26 și 28 ale CC al RM. Prima normă juridică ne indică precum că una dintre cauzele ce înlătură răspunderea contravențională poate fi tentativa. Cea de-a doua normă juridică are următorul conținut: ”În cazul contravenției neînsemnate, organul (persoana cu funcție de răspundere) împuternicit să rezolve cazul poate înlătura răspunderea contravențională, limitîndu-se la adresarea unei observații verbale făptuitorului. Se consideră neînsemnată tentativa de contravenție pentru care prezentul cod prevede în calitate de sancțiune maximă aplicarea unei amenzi de pînă la 10 unități contravenționale.”

Din cele menționate, tragem concluzia că orice tentativă de contravenție se consideră neînsemnată și că făptuitorului ei îi poate fi înlăturată răspunderea contravențională.

Apariția laturii obiective a contravenției, adică atentarea reală la obiect, constituie *fapta contravențională* (obiectul contravenției și latura obiectivă) mărturisește apariția raportului de conflict, care urmează a fi curmat (stopat) cît mai rapid prin aplicarea măsurilor de

constrîngere statală în scopul minimizării daunei pasibile.

C. Subiectul contravenției. În literatura de specialitate, sintagma ”subiectul contravenției” este, deseori, asociată cu sintagma ”făptuitorul ilicitului contravențional”, fapt care este, cel puțin, discutabil. Considerăm că orice subiect al dreptului contravențional are, practic, în fiecare caz aparte o calitate concretă determinată de lege.

Contravenția, fiind o activitate ilicită, este atribuită unei persoane care a încălcat obligația de conformare. Cu excepția minorilor sub 16 ani și iresponsabililor permanenți, toți membrii societății sînt susceptibili de a săvîrși contravenții, avînd calitatea de subiecți activi ai contravenției. Pe de altă parte, toți subiecții de drept contravențional sînt titulari de valori sociale care pot fi vătămate prin contravenție, astfel aceștia devenind subiecți pasivi. Așadar, fie activi, fie pasivi, toți subiecții de drept contravențional pot fi antrenați în săvîrșirea unei contravenții.

Prin subiect, în general, în literatura juridică se înțelege calitatea de subiect de drept, noțiune ce exprimă ”calitatea, capacitatea, însușirea, aptitudinea sau posibilitatea care îngăduie oamenilor să participe individual sau colectiv la raporturi juridice ca titulari de drepturi și obligații” [19, p. 384], adică subiectul de drept este titularul drepturilor și obligațiilor juridice.

Generic, sînt subiecți de drept atât titularul drepturilor și obligațiilor izvorîte direct din lege, cît și titularul drepturilor și obligațiilor rezultate din raporturile juridice sau din săvîrșirea faptelor juridice [19, p. 384].

Subiecții contravenției sînt contravenientul (subiectul activ) și victima (subiectul pasiv). Subiecții contravenției sînt factori preexistenți comiterii contravenției pentru că subiectul activ și cel pasiv erau în ființă înainte săvîrșirii acesteia. Noțiunea de ”subiect al contraven-

ției” nu trebuie confundată cu cea de ”subiect de drept contravențional”, deoarece acesta constituie genul proximal al speciei subiect al contravenției. Diferența specifică o reprezintă subiectele raporturilor contravenționale de conformare.

Raporturile contravenționale de cooperare sînt acele raporturi juridice care se nasc prin intrarea în vigoare a legii contravenționale care stabilește contravenția, între stat și persoanele obligate să se supună conduitei prevăzute de norma contravențională. *Subiectele de drept contravențional* sînt persoanele între care există raporturi juridice contravenționale de conformare și cele de conflict (de contradicție, de represiune, de constrîngere sau de răspundere).

Reieșind din aceste precizări, rezultă că *subiecții contravenției sînt subiecți de drept contravențional care apar în calitate de părți ale raportului juridic contravențional de conflict, adică persoanele implicate în comiterea contravenției, prin săvîrșirea acesteia sau prin suportarea consecințelor sale* [4, p. 109].

Subiecții contravenției sînt persoanele trase la răspundere contravențională (delincvenții) – *subiectul activ* (statutul lui juridic fiind stipulat în art. 384 din Codul contravențional al RM) și victima – *subiect pasiv* (art. 387 din Codul contravențional al RM).

Numai oamenii pot fi subiecți de drept, individual, ca *persoane fizice*, sau în cadrul organizat al unor grupări sociale, ca *persoane juridice*.

După cum am menționat, *calitatea de subiect de drept nu poate fi însă identificată cu cea de subiect al contravenției sau al răspunderii juridice*. Întra-devăr, subiect al contravenției poate fi numai un subiect de drept contravențional, dar aceasta nu înseamnă că toți subiecții de drept contravențional sînt și subiecți activi ai contravenției. O asemenea calitate o dobîndesc nu-

mai acei care săvârșesc fapte ilicite [19, p. 384]. Ca atare, *subiect al răspunderii juridice este persoana fizică sau juridică împotriva căreia se exercită constrângerea statală prin aplicarea sancțiunilor juridice* [20, p. 109].

Subiectele contravenției, menționează Sergiu Furdui [8], sînt factorii preexistenți comiterii contravenției, care apar în calitate de părți ale raportului juridic contravențional de conflict, adică persoanele implicate în comiterea contravenției, prin acțiune sau inacțiune ori prin suportarea consecințelor contravenționale.

1. Noțiunea de subiect activ al contravenției. Este subiect activ al contravenției sau contravenient *persoana fizică sau juridică care comite o faptă prevăzută de legea contravențională prin acte de executare, de determinare sau de complicitate* [16, p. 124].

Subiectul activ al contravenției nu se confundă cu făptuitorul, deoarece calitatea de făptuitor (contravențional) este dată de împrejurarea comiterii unei fapte prevăzute de legea contravențională, care poate sau nu să fie contravenție. Făptuitorul devine contravenient numai dacă fapta pe care a comis-o realizează toate condițiile obiective și subiective de existență a contravenției. Corelația dintre noțiunea de făptuitor și contravenient este una gen-specie.

De asemenea, subiectul activ al contravenției, așa cum am văzut mai înainte, nu trebuie confundat cu subiectul de drept contravențional, noțiune mai largă, ce cuprinde toate persoanele implicate în raporturi juridice contravenționale, respectiv subiectele active și pasive ale raporturilor juridice contravenționale de conformare și conflict.

Dintre subiectele raporturilor juridice contravenționale, **contravenientul** se identifică numai cu subiectul pasiv al răspunderii contravenționale.

2. Condițiile generale ale su-

biectului activ – persoana fizică. Determinarea corectă a condițiilor generale ale subiectului activ al contravenției (persoana fizică) este condiționată de clasificarea lor, trăsăturile ce caracterizează un subiect activ particular.

La acest capitol, în literatura de specialitate lipsește consensul de opinie. Unii savanți divizează subiecții activi ai contravenției în *două grupe: generală și specială* [4, p. 110; 8, p. 93; 15, p. 57]. Alții consideră că există și al treilea grup de subiecți activi ai contravenției – subiect activ **deosebit** [7, p. 166].

În ce privește clasificarea subiecților activi ai contravenției, în doctrina dreptului contravențional românesc se examinează ”pluralitatea de făptuitori (contravenienți)”.

În viziunea savantului A. Hotca, există pluralitate de contravenienți (făptuitori) în cazul în care mai multe persoane săvârșesc împreună o contravenție [16, p. 133-140].

Persoana ce cooperează la comiterea unei contravenții, menționează autorul, poartă denumirea de participant. Ultimul poate fi denumit ca fiind persoana ce contribuie la săvârșirea unei contravenții în calitate de **autor, investigator sau complice**. Ceea ce leagă o pluralitate de contravenții (făptuitori) și dă substanță acesteia este conlucrarea persoanelor implicate în comiterea contravenției. În lipsa unei cooperări nu sîntem în prezența unei particularități de făptuitori, ci a unui concurs de fapte individuale [16, p. 133-134].

Odată ce legiutorul național nu utilizează instituția ”pluralitatea de contravenții”, ne limităm doar la această constatare, fără a supune unui studiu mai larg instituția juridică nominalizată și ne vom referi doar la primele două variante de clasificare.

După D. Bahrah, trăsăturile caracteristice unui *subiect activ general* sînt: **vîrsta și discernămîntul** [15]. Savanții A. Hotca, S. Furdui,

V. Guțuleac consideră că subiectului activ al contravenției, pe lângă **vîrstă și discernămînt**, îi sînt caracteristice **libertatea de voință și acțiunea** [16; 8; 4].

Subiectul activ special al contravenției este stabilit în funcție de anumite situații particulare ale unor categorii de cetățeni, categorii care pot fi grupate, la rîndul lor, în baza mai multor criterii:

a) după particularitățile muncii prestate (funcționar de stat, persoană cu funcție de răspundere, șofer, medic etc.);

b) alte particularități ale statutului său juridic (de exemplu, militar, invalid) [7, p. 166].

Pentru ca o persoană fizică să poată fi *subiect activ general* al unei contravenții, potrivit legislației naționale, ea trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a) să aibă la momentul săvîrșirii contravenției *vîrsta împlinită de 18 ani* [3, art. 16 alin.(1)], iar pentru anumite fapte expres prevăzute de legea contravențională – între 16 și 18 ani [3, art. 16 alin. (2)] și să aibă discernămînt;

b) să fie responsabilă. Responsabilitatea este starea psihofizică a unei persoane de a avea capacitatea reprezentării conduitei sale și a urmărilor acesteia, orientîndu-și în mod voit energia sa fizică în raport cu această conduită.

Din perspectiva dreptului, menționează A. Hotca, responsabilitatea există sau nu, dar din punct de vedere medical ea poate avea mai multe grade de intensitate [16, p. 125]. Așa precum am menționat, omul perfect normal fiind o excepție, quasitotalitatea oamenilor au unele deficiențe psihofizice. Eventualele alterări ale facultăților mintale ale contravenientului vor fi apreciate cu ocazia individualizării sancțiunilor aplicabile, dar ele nu produc nici un efect referitor la existența responsabilității sale. Sînt legislații care consideră diminuarea responsabilității o cauză de atenuare a răspunderii.

În opinia noastră și în dreptul nostru contravențional ar trebui reglementată responsabilitatea diminuată, ca o stare de atenuare a răspunderii contravenționale ori ca o circumstanță atenuantă personală.

Responsabilitatea – condiție a subiectului activ al contravenției – nu se confundă cu responsabilitatea juridică sau răspunderea juridică. Prin urmare, responsabilitatea – condiție a subiectului activ al contravenției - este o categorie psihologică ce vizează capacitatea psihofizică a omului de a realiza semnificația. Răspunderea juridică și responsabilitatea juridică sînt categorii juridice [16, p. 125];

c) să dispună de libertatea de voință și acțiune, adică să nu fie constrîns (fizic sau psihic) de către o altă persoană să comită contravenția, deci să-și poată determina și dirija liber voința și acțiunea sa.

Subiectul activ al contravenției, pe lângă condițiile obligatorii pentru subiectul activ general, trebuie să întrunească și o condiție suplimentară – să aibă o anumită calitate (să fie persoană cu funcție de răspundere – art. 16 alin. (6); să aibă statut de militar în termen, art. 16 alin. (5); să fie posesor al permisului de conducere, al permisului de armă individuală etc.). De exemplu, legea contravențională (art. 16 alin. (6) și (7)) stipulează că persoana cu funcție de răspundere (persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat, autoritate publică centrală sau locală, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin lege, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorităților publice sau acțiunilor administrative de dispoziție, organizatorice ori economice) este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvîrșirea unei fapte prevăzute de Codul contravențional în cazul: a) folosirii intenționate a atribuțiilor sale contrar obligațiilor de serviciu; b) depășirii vîdite a drepturilor și atribuțiilor acordate

prin lege; c) neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu.

În lipsa condițiilor enunțate, persoana cu funcție de răspundere vinovată de comiterea unei contravenții răspunde conform dispozițiilor generale.

Poziția doctrinarilor în ceea ce privește clasificarea subiecților activi ai contravenției în general și special este preluată și de către legiuitorul național. O bună parte a normelor materiale din Codul contravențional (art. art. 290, 291, 332 etc) conțin două sancțiuni – una pentru subiectul general, iar alta pentru subiectul special.

Trăsăturile caracteristice ale subiectului general și special sînt incluse în conținutul contravenției. Dar, în afară de aceste trăsături, în normele de drept sînt stabilite și alte circumstanțe ce caracterizează subiectul, printre care pot fi: gravitatea femeilor, vîrsta, starea sănătății, statutul de deputat etc. De exemplu, una dintre normele juridice ale Codului contravențional al RM arată că, privarea de dreptul de a conduce vehicule nu poate fi aplicată persoanei cu dizabilități care folosește vehiculul ca unic mijloc de deplasare [3, art. 35 alin. (2)]; o altă normă constată că munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor declarate invalizi de gradul I și de gradul II, militarilor în termen, militarilor și efectivului atestat al organelor afacerilor interne, angajați în bază de contract, femeilor gravide, persoanelor care sînt unicul întreținător al copilului cu vîrsta de pînă la 8 ani și nici persoanelor care au împlinit vîrsta generală de pensionare [3, p. 37 alin. (7)].

Pentru a sintetiza aceste trăsături, de către savanții autohtoni M. Orlov și Ș. Belecciu, a fost folosită noțiunea de ”subiect deosebit”. Subiectul deosebit conține însușiri ce nu sînt incluse în conținutul contravenției, dar care determină mărirea și tipul pedepselor, ordinea de

aplicare a acestora [9, p. 166]. Trăsăturile caracteristice subiectului ”deosebit” sînt stabilite, de regulă, în partea generală a Codului contravențional al RM sau de alte acte normative și nu influențează la calificarea faptei, ci doar la pedepsele aplicabile.

3. Subiect activ al contravenției persoană juridică. În concepția Codului cu privire la contravențiile administrative din 1985, persoana juridică nu putea fi subiect al contravenției (eventual, nici al răspunderii contravenționale). Actuala lege contravențională a mers pe calea recomandată de Consiliul Europei – de a recunoaște în legislația contravențională (și în cea penală) persoana juridică drept subiect activ al contravenției. Astfel, reglementînd particularitățile răspunderii contravenționale a persoanei juridice ca subiect al contravenției, Codul contravențional al Republicii Moldova (art. 17) stipulează:

”(1) Este pasibilă de răspundere contravențională persoana juridică, cu excepția autorităților publice și instituțiilor publice, în cazurile prevăzute de prezentul cod, pentru contravențiile săvîrșite în numele său ori în interesul său de către organele sale ori de reprezentanții acestora și care corespunde uneia dintre următoarele condiții:

a) este vinovată de neîndeplinirea sau de îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru desfășurarea unei anumite activități;

b) este vinovată de desfășurarea unei activități ce nu corespunde actelor sale constitutive ori scopurilor declarate;

c) fapta care a cauzat sau a creat pericolul cauzării de daune în proporții considerabile unei alte persoane, societății ori statului a fost săvîrșită în interesul acestei persoane, a fost admisă, sancționată, aprobată, utilizată de organul său împuternicit ori de persoana cu funcție de răspundere.

(2) Persoana juridică răspunde contravențional în cazul în care norma materială din partea specială a Cărții întii prevede expres sancționarea ei.

(3) Dacă în partea specială a Cărții întii este prevăzută răspunderea contravențională a unei persoane juridice, întreprinderea individuală răspunde ca persoană juridică.

(4) Răspunderea contravențională a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru contravenția săvârșită.”

Norma juridică citată determină următoarele *semne* ce caracterizează persoana juridică drept subiect al contravenției: a) să fie constituită în modul prevăzut de lege; b) să fi comis una dintre contravențiile expres prevăzute de norma materială a Codului contravențional; c) contravenția să fie săvârșită în numele ori în interesul persoanei juridice de organele sale ori de reprezentanții acestor organe [4, p. 112]. Totodată, legea contravențională prevede că persoana juridică va fi subiect al răspunderii contravenționale dacă va întruni *una dintre condițiile* stipulate în art. 17 alin. (1) literile a) b) și c).

Legea contravențională nu definește noțiunea de persoană juridică. Potrivit Codului civil al RM (art. 55): ”Persoana juridică este organizația care posedă un patrimoniu distinct și răspunde pentru obligațiile sale cu acest patrimoniu, poate să dobândească și să exercite în nume propriu drepturi patrimoniale și personale nepatrimoniale, să-și asume obligații, poate fi *reclamant* și *pîrît* în instanța de judecată”. Ea se consideră constituită din momentul înregistrării și din acest moment are *capacitate de folosință* (art. 60 alin. (1) din Codul civil) și *de exercițiu* (art. 61 alin. (1) din Codul civil). Numai din acest moment între persoana juridică și stat poate să apară un raport juridic contravențional de conflict. Prin urmare, persoana juridică poate fi considerată subiect

al contravenției din data înregistrării ei de către stat.

Nu orice persoană juridică, în sensul prevederilor Codului civil (art. 55), poate fi însă subiect al contravenției. Există și excepție de la această regulă generală. Potrivit Codului contravențional (art. 17 alin. (1)), autoritățile publice și instituțiile publice nu pot fi subiecți activi ai contravenției.

De menționat că instituția ”răspunderii contravenționale a persoanei juridice” este o noutate absolută atât pentru doctrina națională, cât și pentru legislator. Din aceste considerente, pentru știința dreptului contravențional rămân fără răspuns multiple întrebări în ceea ce privește: 1) *persoana juridică ca subiect activ al contravenției*; 2) *mecanismul desfășurării ilicitului contravențional (latura obiectivă a contravenției)*; 3) *manifestarea laturii subiective a persoanei juridice*; 4) *realizarea principiilor individualizării pedepsei și răspunderii contravenționale personale etc.*

4. Subiectul pasiv al contravenției (victima). Subiectul pasiv al contravenției este *persoana fizică sau juridică titulară a valorii sociale vătămate prin contravenție*. Altfel spus, subiectul pasiv al contravenției este victima acesteia sau persoana vătămată. Spre deosebire de contravenient, victima nu trebuie să îndeplinească nici o condiție generală decât aceea de a i se fi cauzat o vătămare materială sau morală prin contravenție. Nu trebuie însă să se confunde, chiar dacă de cele mai multe ori este așa, persoana vătămată prin contravenție cu persoana prejudiciată prin aceasta [16, p. 131].

Persoana prejudiciată este cea care a suferit un prejudiciu material sau moral prin contravenție. Această persoană este subiect de drept civil, adică titulara acțiunii civile ce rezultă din săvârșirea contravenției. De exemplu, în cazul contravențiilor prevăzute de Capitolul IX din Codului contravențional al RM [3,

art. 109-158], privind protecția mediului, subiectul pasiv al majorității contravențiilor este statul, iar subiectul de drept civil poate fi persoana fizică sau juridică prejudiciată prin comiterea cu vinovăție a unei fapte contravenționale.

Așa cum am precizat anterior, subiectul pasiv al contravenției nu trebuie să îndeplinească condiții generale, dar unele norme de stabilire și sancționare a contravențiilor impun, pentru existența contravenției sau a unei variante calificate a acesteia, ca subiectul pasiv să aibă anumite calități sau însușiri. De exemplu, pentru existența contravenției prevăzute de art. 57 alin. (1) din Codul contravențional, subiectul pasiv trebuie să aibă calitatea de salariat al colectivului de muncă respective; pentru existența contravenției prevăzute în alin. (2) a aceleiași norme, subiectul pasiv trebuie să aibă calitatea de pensionar sau bursier [3, art. 57 alin. (1) și (2)].

Subiecții pasivi ai contravenției pot fi *clasificați* după mai multe criterii.

Astfel, în funcție de importanța subiectului, deosebim *subiecți pasivi principali* și *subiecți pasivi secundari*. Subiectul pasiv principal este persoana titulară a valorii sociale mai importante, iar subiectul pasiv secundar este titularul valorii sociale ocrotite alături de valorii sociale principale. În cazul impunerii unor condiții speciale, subiecții pasivi sînt *subiecți calificați*, iar în lipsa oricăror condiții subiecții contravenției sînt denumiți *subiecți simpli* [16, p. 132].

Statutul juridic al viuctimei ca subiect pasiv al contravenției este stipulat în legea contravențională [3, art. 387]. În norma juridică nominalizată sînt reglementate drepturile și obligațiile victimei, care, la rîndul său, condiționează responsabilitatea și răspunderea juridică a acestui participant la procedura contravențională.

Nu putem fi de acord cu poziția legislatorului în ceea ce privește

coraportul volumului de drepturi al victimei cu cel al subiectului activ al contravenției (persoanei în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional) [3, art. 384].

De exemplu, legea nu prevede dreptul victimei: a) să solicite audierea martorilor; b) să facă obiecții împotriva acțiunilor agentului constatator și să ceară consemnarea obiectivelor sale în procesul-verbal; c) să ia cunoștință de procesul-verbal încheiat de agentul constatator, să facă obiecții asupra corectitudinii lui, să ceară completarea lui cu circumstanțele care, în opinia sa, trebuie să fie consemnate; d) să ceară recuzarea reprezentantului autorității competente să soluționeze cauza contravențională, expertul, interpretul, traducătorul, grefierul etc.;

În viziunea noastră, lipsirea victimei de drepturile nominalizate poate contribui la lezarea intereselor legitime ale subiectului pasiv al contravenției și, în primul rând, în cazurile în care procesul contravențional se pornește doar *în baza plîngerii prealabile a victimei* (în cazul comiterii contravențiilor prevăzute în art. 69, 96-108 CC al RM).

Este absolut neclar faptul că dreptul victimei de a fi prezentă la examinarea cauzei contravenționale nu este justificat prin lege. În același timp, potrivit prevederilor legii contravenționale, poate avea loc "conducerea forțată în fața instanței de judecată a martorului sau a victimei care se eschivează de la prezentare" [3, art. 437].

Menționăm, spre uimirea noastră, prevederile normei juridice indicate nu se referă la subiectul activ al contravenției. Făptuitorul faptei contravenționale ce comite cu vinovăție contravenția nu poate fi supus "aducerii silite" pentru a participa la examinarea cauzei.

D. Latura subiectivă ca element al conținutului contravenției se referă la atitudinea psihică a contravenientului față de fapta săvârșită și urmările ei. Elementul principal al laturii subiective este vinovăția

cu formele ei. La majoritatea contravențiilor acest element constitutiv are forma **de intenție**, însă la unele fapte se poate întîlni și culpa.

După cum s-a menționat deja, doctrina dreptului contravențional nu conține soluții de stabilire a laturii subiective, ca element constitutiv al contravenției comise de către persoana juridică.

Atitudinea psihică a făptuitorului (persoana fizică) față de acțiunile sau inacțiunile sale și consecințele acestora este formată din stări efective, cum sînt: motivele sau mobilurile care determină comiterea faptei; stări intelective, cum este atitudinea conștiinței față de faptă, adică vinovăția; stări volitive, cum este voința de a săvîrși fapta și scopul [21, p. 82].

Ca element al laturii subiective, prin voința de a săvîrși contravenția se înțelege că făptuitorul din inițiativa sa proprie și neconstrîns de nimeni a trecut la comiterea ei. Vinovăția este un semn principal al laturii subiective, care se manifestă în atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvîrșită și urmările acesteia.

Formele de bază ale vinovăției sînt: *intenția și imprudența*.

Intenția este cea mai răspîndită formă a vinovăției atît în practica judiciară, cît și în legislație.

Intenția directă se consideră numai în cazul în care persoana care a săvîrșit o contravenție își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și le-a dorit [22, p. 165].

Intenția indirectă se consideră în cazul cînd persoana care a săvîrșit contravenția își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a admis în mod conștient survenirea acestor urmări.

Imprudența, la rîndul ei, are două forme: *sineîncrederea* și *încrederea exagerată în sine*.

Se consideră că fapta este comi-

să prin *imprudență*, forma *sineîncrederea*, atunci cînd persoana prevede caracterul social periculos al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede consecințele social periculoase, însă nu le dorește și face tot posibilul pentru a le evita. În cazul *sineîncrederii*, persoana, prevăzînd caracterul social periculos al faptei sale și consecințele acesteia (elementul intelectual), nu dorește survenirea urmărilor (elementul volitiv).

Persoana comite o contravenție prin *imprudență* (*forma neglijenței contravenționale*) atunci cînd nu prevede caracterul social periculos al acțiunii sau inacțiunii sale, însă a avut și posibilitatea, și obligația să le prevadă.

Neglijența constituie unica formă a vinovăției în cazul în care persoana nu prevede caracterul social periculos al faptei sale.

Semnele facultative ale laturii subiective a contravenției.

Motivul – imboldul interior care determină persoana să săvîrșescă contravenția și îi dirijează voința în momentul săvîrșirii ei.

Scopul – reprezentarea pe plan mintal a rezultatului ce va apărea în urma săvîrșirii faptei contravenționale, rezultatul urmărit de către făptuitor.

Componența contravenției (obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă) reprezintă baza juridică pentru calificarea faptei antisociale concrete, încadrarea ei în condițiile articolului (părții lui) concret din Codul contravențional al RM.

Fără vinovăție nu există componența contravenției, deci lipsește temeiul juridic pentru aplicarea pedepsei contravenționale.

Forma vinovăției – comiterea premeditată a contravenției sau comiterea contravenției din imprudență, de regulă, nu influențează încadrarea juridică a faptei comise și numai contribuie la realizarea principiului individualizării pedepsei contravenționale. Totodată, în unele cazuri forma vinovăției este

indicată direct în titlul normei materiale sau în dispoziție. De exemplu, vătămarea *intenționată* ușoară a integrității corporale [3, art. 78 alin. (1)]; distrugerea sau deteriorarea *intenționată* a bunurilor străine, dacă fapta nu reprezintă o infracțiune [3, art. 104 alin. (1)]; distrugerea sau deteriorarea *intenționată* în terenurile fondului forestier a semnelor de restricție [3, art. 132] etc.

În asemenea cazuri, latura subiectivă a contravenției se va manifesta numai prin intenție, vinovăția prin imprudență nu va constitui o contravenție.

Concluziile doctrinare privitoare la instituția vinovăției și formelor ei sînt foarte importante pentru dezvoltarea științei dreptului contravențional. În ceea ce privește aspectul aplicativ al concluziilor doctrinare, ele contribuie la desfășurarea activității aplicative ale normelor dreptului contravențional, însă legalitatea constatării contravențiilor, a vinovăției autorului lor depinde, în primul rînd, de respectarea strictă a prevederilor legii contravenționale: ”Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvîrșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale decît în conformitate cu legea contravențională [3, art. 5 alin. (1)]. Persoana poate fi sancționată numai pentru contravenția în a cărei pricină este dovedită vinovăția sa, cu respectarea normelor prezentului cod [3, art. 7]”.

Este absolut clară, în viziunea noastră, poziția legiuitorului cu privire la formele vinovăției. Legea contravențională prevede două forme ale vinovăției: *intenția* și *imprudența* [3, art. 14 alin. (1)].

Potrivit Codului contravențional, *contravenția* se consideră *săvîrșită cu intenție* dacă persoana care a săvîrșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, a dorit sau a admis în mod conștient survenirea acestor urmări.

Contravenția se consideră săvîr-

șită din imprudență dacă persoana care a săvîrșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

Dacă, ca urmare a săvîrșirii cu intenție a contravenției se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea sancțiunii contravenționale și care nu erau cuprinse de intenția persoanei care a săvîrșit-o, răspunderea contravențională pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, contravenția se consideră intenționată [3, art. 14 alin. (2)-(4)].

Referințe bibliografice

1. Bulai Costică. *Manual de drept penal*. Partea generală. București: Editura ALL, 1997.
2. Borodac A. *Drept penal. Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Știința, 1996.
3. *Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6 din 16.01.2009, art. nr. 15. Data intrării în vigoare 31.05.2009.
4. Guțuleac Victor. *Tratat de drept contravențional*. Ch.: E.F.-P. ”Tipogr. Centrală”, 2009.
5. Mitrache Constantin. *Drept penal român*. Partea generală. Ediția a III-a. București: Șansa, 1999.
6. Constantin Drăghici, Victor Constantin Drăghici, Adrian Iacob, Rădița Corcheș. *Drept contravențional*. București: Tritonic, 2003.

7. Orlov Maria, Belecciu Ștefan. *Drept administrativ*: (pentru uzul studenților). Ch.: ”Elena-V.I.”, 2005.

8. Furdui Sergiu. *Drept contravențional*. Ch.: Cartier Juridic, 2005.

9. Orlov Maria. *Drept administrativ*. Ch.: Epigraf, 2001.

10. Negruț Vasilica. *Drept administrativ*. Ediție revăzută și adăugată. București: Lumina Lex, 2004.

11. *Codul penal al Republicii Moldova*: comentariu. Sub red. Alexei Barbăneagră. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2003.

12. Vedinaș Virginia. *Drept administrativ și instituții politico-administrative*. Manual practic. București: Lumina Lex, 2002.

13. Гуцуляк В. И. *Административное право Республики Молдова*: Учеб. для юридических вузов и фак. Ch.: ”Elena – V. I.” SRL, 2007.

14. Guțuleac Victor. *Drept contravențional – ramură sau subramură a sistemului de drept în Republica Moldova?*. Revista ”Legea și viața”, martie, 2011.

15. Бахрах Д. Н. *Административная ответственность граждан в СССР*: Учеб. пособие. Свердловск: Изд-во Урал. Ун-та, 1989.

16. Hotca Mihai Adrian. *Drept contravențional*: partea generală. București: Editas, 2003.

17. Țiclea Alexandru. *Reglementarea contravențiilor*. București: Lumina Lex, 2003.

18. Cilibic Dorin. *Structura logico-juridică a contravenției*. Dreptul contravențional ca ramură distinctă a sistemului de drept: Materialele simpoz. șt. studentesc univ. din 3 dec. 2010/red. șt.: Victor Guțuleac. Ch.: ”Notograf Prim” SRL, 2011, (p. 67-72 articolul).

19. Manda Corneliu. *Drept administrativ: tratat elementar*. București: Lumina Lex, 2007.

20. Costin Mircea. *Noțiunea de conduită ilicită și criteriile de determinare*. Revista Română de Drept, 1970.

21. Ветрова Н.И., Ляпунова Ю.И. *Уголовное право*. Часть общая. Часть особенная. Учебник, издание второе, исправленное и дополненное. Москва: Юриспруденция, 2001.

22. Baltag Dumitru. *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*. Ch.: ULIM, 2007.

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND EVALUAREA ACTIVITĂȚII ANTICRIMĂ

Octavian BEJAN,
doctor în drept

RÉSUMÉ

Le présent ouvrage a pour but l'obtention d'une meilleure systématisation des connaissances en matière d'évaluation de l'activité anti-crime, afin de la rendre plus efficace. Pour cela, nous avons appliqué aussi des méthodes empirique (documentaire et d'analyse de contenu des rapports d'activité des institutions anti-crime de Moldova et Canada), que théoriques (abstraite-constructive, en utilisant des connaissances visant la criminalité et la recherche scientifique). On a constaté principalement les suivantes approches dans l'évaluation de l'activité anti-crime : (1) la mesure de l'état de la criminalité, (2) la mesure des actions de prévention et combat de la criminalité, (3) la mesure du degré de satisfaction des bénéficiaires, (4) la mesure des ressources utilisées dans l'activité anti-crime, (5) la mesure de la force d'action des facteurs criminogènes. De même, on a constaté l'utilisation des instruments suivants dans l'évaluation de l'activité anti-crime : (a) la statistique sur la criminalité, (b) la statistique sur les actions réalisées, (c) l'enquête sociologique et sondage d'opinion, (d) l'analyse statistico-criminologique et recherche scientifique, (e) l'estimation des expertes. On considère que la mesure des actions anti-crime réalisées est valide seulement dans le cas où on connaît la liaison déterministe d'entre ces actions et le résultat désiré.

Orice activitate, după cum este bine știut, presupune o evaluare a rezultatelor obținute. Ea permite o verificare a metodelor și mijloacelor utilizate, precum și o mai bună planificare a activității. Acestea sînt valabile și pentru activitatea de prevenire și contracarare a criminalității.

Realizarea unei evaluări presupune aplicarea unor metode eficiente, ceea ce impune o aprofundare continuă a cunoașterii acestora. Activitatea noastră de criminolog practician a favorizat o preocupare pentru studiul metodelor de evaluare a activității anticrimă, iar o seamă dintre rezultatele obținute le prezentăm în rîndurile ce urmează.

La efectuarea acestei cercetări au fost aplicate deopotrivă metode empirice și teoretice. Cunoașterea empirică a fost realizată prin metoda documentară și cea a analizei de conținut, mai exact este vorba despre analiza unor dări de seamă (rapoarte de activitate) ale diverselor instituții de prevenire și contracarare a criminalității din Republica Moldova și Canada. Cunoașterea teoretică a presupus aplicarea metodei abstract-con-

structive, fiind utilizate cunoștințe privind criminalitatea și activitatea de cercetare științifică [1].

Orice evaluare trebuie să plece de la scopul și sarcinile activității supuse evaluării. Dacă scopul este permanent și constă în asigurarea unui anumit nivel de securitate criminologică [2] în societate sau a controlului criminologic asupra criminalității [3], atunci sarcinile pot fi de două tipuri: (a) permanente (de exemplu, menținerea la un nivel acceptabil a percepției populației asupra nivelului criminalității) și (b) provizorii (de exemplu, reducerea numărului unui tip de crime, ce cunoaște o sporire accentuată, în cazul Republicii Moldova este vorba despre corupție, criminalitate economică și trafic de ființe umane).

Orice evaluare consistă în prezentarea unor fapte care reflectă acțiunile anticrimă efectuate sau rezultatele obținute ca urmare a efectuării acestor acțiuni. Termenul *rezultat* cuprinde o comparație între schimbarea care s-a produs în lumea reală ca efect al acțiunilor anticrimă efectuate (de exemplu, diminuarea numărului crimelor sau al victimelor acte-

lor criminale) și resursele alocate pentru activitatea de prevenire și contracarare a criminalității. De subliniat că măsurarea acțiunilor efectuate (în loc de a fi măsurat rezultatul obținut) este valabilă exclusiv în cazurile în care, pe de o parte, este cunoscută acțiunea de cauzalitate dintre acțiunea anticrimă menționată și rezultatul scontat, iar pe de altă parte, măsurarea rezultatului necesită resurse considerabile.

Faptele pot fi măsurate, reprezentate atît prin cifre, cît și prin alte modalități (de exemplu, se menționează că a fost procurat un echipament modernizat pentru poliștii antenați în controlul maseilor, a fost creat un serviciu de analiză și prognoză criminologică sau a fost dezvoltată baza de date).

Există diverse abordări în evaluarea activității de prevenire și contracarare a criminalității:

- măsurarea stării criminalității [4] (inclusiv a consecințelor, adică impactul criminalității asupra societății) [5];
- măsurarea acțiunilor de prevenire și contracarare a criminalității întreprinse în perioada supusă evaluării;

- măsurarea gradului de satisfacție a beneficiarilor (membrilor societății);

- măsurarea resurselor utilizate în activitatea de prevenire și contracarare a criminalității (numărul persoanelor antrenate în această activitate, fondurile alocate activității în cauză etc.);

- măsurarea puterii de acțiune a factorilor criminogeni (altfel zis, se încearcă a vedea dacă resursele alocate activității de prevenire și contracarare a criminalității corespundea naturii și forței de acțiune a factorilor criminogeni, inclusiv posibilitățile de anticipare și reacție la noile manifestări criminale).

De regulă, sînt cumulate cîteva sau toate aceste abordări.

La evaluarea activității de prevenire și contracarare a criminalității este utilizată o serie de mijloace de evaluare:

- statistica privind criminalitatea (de exemplu, numărul crimelelor, a victimelor actelor criminale sau cifra prejudiciului material cauzat prin fapte criminale),

- statistica privind acțiunile realizate (de exemplu, numărul dosarelor trimise în judecată, numărul de avize de prevenire, numărul lecțiilor de educație criminologică efectuate în școli și în alte colective),

- anchete sociologice și sondaje de opinie (de exemplu, o astfel de anchetă sociologică a fost realizată de cercetătorii Centrului de cercetări științifice al Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare” în anul 1996, cercetare la care a participat și autorul acestui articol),

- analize statistico-criminologice și studii științifice (de exemplu, Valeriu Bujor, Sergiu Ilie, Valeriu Țurcan și Grigore Capustin, *Criminalitatea în Republica Moldova în anii 1992-1998: oglindire statistico-criminologică*, în „Probleme actuale privind

infraționalitatea”, Chișinău, 2000 și, respectiv, rezultatele cercetărilor incluse în lucrarea lui Sergiu Ilie, *Corupția: aspectul criminologic*, în „Corupția”, Editura „Arc”, Chișinău, 2000 sau Octavian Bejan, *Corupția: noțiune, prevenire și contracarare*, Chișinău, 2004),

- estimările experților (ale criminologilor independenți sau ale altor specialiști, în funcție de aspectul vizat) [6].

Evaluarea activității de prevenire și contracarare a criminalității se face sub două aspecte: (1) rezultatul obținut și (2) mijloacele utilizate. Așa ceva este necesar pentru că mijloacele utilizate au un impact asupra altor componente ale societății. Altfel spus, societatea apreciază beneficiile obținute (satisfacțiile) prin prisma prețului plătit (insatisfacțiile). Bunăoară, restrîngerea libertății individuale (libertatea de a adopta anumite comportamente în anumite situații, evidența locului de trai, înregistrarea amprentelor digitale, ascultarea convorbirilor telefonice, monitorizarea mesajelor transmise prin Internet etc.) poate conduce la o mai mare securitate criminologică (de exemplu, o mai mică probabilitate de a suporta un atentat criminal sau prejudicii grave ca urmare a unui atentat criminal). De aceea, evaluarea activității anticrimă sub aspectul mijloacelor utilizate impune cunoașterea așteptărilor proprii membrilor societății în privința limitelor restrîngerii libertății în schimbul unei mai mari securități criminologice, iar plecînd de la un asemenea indicator putem deja concepe indicatori pentru evaluarea mijloacelor utilizate în activitatea de prevenire și contracarare a criminalității. Pentru a ilustra cele afirmate, vom recurge la exemplul SUA, societate în care există un nivel ridicat al crimelor săvîrșite cu utilizarea

armelor de foc, care răpun mulți minori, și cetățenii (majoritatea dintre ei) refuză totuși restrîngerea dreptului de port-armă, fiind dispuși să suporte, în schimb, consecințele menționate. Prin urmare, ei consideră că dreptul la port-armă, adică posibilitatea de protecție individuală anticrimă, reprezintă un interes mai important decît interesul de a beneficia de un grad sporit de securitate, dar asigurat prin mijloace colective.

Raportarea rezultatelor obținute la resursele alocate activității anticrimă este firească, pentru că mai multe resurse înseamnă o mai mare putere de acțiune asupra criminalității. Dacă este să vorbim în principu, atunci instituțiilor responsabile de prevenirea și contracararea criminalității nu ar trebui să li se ceară rezultate ce depășesc resursele alocate. Or rezultatele sînt un corespondent al resurselor.

La evaluarea activității organelor de drept trebuie să se țină cont și de puterea de acțiune a activităților efectuate. Altfel spus, este necesar a lua în considerație faptul dacă un factor criminogen este sau nu mai puternic decît activitatea anticrimă efectuată (factor anticrimă). Cum nu putem stinge focul ce mistuie o casă cu cîteva găleți de apă, la fel nu putem aștepta să stăvilim o manifestare criminală ce depășește ca forță activitatea de prevenire și contracarare a criminalității desfășurată la acel moment. În această ordine de idei, vom menționa că în situația unui dezechilibru între puterea de acțiune a manifestărilor criminale, există următoarele alternative: (1) alocarea unor resurse suplimentare activității anticrimă, (2) reconceperea activității de prevenire și contracarare a criminalității ori a unor mijloace folosite în cadrul ei sau (3) acceptarea realității și prezenței unor manifestări criminale sporite.

O evaluare corectă a activității de prevenire și contracarare a criminalității presupune și verificarea faptului intrării în acțiune a unor noi factori criminogeni sau manifestări criminale. Or aceasta înseamnă, în mod inevitabil, o anumită întârziere în reacție și deci rezultate mai proaste. În cazul în care se confirmă apariția unor noi factori criminogeni sau manifestări criminale, se impune a verifica dacă au existat prognoze criminologice care informau responsabilii din instituțiile anticrimă despre schimbările previzibile și dacă era posibilă anticiparea acestor schimbări de către criminologii instituțiilor respective, prin efectuarea prognozelor criminologice de rigoare.

Evaluarea activității anticrimă poate fi efectuată de însăși instituțiile de prevenire și contracarare a criminalității, de reprezentanții altor instituții publice, de experți independenți sau de câțiva ori toți acești actori sociali.

În încheiere, menționăm că evaluarea constituie fundamentul planificării activității de prevenire și contracarare a criminalității.

Referințe bibliografice

1. Vezi în acest sens și monografia noastră *Realizarea cercetărilor criminologice teoretice*, Chișinău, 2009.

2. Vezi mai detaliat acest subiect la Бабаев, Михаил și Бужор, Валериу, *К вопросу об обеспечении криминологической безопасности*, Закон и жизнь, nr. 6, 2003; Valeriu Bujor, *Referințe asupra conceptului de securitate criminologică*, în „Materialele conferinței republicane”, Academia M.A.I. „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2003; Octavian Bejan, *Dicționar de criminologie*, articolul „Securitate criminologică privată”, Chișinău, 2009.

3. Vezi mai detaliat acest subiect în articolul nostru *Conceptul de control criminologic asupra criminalității*, Legea și viața, nr. 11, 2008.

4. Utilizăm acest termen în accepțiunea indicată în lucrarea noastră *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009, articolul „Starea criminalității” sau cea a lui V. Bujor, O. Bejan, S. Ilie și S. Casian, *Elemente de criminologie*, Edutura „Știința”, Chișinău, 1997, p. 10.

5. Vezi mai detaliat acest subiect la Sergiu Casian, *Consecințele sociale ale criminalității*, în „Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova”, Editura „Arc”, Chișinău, 1999; Djulietta Vasilo, *Delimitarea noțiunilor de „consecințe ale infracțiunii” de „consecințe sociale ale criminalității”*, Legea și viața, nr. 9, 2009; Djulietta Vasilo, *Analiza criminologică a pericolului social al infracțiunii*, Legea și viața, nr. 8, 2009; Octavian Bejan, *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009, articolul „Consecințele criminalității”.

6. De exemplu, în cadrul activității noastre de criminolog analitician al Serviciului de Poliție al mun. Gatineau (Canada), ni s-a solicitat o estimare a posibilităților de evoluție a criminalității cibernetice, în vederea proiectării strategice a activității polițienești municipale. Noi am produs, drept răspuns, o estimare criminologică, prin care am arătat că nașterea și evoluția criminalității informatice este determinată de existența componentei informatice a vieții sociale. Această componentă capătă, cu pași rapizi, o pondere tot mai mare în viața socială. Pe de o parte, ea generează sau favorizează criminalitatea, în sensul că obiectele informatice constituie obiect și mijloace ale crimelor, iar pe de altă parte, o defavorizează, de exemplu, prin faptul că persoanele păstrează mai puțini bani sub formă lichidă și deci există mai puține oportunități pentru furturi. Cel mai important este faptul că, potrivit estimărilor noastre, ea nu va înlocui criminalitatea tradițională, dat fiind faptul că săvârșirea crimelor informatice presupune anumite cunoștințe (informatice) și capacități intelectuale pentru achiziționarea lor, în condițiile în care majoritatea persoanelor ori-

entate spre comportamente criminale se caracterizează printr-un nivel redus de școlarizare. Criminalitatea informatică ar putea, eventual, înlocui criminalitatea tradițională în momentul în care știința va descoperi o metodă de dezvoltare considerabilă a capacităților intelectuale ale unei părți semnificative a populației. De menționat că estimarea experților este o metodă teoretică, care se caracterizează printr-o serie de avantaje, inclusiv reducerea majoră a unor resurse (materiale, tehnice, financiare etc.).

UNELE PROPUNERI PRIVIND ÎMBUNĂȚĂȚIREA PROIECTULUI CODULUI EDUCAȚIEI

Mihai CORJ,
doctor în drept, conferențiar universitar

SUMMARY

This article describes some proposals made by the author to improve the Education Code. Also the author reflects on moments with perpetual regret so far, when holders of diplomas of special secondary education (college) and diplomas of higher education has now been admitted to a second faculty still are in a situation of uncertainty, because they do not know that if they will apply or not to BAC exams.

* * *

În acest articol sînt descrise unele propuneri efectuate de către autor privind îmbunătățirea proiectului Codului educației. De asemenea autorul reflectă asupra unor momente ce cu regret perpetuă pînă în prezent, cînd deținătorii diplomelor de studii medii speciale (colegiu) și ai diplomelor de studii superioare, fiind actualmente totuși admiși la a doua facultate, se află într-o situație de incertitudine, deoarece nu cunosc faptul, dacă li se va solicita sau nu susținerea examenelor de BAC.

În Codul învățămîntului nr. 293-XVI din 19 decembrie 2008 nu a fost promulgat de către Președintele Republicii Moldova, iar la reexaminarea acestuia de către Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XVIII-a, în ședința plenului din 03 decembrie 2009, nu a fost susținut de către legiuitor. Efortul nostru de a contribui la îmbunătățirea actului normativ în cauză a fost în van sau poate nu, dar am urmărit foarte atent evoluția lucrurilor la acest compartiment și insistăm asupra unor concluzii ce ar contribui la îmbunătățirea legislației naționale.

Participarea noastră proactivă la definitivarea proiectului Codului educației se bazează pe prevederile expres statuate de către legiuitor la art. 52 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova și în art. 6 din Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare. Astfel, am expediat în adresa autorităților publice ale statului un set de propuneri privind modificarea legislației, iar în acest caz vom reveni încă o dată, în mod special, la propunerile privind legislația în domeniul educației (proiectul Codului educației).

Participînd la discutarea proiectului Codului învățămîntului, am înaintat deja un șir de propuneri ce sînt reflectate într-un alt articol.

Codul învățămîntului nr. 293-XVI a fost adoptat la 19 decembrie 2008, însă a fost remis spre reexaminare de către Președintele Republicii Moldova. La 3 decembrie 2009 proiectul nr. 563 (Codul învățămîntului nr. 293-XVI din 19.12.2008) a fost supus reexaminării.

Totodată, prin Hotărîrea Guvernului nr. 278 din 14 aprilie 2010 pentru aprobarea Planului de activitate a Guvernului pe trimestrul II al anului 2010 [1], s-a stabilit: „Ministerele vor asigura procesul de consultare a părților interesate referitor la proiectele actelor normative incluse în Planul nominalizat”.

Proiectul actului legislativ cu privire la aprobarea proiectului Codului educației din Republica Moldova, responsabil Ministerul Educației, urma să fie prezentat la Guvern pînă la 21 iunie 2010.

Astfel, am propus a include în Codul educației unele acte legislative, ce vor fi expuse în anexe, ca fiind parte integrantă a acestui act legislativ.

Considerăm oportun să fie excluse normele concurențiale incluse în acest proiect (vezi: Codul cu privire la știință și inovare).

Denumirile unor articole abundență în „Dispoziții comune” și în proiect întîlnim zeci de articole de aceeași denumire. Așadar, conside-

răm că textul proiectului urmează a fi redactat și corectat.

În continuare venim cu propuneri concrete privind îmbunătățirea proiectului Codului educației.

1. Urmează în mod obligatoriu a fi inclusă clauza de adoptare:

Parlamentul adoptă prezentul cod.

Clauza de adoptare este un element constitutiv al unui act legislativ și este obligatorie pentru toate actele legislative.

2. Propunem următoarea redacție a art.1:

Articolul 1. Scopul Codului educației al Republicii Moldova

Scopul Codului educației al Republicii Moldova (în continuare – Cod) constă în asigurarea cadrului juridic de organizare, funcționare și dezvoltare a sistemului de educație (educațional) din Republica Moldova. (arhitectura/structura sistemului educațional, în opinia noastră, este redată prin noțiunea “organizare” și nu este oportună includerea cuvîntului “proiectare”).

3. Propunem o nouă redacție a art. 2 alin. (1):

(1) Raporturile juridice din sfera educației sînt reglementate de către Constituția Republicii Moldova, prezentul Cod și alte acte normative.

(Actele normative abrogate se consideră a fi “inexistente”, deci

noi discutăm despre actele normative în vigoare. Prin "alte acte normative" se înțeleg și actele legislative (ex. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova), actele normative ale Guvernului etc. În opinia noastră Codul educației trebuie să înglobeze nu numai prevederile a trei legi enumerate la art.164, ci și prevederile statuate în *Legea nr.142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I* [2], de asemenea este necesar ca reglementările cu referire la ciclul II (masterat) prevăzute în hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1455 din 24 decembrie 2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II [3] să-și găsească oglindire în acest Cod.

Propunem următoarea redacție a alin. (2) :

(2) În cazul în care tratatele internaționale în domeniul educației, la care Republica Moldova este parte, stabilesc alte dispoziții decât cele prevăzute în prezentul Cod, se aplică dispozițiile tratatelor internaționale.

4. La art. 3 considerăm benefică redarea denumirilor termenilor utilizați prin alte caractere, spre ex.: *italic(cursiv)*.

5. La art. 6 lit. i) laicitatea învățământului.

(Laicitatea învățământului este de asemenea o prevedere constituțională și nu poți obliga pe nimeni să accepte religia în calitate de disciplină obligatorie, iar aceasta nu înseamnă că se exclude posibilitatea studierii **Religiei sai Istoriei religiei în calitate de disciplină opțională**)

6. Articolul 10. Asigurarea priorității educației

(1) Învățământul public este gratuit. Pentru unele activități și

programe de studii se pot percepe taxe în condițiile stabilite de legislația în vigoare. *Dispozițiile art. 35 alin. (4) din Constituție relevă expres gratuitatea.*

Art. 10 alin. (3) Învățământul este susținut:

lit. c) din surse proprii, programe regionale și internaționale (granturi);

Propunem următoarea redacție pentru art. 10 alin. (7).

(7) Statul garantează unele facilități la impozitarea persoanelor juridice, indiferent de forma organizatorică și/sau de proprietate, precum și a tuturor categoriilor persoanelor fizice, care investesc mijloacele proprii în dezvoltarea sistemului de educație, în condițiile legislației în vigoare.

7. Articolul 14. Dialogul social
Termenul *proiectează* nu este un know-how.

(2) Ministerul Educației trasează și aplică strategiile naționale de dezvoltare a sistemului de educație, în baza consultărilor cu instituțiile și autoritățile administrației publice centrale și cu principalii parteneri sociali.

8. Articolul 18. Structura sistemului de învățământ

(1) Sistemul de învățământ este structurat pe niveluri și cicluri:

a) nivelul 0 – educație timpurie și învățământ preșcolar;

b) nivelul I – învățământ primar;

c) nivelul II – învățământ gimnazial;

d) nivelul III:

- învățământ liceal;

- învățământ vocațional/tehnic secundar (școala vocațional/tehnică, liceul vocațional/tehnic);

e) nivelul IV – învățământ vocațional/tehnic postsecundar (colegiu);

f) nivelul V – învățământ superior:

- ciclul I: învățământ superior de licență;

- ciclul II: învățământ superior de masterat

g) nivelul VI – învățământ superior.

- ciclul III: învățământ superior de doctorat.

În cazul în care articolul este compus/format dintr-un singur alineat, acesta nu poate fi numerotat – vezi: prevederile art. 32 alin. (6), (7) din Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative [4]. Considerăm că este necesar a stipula expres că masteratul este o formă de instruire obligatorie numai pentru un cerc restrâns de titulari ai diplomelor de licență, care doresc să activeze în calitate de cadru didactic în instituțiile superioare de învățământ, să se ocupe de cercetarea științifică prin doctorat și a acelor care doresc să-și aprofundeze nivelul de cunoștințe într-un domeniu anume. Trebuie să fie clar pentru titularul diplomei de licență că el poate fi angajat în câmpul muncii în baza diplomei ce o deține, iar masteratul este o formă de instruire de aprofundare a cunoștințelor și nu comportă caracter obligatoriu, după cum desprindem din discursurile unor rectori ai instituțiilor de învățământ din capitală.

La art. 18 lit. g) propunem următoarea redacție:

g) nivelul VI – învățământ post-universitar.

- ciclul III: învățământ (cercetare) prin doctorat;

- **ciclul IV: învățământ (cercetare) postdoctorat.**

Considerăm că este necesară o corelare cu prevederile normelor Codului cu privire la știință și inovare.

9. Articolul 21. Fondarea instituțiilor de învățământ

Propunem art. 21 alin. (3) să fie expus în următoarea variantă:

(3) Instituțiile de învățământ private pot fi înființate, reorganizate în formele prevăzute de legislația civilă pentru organizațiile necomerciale și pot fi lichidate

la inițiativa persoanelor fizice sau juridice fondatoare, cu acordul Ministerului Educației. În denumirea instituției de învățământ private se va specifica tipul acesteia. Ministerul Educației va înainta Curții de Apel Chișinău o acțiune prin care va solicita dizolvarea instituției de învățământ private dacă există temeuri pertinente în acest sens.

10. Articolul 22. Procesul de învățământ

Propunem expunerea art. 22 alin. (1) în următoarea redacție:

(1) Procesul de învățământ, indiferent de forma organizatorică și juridică a instituției de învățământ, se desfășoară în baza standardelor educaționale, Curriculumului național, manualelor și ghidurilor metodologice, aprobate de Ministerul Educației, angajând resurse umane, didactice, logistice, tehnologice în acest sens/scop.

În opinia noastră se confundă două noțiuni: sistemul de învățământ și procesul de învățământ (vezi: art. 17 alin. (1) și art. 18 din proiectul prezentului Cod) Sistem – structură; proces/procedură – etapele, modalitatea...).

Propunem o nouă redacție a art. 22 alin. (2).

(2) Procesul de învățământ reprezintă totalitatea etapelor necesare pentru a fi parcurse de către aplicant pînă la finalizarea acestora. Procesul de învățământ este axat pe proiectarea și realizarea obiectivelor educaționale generale, specifice și concrete, operaționalizabile la nivelul activităților didactico-educative desfășurate, de regulă, într-un cadru educațional instituționalizat.

Propunem completarea art. 22 alin. (3) cu următoarea propoziție:

Cca 70% din conținutul programelor și planurilor de studii pentru aceeași specialitate trebuie să fie identice pentru toate instituțiile de învățământ.

Actul eliberat de către instituția

de învățământ publică sau privată are aceeași valoare, aceeași forță juridică. Astfel este cert faptul că majoritatea disciplinelor, orelor trebuie să corespundă pentru etapa sau specialitatea dată, iar autonomia universitară nicidecum nu înseamnă anarhie totală.

11. Articolul 25. Managementul sistemului de învățământ

(3) Competențele organelor/structurilor manageriale centrale și teritoriale se stabilesc prin prezentul Cod, iar competențele structurilor manageriale instituționale – prin regulamentul-tip, regulamentele instituționale, carta universitară (pentru instituțiile de învățământ superior), aprobate în condițiile prezentului Cod.

Conform prevederilor alin. (7) Funcțiile de promovare a politicilor de cercetare, inovare și transfer tehnologic la nivel național, de management general al cercetării sînt exercitate de Agenția Națională pentru Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic, instituită prin hotărîre de Guvern.

(8) Agenția Națională pentru Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic activează în baza unui Regulament, aprobat de Guvern.

Astfel, sîntem în situația dualității de putere, și atunci ce facem noi cu Academia de Științe a Moldovei, Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și cum aceste prevederi corelează cu dispozițiile actului normativ în vigoare – Codul cu privire la știință și inovare? Prin proiectul Codului educației se modifică sau se elimină/înlătură/distrug niște situații deja existente și reglementate expres prin alt act legislativ, cum ar fi Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova.

12. Articolul 26. Actele de studii
Propunem următoarea redacție:

(1) Instituțiile de învățământ gimnazial, liceal, vocațional/tehnic, superior (ciclul I și ciclul II) și postuniversitar (ciclul III și ci-

clul IV), de formare continuă eliberează persoanelor care au susținut examenele de absolvire acte de studii conform formularelor elaborate și aprobate de Ministerul Educației.

Propunem excluderea sintagmei “ciclul III – diploma de studii superioare de doctorat” de la art. 26 alin. (6) lit. d).

Propunem următoarea variantă pentru art. 26 alin. (6) lit. e):

**e) doctorat și postdoctorat:
ciclul III- diplomă de doctor;
ciclul IV- diplomă de doctor habilitat.**

13. Articolul 27. Dispoziții comune

Propunem completarea art. 27 alin. (2):

Învățământul general are două componente/este constituit din învățământul general obligatoriu (educația timpurie, învățământul preșcolar, primar, gimnazial) și învățământul general opțional (învățământul liceal). Art. 35 din Constituție [5], art. 26 din Declarația Universală a Drepturilor Omului relevă că Statul asigură și garantează pentru orice persoană/fiecare cetățean învățământul general obligatoriu pentru următoarele nivele de instruire: educația timpurie, învățământul preșcolar, primar și gimnazial. Învățământul liceal este unul opțional și trebuie să fie accesibil tuturor pe baza deplinei egalități în funcție de merit.

14. Articolul 28. Structura învățământului general

(1) Învățământului general include:

d) învățământ liceal: clasele X-XII.

Propunem completarea prevederilor statuate la art. 28 alin. (1) lit. d) cu următoarea propoziție: **Învățământul liceal este unul opțional și trebuie să fie accesibil tuturor pe baza deplinei egalități în funcție de merit.**

15. Articolul 31. Dispoziții comune

(1) **Educația timpurie și învățământul preșcolar includ instituțiile de educație timpurie și învățământ preșcolar de diverse tipuri, publice și private, cu diferite programe de funcționare, în conformitate cu standardele educaționale de stat.**

16. Articolul 38. Dispoziții comune

(1) **Învățământul liceal este nivelul de organizare a procesului didactic, care include clasele X-XII (XIII) și funcționează cu diferite filiere și profiluri.**

De ex., clasa a XIII-a există în Germania, însă învățământul liceal (Abitur) include clasele XI-XIII.

17. Articolul 41. Organizarea învățământului pentru persoanele cu cerințe educaționale speciale

(13) Pregătirea profesională a absolvenților cu cerințe educaționale speciale se efectuează, conform Nomenclatorului meseriilor (profesiilor) pentru instruirea și pregătirea cadrelor în învățământul vocațional/tehnic, în clasele de meserii din cadrul școlilor speciale, în cadrul școlilor vocațional/tehnic și, conform Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, în instituțiile de învățământ superior.

Propunem completarea art. 41 alin. (13) cu următoarea propoziție:

Nomenclatorul meseriilor (profesiilor) pentru instruirea și pregătirea cadrelor în învățământul vocațional/tehnic sînt expuse în anexa nr.1, iar în anexa nr.2 Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, care sînt părți integrante ale prezentului Cod.

18. Articolul 56. Organizarea sistemului managerial

(4) Instituțiile de învățământ general publice sînt subordonate autorităților administrației publice locale **de nivelul I și II.**

19. Articolul 60. Condițiile de

realizare a dreptului la învățământul vocațional/tehnic

(3) Studiile vocațional/tehnice se organizează:

20. Articolul 62. Școala vocațional/tehnică

Propunem următoarea redacție a alin. (5):

(5) Certificatul de calificare permite încadrarea în câmpul muncii, conform calificării obținute, precum și posibilitatea continuării studiilor în ultima clasă de liceu, în condițiile stabilite de Ministerul Educației.

În opinia noastră nu pot fi egale studiile secundare vocațional/tehnice cu studiile postsecundare vocațional/tehnice. Considerăm că trebuie să existe și există o mare diferență între nivelul de cunoștințe acumulat pe parcursul a trei ani de studii la treapta de învățământ secundar vocațional/tehnic și, respectiv, trei ani în cadrul unui colegiu (învățământului postsecundar vocațional/tehnic).

21. Articolul 64. Colegiul

(3) Cu acordul Ministerului Educației, studiile în colegiu pot fi organizate și în 2 trepte:

a) treapta I, învățământ vocațional/tehnic cu durata studiilor de 4 ani și eliberarea diplomei de baccalaureat;

b) treapta a II-a, învățământ vocațional/tehnic postsecundar cu durata de 2 ani și finalizarea studiilor cu eliberarea diplomei de studii vocațional/tehnice postsecundare.

După absolvirea studiilor (treapta I) persoana poate decide să aplice pentru studiile universitare, că doar durata acestora este de 3-4 ani, iar pentru a finaliza treapta a II-a (colegiul) este necesar să studieze 2 ani, altfel spus în cazul în care își continuă studiile la treapta a II-a după doi ani va deține o diplomă de absolvire a unui colegiu, iar în cazul cînd aplică pentru studii universitare după 3-4 ani obține o diplomă de licențiat. Se observă aplicarea unui principiu discriminatoriu, unde elevii după (3 ani)

BAC studiază doi ani, iar elevii după gimnaziu pentru a obține diplomele de BAC și de studii vocațional/tehnice postsecundare studiază 4+2=6 ani, deci durata studiilor este cu un an mai mare.

(5) Absolvenții colegiului:

c) își pot continua studiile în învățământul superior.

Constatăm că cel ce s-a decis, după I-a treaptă că va studia în anul III, iar deținătorul diplomei de absolvent al unui colegiu va fi înmatriculat la anul I.

22. Articolul 67. Calificările în învățământul vocațional/tehnic

Propunem următoarea redacție a art. 67 alin. (2):

(2) În instituțiile vocațional/tehnice pot fi obținute categoriile de calificare, în conformitate cu Clasificatorul unic de calificare a lucrătorilor din Republica Moldova prevăzut la anexa nr.3 a prezentului cod.

23. Articolul 70. Evaluarea curriculumului, a procesului educațional și a rezultatelor școlare în învățământul vocațional/tehnic

Evaluarea curriculumului, a procesului educațional și a rezultatelor școlare în învățământul vocațional/tehnic se reglementează prin Regulament, elaborat și aprobat de Ministerul Educației.

24. Articolul 71. Norma didactică în învățământul vocațional/tehnic

(2) Norma didactică de predare-evaluare și instruire practică reprezintă numărul de ore corespunzător activităților prevăzute în alineatul (1) al prezentului articol și constituie 40 de ore pe săptămîină. Codul muncii pentru categoriile respective prevede săptămîna de 35 de ore. Norma constituțională relevă faptul că, durata săptămîinii de muncă este de cel mult 40 de ore.

25. Articolul 77. Organizarea generală a învățământului superior

Propunem următoarea variantă a art. 77 alin. (2):

(2) Formarea profesională inițială se organizează prin studii superioare structurate în două cicluri:

a) studii superioare de licență – ciclul I;

b) studii superioare de masterat – ciclul II.

Propunem o nouă redacție a art. 77 alin. (3) lit. a):

a) studii doctorale și postdoctorale

/studii postuniversitare/doctorat și postdoctorat;

26. Articolul 79. Forme de organizare a studiilor superioare

Propunem următoarea redacție a art. 79 alin. (2):

(2) Studiile superioare de licență și masterat în domeniile arte, arhitectură, psihologie, medicină veterinară, medicină, farmacie, limbi moderne se pot organiza numai cu frecvență la zi.

Vezi: pct.4 al Notei la Anexa nr.1 din Legea nr.142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I [6].

La alin.(3) art.79 propunem următoarea redacție:

(3) Studiile postuniversitare de doctorat se organizează în următoarele forme:

a) cu frecvență la zi;

b) la distanță /cu frecvență redusă.

27. Articolul 80. Tipurile și structura instituțiilor de învățământ superior

Propunem la art. 80alin.(1) excluderea sintagmei “școli doctorale”.

Propunem să fie exclus din art. 80 alin. (7) și respectiv renumotarea următoarelor alineate sau expunerea alin. (7) în altă redacție:

(7) Școala doctorală (postuniversitară) este o subdiviziune, care realizează studii/cercetări aprofundate prin doctorat – ciclul

III în cadrul instituțiilor de învățământ superior și al instituțiilor din sfera de cercetare și inovare.

28. Articolul 84. Studii superioare de licență – ciclul I

(28) Admiterea la ciclul I al învățământului superior se organizează de instituția de învățământ la domeniile de formare profesională autorizate pe bază de concurs și în conformitate cu prevederile legislației în vigoare.

Propunem completarea art. 84 alin. (1) cu următoarea propoziție:

Primele studii superioare/prima facultate se realizează prin învățământ cu frecvență la zi.

sau

Candidații la studii superioare care aplică pentru prima facultate pînă la vîrsta de 25 de ani își vor putea satisface studiile numai prin învățământ cu frecvență la zi, exceptînd persoanele care dețin/au grade de invaliditate.

Propunem o nouă redacție pentru art. 84 alin. (2):

(2) La concursul de admitere la ciclul I pot participa deținătorii diplomei de bacalaureat (studii liceale), diplomei de absolvire a învățământului postsecundar vocațional/tehnic (a actului echivalent de studii (tehnium/colegiu)), diplomei de studii superioare sau diplomei de licență recunoscute de autoritatea abilitată la nivel național.

(6) Studiile superioare de licență se finalizează cu examen de licență, care constă din 2 probe și susținerea unui proiect de teză de licență. Modelul și numărul de probe pentru examenul de licență se stabilesc de senatul instituției.

(7) Deținătorii diplomei studii superioare de licență au dreptul să se angajeze în cîmpul muncii în conformitate cu cadrul ocupațional sau pot continua studiile la ciclul II – studii superioare de masterat.

29. Articolul 85. Studii superioare de masterat – ciclul II

(7) Studiile superioare de masterat:

a) aprofundează și extind formarea inițială din ciclul I (licență) și asigură specializarea într-un domeniu de formare profesională;

b) constituie baza obligatorie pentru continuarea studiilor la ciclul III – studii superioare de doctorat.

La art. 85 alin. (7) lit. b) cuvîntul “superioare” se excude.

(8) Studiile de masterat constituie 90-120 de credite de studii transferabile, respectiv 30 de credite pentru un semestru de studii.

Urmeză ca legiuitorul să decidă care alineat va rămîne (3) sau (8), deoarece acestea sînt identice, altfel spus dispozițiile alin.(3) se repetă la alin.(8), deci este necesară excuderea alin.(8) și renumotarea celorlalte alineate.

(13) Numărul de locuri finanțate de la bugetul de stat reprezintă cel puțin 50% din numărul de absolvenți ai ciclului I – studii superioare de licență, finanțate de la bugetul de stat.

La alin.(13) este discutabilă sintagma “cel puțin 50%”. Masteratul nu trebuie transformat într-o etapă obligatorie de finalizare a studiilor superioare, deoarece studiile superioare de licență, ciclul I sînt studii superioare complete pentru majoritatea studenților și aceștea se pot încadra în cîmpul muncii. Banul public trebuie investit ponderent în educație, însă prioritar la formarea individului: grădiniță și învățământul primar. Masteratul este obligatoriu pentru unele categorii anume, astfel vor putea concura cei mai pregătiți studenți.

Propunem următoarea variantă la art. 85 alin. (13):

(13) Numărul de locuri finanțate de la bugetul de stat reprezintă cel puțin 25% din numărul de absolvenți ai ciclului I – studii superioare de licență, finanțate de la bugetul de stat.

(19) Deținătorul diplomei de studii superioare de masterat poate

să-și continue studiile la ciclul III – studii superioare de doctorat.

Propunem următoarea redacție a art. 85 alin. (19):

(19) Deținătorul diplomei de studii de masterat poate să-și continue studiile la ciclul III – studii postuniversitare de doctorat.

(22) Toate tipurile de studii de masterat permit absolvenților continuarea studiilor la ciclul III – studii superioare de doctorat.

Propunem următoarea redacție a art. 85 alin. (22):

(22) Toate tipurile de studii de masterat permit absolvenților continuarea studiilor la ciclul III – studii postuniversitare de/prin doctorat.

30. În titlu și în tot textul art. 87 cuvântul „superioare” se substituie prin cuvântul „postuniversitare”.

Articolul 87. Studiile **superioare** de doctorat – ciclul III

Cum rămîne cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare? Aceste aspecte sînt deja reglementate în Codul cu privire la știință și inovare.

31. Articolul 88. Studiile postdoctorale

Reiterăm faptul că aspectele respective sînt reglementate deja în Codul cu privire la știință și inovare.

32. Articolul 94. Evaluarea în învățămîntul superior

Propunem următoarea redacție pentru art. 94 alin. (4) lit. c):

c) examenul de susținere a tezei de doctorat, pentru ciclul III de studii postuniversitare.

33. Articolul 99. Organele manageriale și consultative instituționale

(8) Studenții ciclurilor I și II (III) participă în procesele de guvernare, fiind reprezentați în organele administrative și consultative ale instituției de învățămînt superior (Senatul și Consiliul facultății) în proporție de cel puțin 15% din numărul membrilor acestora. *Totodată, menționăm faptul că studenții ciclului III sînt doctoranzi.*

34. Articolul 100. Administrarea instituțiilor de învățămînt superior

(10) Decanii facultăților, șefii de catedră în instituțiile de învățămînt publice se aleg în baza regulamentelor instituționale. *Cum rămîne cu alegerea decanilor facultăților, șefilor de catedră în instituțiile de învățămînt private?*

(11) Posturile de conducere electivă în învățămîntul superior se ocupă prin concurs, pe un termen de 5 ani și pot fi deținute de una și aceeași persoană nu mai mult de 2 mandate consecutive.

Să înțelegem că prevederile alin. (11) se referă inclusiv la posturile de conducere electivă din instituțiile de învățămînt superior private?

35. Articolul 105. Cercetarea științifică în învățămîntul superior

(9) Finanțarea cercetărilor în învățămîntul superior de la bugetul de stat se realizează în bază de concurs, organizat de Agenția Națională pentru Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic. **Cum rămîne cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare?**

36. Articolul 106. Personalul din învățămîntul superior

(2) Conferențiar universitar și profesor universitar sînt titluri științifico-didactice, care se conferă, în funcție de domeniul de activitate științifico-didactică, (de către) Senatul instituției de învățămînt superior și se aprobă de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Învățămîntul Superior și Cercetare. **De ce nu continuăm ideea/gîndul cu referire și la CNAA (Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare)[7], care de altfel, este unul funcțional, sau ANACISC (Agenția Națională de Asigurare a Calității în Învățămîntul Superior și Cercetare) urmează să substituie CNAA?**

(3) Conferirea titlurilor științifice și științifico-didactice se reglementează printr-un Regulament, aprobat de Guvern.

Cum corelează aceste preve-

deri statuate la art. 106 alin. (3) din Codul educației cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare? Se vede clar că este o luptă fățișă între Ministerul Educației și Academia de Științe a Moldovei.

(4) Personalul de conducere din învățămîntul superior se constituie din: rector, prorector, decan, șefi de subdiviziuni etc.

37. Articolul 108. Normarea activității științifico-didactice și de cercetare în învățămîntul superior

(10) Suma totală a orelor de muncă dintr-o normă științifico-didactică, realizată prin cumularea ponderilor activităților menționate în alineatul (1) al prezentului articol, este de 40 de ore pe săptămînă. **Conform prevederilor constituționale statuate expres la art.43 alin.(3) „Durata săptămînii de muncă este de cel mult 40 de ore, iar printr-o altă normă legală, legiuitorul dezvoltînd prevederea normei constituționale, stipulează clar că pentru anumite categorii de salariați a căror muncă implică un efort intelectual și psiho-emoțional sporit, durata timpului de muncă se stabilește de Guvern și nu poate depăși 35 de ore pe săptămînă.**

38. Articolul 142. Misiunea de bază a personalului didactic

(4) În instituțiile de învățămînt private de tip gimnazial, liceal, vocațional/tehnic și superior cel puțin 50% din cadrele didactice trebuie să fie angajate cu norma de bază în instituția de învățămînt respectivă. Propunem substituirea cifrei „50” cu/prin „65”.

39. Articolul 151. Atribuțiile Guvernului

Guvernul:

d) confirmă rectorii instituțiilor publice de învățămînt superior;

În proiect aceasta era definită ca o competență atribuită Ministerului Educației.

40. Articolul 152. Atribuțiile Ministerului Educației

m) avizează conferirea titlurilor științifico-didactice;

În acest caz este deja clar că tacit se acceptă rolul CNAA.

41. Articolul 153. Atribuțiile direcțiilor de învățământ

(3) Directorul direcției de învățământ este ales prin concurs și este numit în funcție prin ordinul ministrului educației, prin coordonare cu autoritățile administrației publice locale de nivelul II, pe un termen de 4 ani, nu mai mult de 2 termene consecutive. **De ce nu 5 ani, oare durata termenului respectiv comportă o conotație politică?**

42. Articolul 156. Modalitățile de finanțare și gestionare financiară a învățământului

(10) Instituțiile de învățământ se eliberează de plata tuturor impozitelor, inclusiv a impozitului funciar. **Totodată, aceste prevederi urmează a fi corelate cu prevederile Codului fiscal.**

(11) Produsele de fabricație proprie ale cantinelor din instituțiile de învățământ sînt scutite de taxa pe valoare adăugată. **Considerăm oportun reflectarea acestor prevederi și la art. 103 din Codul fiscal.**

43. Articolul 164.

La data intrării în vigoare a prezentului cod, se abrogă Legea învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995, Legea nr. 1257-XIII din 16 iulie 1997 cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova și Legea nr. 423-XIV din 4 iunie 1999 privind aprobarea Regulamentului de evaluare și acreditare a instituțiilor de învățământ.

Urmare includerii dispozițiilor prevăzute în Legea nr. 142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I și în Legea nr. 1070-XIV din 22.06.2000 privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate

în proiectul Codului educației, actele mai sus citate urmează a fi de asemenea abrogate.

44. Articolul 166. Prezentul Cod intră în vigoare *la data publicării sau* **Prezentul cod intră în vigoare la 3 luni de la data publicării.**

Constatăm că la definitivarea proiectului nominalizat s-a ținut cont de numeroasele propuneri principale, formulate de către noi. Totodată, prevederile acestui proiect nu au fost sincronizate suficient cu cele ale Codului cu privire la știință și inovare, în care sînt stabilite bazele managementului științei tuturor instituțiilor din țară, abilitate cu dreptul de a efectua cercetări științifice. Prevederile expuse în proiectul Codului Educației necesită asigurarea unei coerențe cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare. În concluzie, este posibilă și o altă variantă de compromis/consens între Ministerul Educației și Academia de Științe a Moldovei prin comasarea proiectului Codului educației cu Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova, astfel unificîndu-le să fie adoptat un singur act legislativ – Codul educației și științei al Republicii Moldova.

Contribuind la îmbunătățirea cadrului legislativ, inclusiv în domeniul educației, în opinia noastră, adevărul, în ultimă instanță, nu întotdeauna este deținut de către funcționarul public. Considerăm că a sosit deja și timpul să spunem lucrurilor pe nume și să nu perpetuăm promovarea unor dispoziții tranzitorii sau derogări, excepții de la lege ani în șir. De exemplu, în temeiul art. 27 alin. (2) din Legea învățământului nr. 547-XIII din 21.07.1995, admiterea în instituțiile superioare de învățământ a fost relevată corect în pct. 20 din Anexa la Ordinul Ministerului Educației nr. 454 din 03 iunie 2011 cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și desfășurare a admi-

terii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova [8]. Actualmente, sperăm ca reglementarea în cauză să suporte unele modificări, astfel stabilind un cadru normativ exhaustiv. Examele de bacalaureat (BAC) urmează a fi susținute exclusiv în cadrul liceelor. **Instituțiile superioare de învățământ au o cu totul altă menire, decît cea de a organiza BAC-ul.**

BAC-ul nu trebuie divinizat. Rezultatele absolvenților liceelor ne-ar bucura nespuse de mult, dacă acestea ar putea fi confirmate de nivelul de cunoaștere/cunoștințe al elevilor. **Note foarte mari – cunoștințe zero.** Iată un moment trist preluat din *Făclia*: „Profesorul: Ionel, cum o să susții tu BAC-ul cu asemenea cunoștințe? Elevul: Cu asemenea cunoștințe sau asemenea relații?” Este inadmisibil faptul ca numărul contestațiilor să atingă cifra de cca 30.000. *E ceva putred cu BAC-ul în Moldova, nu în Danemarca!*

Ne-am expus părerea privitor la modul de înmatriculare în cadrul instituțiilor superioare de învățământ încă în anul 2005. Este îmbucurător faptul că propunerile noastre nu au rămas fără atenție.

Propunem ca începînd cu anul 2011 înmatricularea în instituțiile de învățământ, ciclul I să se efectueze în felul următor: **La concursul de admitere la ciclul I pot participa deținătorii diplomei de bacalaureat, diplomei de studii medii de specialitate (colegiu), diplomei de studii superioare universitare, diplomei de licență sau a actului echivalent de studii.**

Cu regret, prin tîrg, circulă diferite zvonuri, dar este regretabil faptul că unii specialiști din cadrul Ministerului educației tratează problema în mod diferit și după bunul lor plac. În mass-media au fost publicate, în opinia noastră, unele dezinformări la acest compartiment.

Insistăm și considerăm oportun a reglementa expres în Codul educației aspectul legat de înmatricularea la ciclul I a deținătorilor diplomei de studii medii de specialitate (colegiu), diplomei de studii superioare universitare, diplomei de licență sau a actului echivalent de studii obținut/eliberat pînă în anul 2005, inclusiv, fără obligarea ulterioară a acestora de a suține examenele de bacalaureat (BAC-ul).

În Europa, actualmente, învățămîntul superior își caută noi abordări pentru a se alinia procesului de la Bologna. Rămîn îngrijorările noastre, pentru că responsabilitatea revine în continuare universităților, pentru a așeza în acest cadru al legii conținutul în așa fel, încît păstrînd ce avem mai bun – tradițiile școlii naționale – să venim în acest cadru alineat procesului de la Bologna. **Este evident că "mai binele" este dușmanul binelui.**

În temeiul prevederilor art.35 din Constituție, dreptul la învățatură este asigurat și garantat de către Stat. Conform prevederilor normei constituționale statuate expres de către legiuitor la art.54, exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrîngerii decît celor prevăzute de lege. Legiuitorul la art. 27 alin.(2) din Legea învățămîntului nr. 547-XIII din 21.07.1995, statuează: **Admiterea în ciclul I al învățămîntului superior se efectuează de instituțiile de învățămînt prin concurs, în baza criteriilor generale stabilite de Ministerul Educației.**

Parlamentul Republicii Moldova prin adoptarea Legii nr.142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățămînt superior, ciclul I, **consacră începutul unei noi etape a procesului de studii universitare odată cu aderarea la procesul de la Bologna.**

Din prevederile legale citate, deducem faptul că reglementările cu privire la deținerea unei diplome de bacalaureat (BAC) este obligatorie începînd cu anul de studii 2005-2006 pentru persoanele aspirante la studii superioare, cu unele excepții asupra cărora am reflectat mai sus.

Un drept cîștigat nu poate fi reprimat/restrîns. **Impunerea deținătorilor diplomelor de studii medii de specialitate și a instituțiilor superioare de învățămînt care au absolvit respectivele instituții de învățămînt pînă în anul 2005 să susțină BAC-ul este o rușine națională. Nu există nici un temei legal de a impune deținătorii diplomelor în cauză de a susține examenele de bacalaureat.**

Paradox moldovenesc: *Diploma de bacalaureat (corect ar fi atestat/certificat al absolventului de liceu) este mai importantă decît o diplomă de studii medii de specialitate(colegiu) și chiar diplomă de studii superioare etc.*

Să nu ne ascundem după deget și să nu invocăm argumente de genul „acestea sînt rigorile procesului de la Bologna”. Dacă vecinii și prietenii promovează nihilismul juridic, atunci nu-i nimic de mirare, doar e ceva specific. Noi trebuie să avem o legislație coerentă, totodată acordînd prioritate tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte și bunelor practici în domeniu.

Diploma de bacalaureat (BAC) eliberată elevilor absolvenți ai unui liceu nu este identică cu diploma *Bachelor*, care se eliberează absolvenților unor instituții superioare de învățămînt din țările occidentale.

Conform dispoziției stipulate la art. 20 alin. (1) din Legea învățămîntului nr. 547-XIII din 21.07.1995, **Învățămîntul liceal asigură o pregătire teoretică fundamentală și formarea unei ample culturi generale, necesare**

re pentru continuarea studiilor în învățămîntul superior, mediu de specialitate sau în instituții de învățămînt secundar profesional.
No comment.

În temeiul art. 26 alin. (9) din legea citată, **Absolvenții învățămîntului superior pot urma o nouă specializare cu taxă de studii, în condițiile stabilite de Ministerul Educației.**

Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățămînt superior din Republica Moldova este elaborat în conformitate cu art.27, alin.(2) din Legea învățămîntului nr.547-XIII din 21 iulie 1995.

La concursul de admitere la învățămîntul de zi, precum și la învățămîntul cu frecvență redusă nu se stabilește limita de vîrstă. Anterior limita de vîrstă (35 de ani) era stabilită numai pentru admitere la învățămîntul de zi. **Cenzul de vîrstă a fost exclus, însă problemele celor care se află la a doua tinerețe persistă, deoarece aceste categorii de persoane dornice să mai facă o facultate, dețin diplome de studii medii de specialitate și/sau superioare, și nu dețin diplomă de bacalaureat (BAC). Argumentul forte este că dacă la momentul respectiv noi aveam BAC-ul existent, atunci e limpede că titularii diplomelor de studii medii de specialitate și studii superioare susțineau cu brio aceste examene. Astăzi susținerea BAC-ului pentru aceste persoane este calificat a fi un lucru înjositor, insultător prin care se desconsideră tot nivelul lor de pregătire confirmat și prin diplomele de studii medii de specialitate și studii superioare etc.** Condițiile unui stat nu sînt recomandări, și mai mult, nu sînt obligatorii pentru Republica Moldova. Recomandările structurilor europene e cu totul alt lucru, o altă „mîncare de pește”. *Persoana care dorește să-și continue studiile într-un alt stat ur-*

mează să se conformeze rigorilor impuse de către statul respectiv.

În opinia noastră, toți acei care au absolvit instituțiile de învățământ (medii de specialitate (colegiu) și superior) pînă în 2005 nu cad sub incidența Programului/Procesului de la Bologna și nu sînt obligați să aibă bacalaureatul, însă vor fi nevoiți să-l dea numai dacă vor urma o altă facultate în străinătate, în cazul în care se solicită diploma de BAC (*Abitur*).

Astfel, **Ministerul Educației nu ar trebui să aștepte citații în instanța de judecată privind contestarea unui act administrativ prin care studenții (posesorii diplomelor de studii medii speciale și superioare eliberate pînă în anul 2005) sînt obligați să susțină BAC-ul, altminteri nu sînt admiși la examenul de licență.** Prostia omenească nu are margini. BAC-ul este obligatoriu pentru studenții admiși în baza atestatului de studii medii de cultură generală, însă să sperăm că începînd cu anul 2011 aceasta va deveni istorie.

Paradoxal, absolventul a două sau trei facultăți, chiar și titularul diplomei de doctor, doctor habilitat, este impus să susțină probe inferioare (BAC), avînd în vedere rezultatele deja înregistrate. Reiterăm, conform dispoziției stipulate la art. 20 alin. (1) din Legea învățămîntului [9] nr. 547-XIII din 21.07.1995, **Învățămîntul liceal asigură o pregătire teoretică fundamentală și formarea unei ample culturi generale, necesare pentru continuarea studiilor în învățămîntul superior, mediu de specialitate sau în instituții de învățămînt secundar profesional.**

Între treptele de învățămînt și valoarea diplomelor obținute/deținute există o ierarhie: 1. Învățămîntul superior. 2. Învățămîntul mediu de specialitate (colegiu). 3. Învățămîntul liceal; învățămîntul mediu de cultură generală.

Propunem includerea expresă în

proiectul Codului educației a reglementării privind **înmatricularea la ciclul I a deținătorilor diplomelor de studii medii de specialitate (colegiu), diplomelor de studii superioare universitare, diplomelor de licență sau a actului echivalent de studii obținut/eliberat pînă în anul 2005 inclusiv, fără obligarea ulterioară a acestora de a susține examenele de bacalaureat (BAC-ul).** Propunem ca aceeași sintagmă să-și găsească reflectare și în proiectul ordinului Ministerului Educației *cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățămînt superior din Republica Moldova.*

Așadar, jumătățile de măsură – un pas înainte, doi pași înapoi, cum se întîmplă la noi, nu ne vor ajuta să creem un sistem educațional performant. Promovăm opinia că școala trebuie să dea nu numai cunoștințe, ci și competențe, abilități, deprinderi practice de viață, pentru a putea fi aplicate într-un sistem social și economic concurențial, unde cel mai bun va reuși, și numai astfel, în întreaga societate în capul mesei va sta principiul meritocrației.

Referințe bibliografice

1. Hotărîrea Guvernului nr. 278 din 14 aprilie 2010 pentru aprobarea Planului de activitate a Guvernului pe trimestrul II al anului 2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55 din 16 aprilie 2010.

2. Legea nr.142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și a specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățămînt superior, ciclul I. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 101-103 din 29 iulie 2005, art.476.

3. Hotărîrea Guvernului nr. 1455 din 24.12.2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II. Monitorul Oficial al Repu-

blicii Moldova nr. 5-7 din 11.01.2008, art. 25.

4. Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 36-38 din 14.03.2002, art. 210.

5. Art. 35 din Constituția Republicii Moldova.

6. Legea nr.142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățămînt superior, ciclul I. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 101-103 din 29 iulie 2005, art. 476.

7. www.cnaa.md

8. www.edu.md

9. Art. 20 alin. (1) din Legea învățămîntului nr. 547-XIII din 21.07.1995. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62-63 din 09.11.1995, art. 692.

DELIMITAREA NULITĂȚII DE ALTE CAUZE DE INEFICACITATE A ACTULUI JURIDIC CIVIL

Sergiu BOCA,
doctorand

SUMMARY

This scientific article relates to the issue of nullity delimitation vis-a-vis other cases of ineffectiveness of the civil juridical act. Nullity, as sanction provided within the civil law, must be differentiated from other ineffectiveness cases. It is mandatory to make this delimitation because each case of civil juridical act is subject to a distinct juridical regime.

* * *

Articolul este consacrat problematicii delimitării nulității față de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil. Nulitatea, ca sancțiune de drept civil, trebuie clar deosebită de alte cauze de ineficacitate. Efectuarea acestei delimitări este absolut necesară, deoarece fiecare cauză de ineficacitate a actului juridic civil este supusă unui regim juridic distinct.

Delimitarea nulității față de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil are menirea de a întregi imaginea asupra nulității și, totodată, de a înlătura pericolul confundării ei cu alte instituții de drept civil cu care, după cum vom arăta, se aseamănă, dar față de care se și deosebește radical.

Necesitatea efectuării operației juridice de delimitare se impune imperios sub presiunea raționamentelor atât de ordin teoretic, contribuind la înțelegerea lor corectă, cât și cu importantă rezonanță practică, determinând regimul juridic aplicabil fiecărei cauze de ineficacitate.

Înainte de a trece nemijlocit la exercițiul delimitării nulității față de alte cauze de ineficacitate a actului juridic, este necesar a elucida întâi de toate sensul noțiunii de ineficacitate.

Astfel, scopul urmărit de părți prin încheierea actelor juridice este producerea anumitor efecte. De cele mai multe ori acest scop este atins, iar rezultatul practic obținut prin realizarea deplină a efectelor actului. Există însă și situații când, din cauze concomitente sau subsecvente încheierii actelor, acestea nu-și produc efectele fie temporar, fie definitiv, ori după ce efectele s-au produs, în totul ori în parte, sînt desființate fie retroactiv, fie numai pentru viitor.

Înțelegând în sens larg, ineficacitatea subsumează toate acele cazuri în care, din diferite cauze, un act

juridic nu-și produce efectele, total sau parțial, definitiv ori vremelnic. Ea poate fi rezultatul voinței părților sau al unui fapt independent de această voință, după cum poate opera de drept sau numai dacă este pronunțată de justiție [11, p. 415].

Mai buna înțelegere a instituției nulității actului juridic civil presupune și operațiunea delimitării ei față de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil. Nu numai nulitatea este cea care conduce la lipsirea actului juridic civil de efectele în vederea cărora a fost încheiat, ci și alte cauze, posterioare încheierii lui, precum: rezoluțiunea, rezilierea, inopozabilitatea, revocarea, caducitatea, reducțiunea.

Delimitarea nulității față de aceste alte cauze de ineficacitate a actului juridic este de natură a servi atât la mai buna configurație a conceptului de nulitate a actului juridic civil, cât și la preîntîmpinarea confundării lor. Confuzia nu este admisibilă, întrucît fiecare dintre aceste noțiuni – nulitate, rezoluțiune, reziliere, inopozabilitate, revocare, caducitate, reducțiune – este un concept juridic de sine stătător, presupunînd un regim juridic propriu, autonom [6, p. 218]. Delimitarea presupune cunoașterea, în primul rînd, a conceptelor în cauză și, apoi, semnalaarea asemănărilor și deosebirilor de regim juridic dintre ele.

În lipsa unei definiții legale, doctrina a fost cea care a definit nulita-

tea actului juridic. Astfel, în opinia mai multor autori [13, p. 319; 17, p. 176; 16, p. 30], nulitatea a fost definită ca fiind sancțiunea de drept civil care lipsește actul juridic civil de efectele contrare normelor juridice, edictate pentru încheierea sa valabilă.

În cele ce urmează vom recurge nemijlocit la exercițiul de delimitare a nulității actului juridic de cauzele de ineficacitate enunțate.

a) Nulitate – rezoluțiune. Rezoluțiunea este o sancțiune a neexecutării culpabile a unui contract sinalagmatic, cu executare dintr-o dată (*uno actu*), constînd în desființarea retroactivă a acestuia și repunerea părților în situația avută anterior încheierii contractului [19, p. 94].

Între nulitate și rezoluțiune există unele asemănări, precum:

- ambele sînt cauze de ineficacitate a actului juridic civil;
- nulitatea, ca și rezoluțiunea, desființează actul juridic cu efect retroactiv (*ex tunc*);

Între nulitate și rezoluțiune există, însă, importante deosebiri:

- sub aspectul *domeniului de aplicare*: pe cînd nulitatea se aplică tuturor categoriilor de acte juridice, rezoluțiunea privește doar contractele sinalagmatice cu executare *uno actu*;

- sub aspectul *cauzelor* ce le determină: nulitatea intervine pentru nerespectarea unor condiții de valabilitate (deci, presupune un act

nevalabil), pe cînd rezoluțiunea se datorează neexecutării culpabile a obligațiilor de către una din părțile contractului sinalagmatic (în ipoteza unui act valabil încheiat) [14, p. 412]; altfel spus, nulitatea se analizează pe terenul încheierii actului juridic, pe cînd rezoluțiunea se analizează pe terenul executării actului;

- sub aspectul *datei cauzelor*: nulitatea intervine în momentul încheierii actului juridic, pentru nerespectarea unei dispoziții legale referitoare la încheierea valabilă a actului juridic (deci, cauzele nulității sînt contemporane momentului încheierii actului), pe cînd cauza rezoluțiunii este necesarmente ulterioară încheierii actului (este, deci, subsecventă) și constă în neexecutarea culpabilă a obligației de către una dintre părți;

- nulitatea relativă și rezoluțiunea sînt supuse unor reguli diferite în ceea ce privește începutul prescripției extinctive, iar nulitatea absolută este imprescriptibilă (art. 217 alin.(3) Cod civil);

- rezoluțiunea are un caracter facultativ, deoarece cel îndreptățit să o invoce păstrează, în principiu, un drept de opțiune între a cere rezoluțiunea sau executarea silită a contractului sinalagmatic. Acest drept de opțiune nu ar trebui să existe în materia nulității, deoarece ea sancționează nerespectul legii care trebuie, în principiu, reprimat, iar nu echivalat [15, p. 519];

- în sfîrșit, sub aspectul *naturii răspunderii*: se socotește că în cazul rezoluțiunii se aplică regulile răspunderii contractuale, deoarece între părți a existat un act valabil, iar în cazul nulității sînt incidente regulile răspunderii delictuale, deoarece actul este desființat tocmai datorită faptului că de la început el nu a fost valabil [18, p. 178].

b) Nulitate – reziliere. Rezilierea este o sancțiune civilă ce constă în încetarea producerii pentru viitor a efectelor contractelor sinalagmatice cu executare succesivă pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor

lor de către o parte [9, p. 274]. Rezilierea este, de fapt, tot o rezoluțiune, dar cu următoarele deosebiri față de ea:

- rezilierea operează numai pentru viitor (*ex nunc*);

- rezilierea se aplică contractelor sinalagmatice care se execută prin prestații succesive, pe cînd rezoluțiunea – celor cu execuție *uno actu*.

Cu aceste rezerve, valabile și în cazul comparării nulității cu rezilierea, se poate spune că toate deosebirile dintre nulitate și rezoluțiunea pentru neexecutare sînt și deosebiri între nulitate și reziliere, cu o precizare: deși efectele nulității se produc în principiu retroactiv, iar rezilierea operează numai pentru viitor, totuși, în cazul actelor juridice cu executare succesivă nici nulitatea nu produce efecte pentru trecut [20, p. 137].

c) Nulitate – inopozabilitate. Încălcarea dispozițiilor legale, menite să asigure publicitatea actelor juridice (art. 214, 290, 321(2), 332(2), 338(3), 396(1), 431(3), 444(1), 466(2), 499 Cod civil, art. 4, 5 din Legea cadastrului bunurilor imobile, art. 6, 7 din Legea cu privire la gaj) are drept consecință principală inopozabilitatea față de terți a actelor respective.

În doctrina juridică, inopozabilitatea a fost definită ca fiind sancțiunea civilă, care face ca un act juridic sau situația juridică creată prin acest act să nu producă efecte și să nu se impună respectului terțelor persoane, ca urmare a nerespectării de către părți a formelor de publicitate cerute de lege pentru ca actul să fie opozabil terților [17, p. 163]. Astfel, dobînditorul dreptului de proprietate asupra unui imobil, de exemplu, nu poate opune dreptul său cumpărătorului ulterior al aceluiași imobil, care și-a transcris însă mai înainte titlul de proprietate, chiar dacă dobînditorul subsecvent a avut cunoștința de existența actului încheiat de primul dobînditor, afară numai dacă a existat viclenie [11, p. 259].

S-a mai susținut că dacă opozabilitatea poate fi, generic vorbind,

înțeleasă ca respectul datorat de către terți unei situații juridice generate de actul juridic, inopozabilitatea se concretizează în autoritatea terților de a ignora efectele unui act civil [15, p. 520].

La modul general, putem reține că între inopozabilitate și nulitate există următoarele deosebiri:

- ca *ipoteze de aplicare*: nulitatea vizează *toate* actele juridice, pe cînd inopozabilitatea prezintă interes, și se pune problema ei doar în cazul acelor acte juridice pentru care legea prevede anumite formalități de publicitate (astfel, conform art. 214 alin.(1) Cod civil, actul juridic ce are ca obiect bunuri imobile urmează să fie înregistrat în modul stabilit de lege);

- ca *natură a normelor juridice nerespectate*: pe cînd nulitatea privește nerespectarea unor condiții de *valabilitate* a actului, inopozabilitatea nu presupune încălcarea unor norme ce reglementează valabilitatea actului, ci numai *posibilitatea opunerii* lui terților; drept urmare, nulitatea privește un act încheiat nevalabil, pe cînd inopozabilitatea privește situația în care actul s-a încheiat în mod valabil dar, ulterior încheierii sale, nu s-au respectat cerințele de aducere a lui la cunoștința publicului (terților); cu alte cuvinte, inopozabilitatea privește un act valabil, iar nu unul lovit de nulitate; un asemenea act între părți este valabil, față de terți este inopozabil [14, p. 413];

- sub aspectul *datei cauzelor ce le determină*: cauzele de nulitate există în momentul încheierii actului juridic, pe cînd inopozabilitatea presupune, de regulă, neîndeplinirea unor formalități ulterioare încheierii actului juridic [7, p. 226];

- ca *efecte cu privire la persoane*: în caz de nulitate, efectele privesc atît părțile actului juridic, cît și terții, pe cînd în caz de inopozabilitate, efectele actului juridic se produc față de părți, dar drepturile și obligațiile născute din actul în cauză nu pot fi opuse terților;

- ca acte de „acoperire” (înlăturare) a acestor „vicii” în anumite condiții: nulitatea relativă (anulabilitatea) se înlătură, de cei ce o pot invoca, prin actul juridic numit *confirmare*, pe când inopozabilitatea poate fi înlăturată de cei ce o pot invoca, în materie de reprezentare, prin actul numit *ratificare*; cu alte cuvinte, atunci când legea permite, nulitatea se confirmă, iar inopozabilitatea se ratifică [14, p. 413].

În ceea ce privește conceptul de „confirmare”, art. 218 alin.(2) Cod civil prevede că nulitatea relativă poate fi acoperită prin voința expresă sau tacită a persoanei în al cărei interes este stabilită nulitatea. Voința de a *confirma* (s.n.) actul juridic lovit de nulitate trebuie să fie certă și evidentă.

Contrar opiniei existente în doctrină, legiuitorul moldovean, în cuprinsul art. 249 Cod civil, determinând consecințele încheierii actului juridic fără împuterniciri de reprezentare, utilizează, într-un mod oarecum impropriu, tot noțiunea de *confirmare*, deși termenul de *ratificare* ar fi de preferat în acest context.

În consecință, termenii „confirmare” și „ratificare” nu sînt sinonimi, astfel că fiecare trebuie folosit la locul și cu înțelesul lui.

d) Nulitate – revocare. Revocarea este un termen destul de ambiguu, deoarece este folosit frecvent cu diferite accepții. Uneori prin revocare se desemnează răzgîndirea sau retragerea consimțămîntului inițial. Dacă acestea sînt posibile, fie în temeiul unei clauze de decizie, fie datorită naturii actului juridic (testamentul este, de exemplu, un act civil eminent revocabil), revocarea desemnează o cauză de încetare *ex nunc* a efectelor unui act civil valid încheiat. Dacă revocarea e mutuală, adică realizată prin acordul de voință al părților unui contract anterior eficient, ea nu desemnează decît o modalitate de încetare a efectelor unui act juridic pe viitor prin consimțămîntul părților. Alteori, prin

revocare se desemnează o sancțiune specifică donațiilor și testamentelor, care are un regim juridic special, și care nu poate fi asimilat celor deja amintite [15, p. 521].

Dificultatea definirii noțiunii de revocare *stricto sensu* decurge din împrejurarea că în Codul civil, în literatura juridică și în practica judiciară acest termen este folosit pentru desemnarea unor concepte diferite, pornindu-se de la sensul etimologic al cuvîntului, care sugerează ideea de retractare sau revenire asupra a ceea ce s-a făcut la un moment dat. Astfel, se vorbește de revocarea ofertei ori a acceptării ofertei, în înțelesul de retragere a manifestării de voință săvîrșită de ofertant sau acceptant în vederea formării unui contract. O atare revocare se deosebește de revocarea de care înțelegem să ne ocupăm aici, întrucît nu se referă la un act juridic deja format, ci la o manifestare de voință premergătoare formării unui contract.

Revocarea, în înțelesul care ne interesează în perimetrul acestei delimitări, reprezintă acea sancțiune de drept civil, care constă în înlăturarea efectelor actului juridic civil datorită ingraturitudinii gratificatului sau neexecutării culpabile a sarcinii [9, p. 275].

În doctrina autohtonă s-a susținut că revocarea este desfacerea voluntară pentru viitor a unui act juridic încheiat legal [5, p. 195].

În Hotărîrea Plenumului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil” se menționează că revocarea constă în retractarea voinței exprimate pentru încheierea unui act juridic [4, p. 5].

Codul civil utilizează termenul de revocare, cu semnificații diferite, în următoarele contexte: revocarea acordului prealabil la încheierea actului juridic (art. 203); revocarea ofertei (art. 683); revocarea acceptării ofertei (art. 695); dreptul de revocare în contractele cu consumatorii (art. 749); revocarea donației

pentru neexecutarea unei sarcini (art. 834 alin.3) revocarea donației pentru ingraturitudine (art. 835); revocarea promisiunii de împrumut (art. 870); revocarea mandatului (art. 1050 alin.2) revocarea cecului (art. 1272); revocarea promisiunii publice de recompensă (art. 1374); revocarea testamentului (art. 1465).

Între nulitate și revocare există asemănarea de a fi – ambele – cauze de ineficacitate a actului juridic civil, dar există și importante deosebiri, precum:

- *cea de ipoteză*: dacă nulitatea presupune un act juridic încheiat cu nerespectarea unei condiții de validitate, revocarea presupune un act juridic valabil încheiat. Astfel, dacă în discuție nu este un act valid, ci unul nul, sancțiunea nulității poate face indiferentă cercetarea concretă a mecanismelor revocării, deoarece aceasta este rezervată doar operațiunilor juridice valabile încheiate [15, p. 521];

- *cea de domeniu*: dacă nulitatea se aplică oricărui act juridic civil, revocarea se aplică, în principiu, actelor cu titlu gratuit (liberalități);

- *cea de dată a cauzelor*: cauza nulității este contemporană momentului încheierii actului juridic, pe cînd revocarea presupune cauze ulterioare încheierii actului juridic [6, p. 220];

- prescripția extinctivă a acțiunilor este supusă unor reguli diferite.

e) Nulitate – caducitate. Deși nici caducitatea nu are un regim clar definit, fiind opera doctrinei și a practicii, ea afectează întotdeauna o operație juridică validă, pe care o împiedică să-și producă efectele. Astfel, caducitatea este acea cauză de ineficacitate care lovește un act juridic valid, ce nu a produs încă efecte și care se datorează unui eveniment survenit după formarea valabilă a actului și independent de voința autorului actului [12, p. 34].

Codul civil utilizează expres termenul de caducitate în art. 686, intitulat „Caducitatea ofertei”, unde prevede că oferta devine caducă

dacă nu a fost acceptată în termen sau dacă este respinsă. Fără a o numi expres, legiuitorul reglementează cazurile de caducitate a testamentului în art. 1468 Cod civil.

Pentru a se putea vorbi de caducitate este necesar, în primul rând, ca actul respectiv să întrunească toate condițiile de validitate. Actul ineficace din cauza lipsei unei condiții de validitate este nul, nu caduc.

Actul lovit de caducitate presupune apoi că pînă în momentul în care a devenit ineficace el nu a produs încă efecte. Din acest punct de vedere caducitatea se deosebește de rezoluțiune și mai ales de reziliere, care, de regulă, lovesc de ineficacitate – *ex tunc* sau *ex nunc* – acte ce au produs deja efecte. Un act care a primit un început de executare nu poate fi caduc.

Evenimentul care determină ineficacitatea actului caduc trebuie să fie ulterior formării valabile a actului. Cînd el este anterior sau concomitent săvîrșirii actului, acesta poate fi nul, dar nu caduc.

Este necesar, de asemenea, ca evenimentul care determină caducitatea să fie independent de voința autorului actului. Cînd actul este retractat de autorul său, se poate vorbi de revocare, dar nu de caducitate.

Ca orice cauză de ineficacitate, caducitatea lipsește actul de efectele sale firești. Ea nu operează însă niciodată retroactiv, ca nulitatea sau rezoluțiunea, ci numai pentru viitor, pentru bunul motiv că, după cum am arătat, ea presupune acte care nu au produs încă efecte. Ea este mai radicală decît celelalte cauze de ineficacitate, întrucît exclude, în principiu, orice efect al actului. Alte cauze de ineficacitate, ca nulitatea și rezoluțiunea, deși, de regulă, operează retroactiv, lasă uneori să subziste unele efecte, tocmai pentru că adesea intervin după ce actul a produs efecte, dintre care unele sînt ireversibile [11, p. 440].

Paralizînd, în condițiile arătate, posibilitatea de executare a actului, caducitatea se produce de plin drept,

fără a fi necesară, de regulă, o statuare judecătorească.

Fiind făcute aceste precizări necesare, putem deduce că între nulitate și caducitate există deosebiri importante în ce privește:

- *ipotezele pe care le presupun*: dacă nulitatea face ineficace un act juridic nevalabil, datorită nerespectării unei condiții de validitate, caducitatea presupune un act juridic valabil încheiat; de asemenea, pe cînd nulitatea operează independent de faptul dacă actul juridic a produs sau nu efecte, caducitatea presupune numai un act ce n-a apucat, încă, să producă efecte [20, p. 138];

- *data cauzelor ce le determină*: cauzele de nulitate sînt anterioare ori concomitente momentului încheierii actului juridic, pe cînd cauzele ce atrag caducitatea sînt întotdeauna ulterioare încheierii actului;

- *modul de producere a efectelor*: dacă nulitatea retroactivează (*ex tunc*), caducitatea produce efecte numai pentru viitor (*ex nunc*), întrucît pentru trecut nu s-au produs nici un fel de efecte ale actului;

- *raportul cu voința autorului actului*: pe cînd în cazul nulității, cauza de nulitate este dependentă sau nu de voința (intenția) autorului (părții) actului (în cazul dolului, violenței, fraudei, cauza de nulitate chiar presupune intenția), în cazul caducității întotdeauna cauza de ineficacitate este independentă de voința autorului (iar nu de cea a beneficiarului actului) [14, p. 414];

- dacă mai sus am stabilit că se poate vorbi despre nulitate ca despre o sancțiune, caducitatea nu este o sancțiune, ci un incident, care zădărnicește (juridic și/sau material) desfășurarea dorită a efectelor actului juridic, deoarece lipsește actul civil de unul dintre elementele sale (obiect, cauză) sau chiar de subiecții vizați de efectele sale (moartea unuia dintre aceștia) [15, p. 518].

f) Nulitate – reducțiune. Reducțiunea este sancțiunea civilă aplicabilă în cazul actelor juridice încheiate cu nesocotirea unor inter-

dicții stabilite de lege pentru ocrotirea unor persoane sau pentru restabilirea echilibrului contraprestațiilor într-un contract sinalagmatic cu titlu oneros și comutativ [7, p. 226]. Codul civil, deși nu o numește ca atare, prevede următoarele cazuri de aplicare a acestei sancțiuni:

- *reducțiunea prestației exagerate*, dintr-un contract cu titlu oneros încheiat prin viciul de consimțămînt care este leziunea; în acest caz, reducțiunea este o sancțiune ce funcționează alternativ cu anulabilitatea (nulitatea relativă). Astfel, conform art. 230 alin.(2), instanța de judecată poate menține actul juridic încheiat prin leziune dacă pîrîtul oferă o reducere a creanței sale sau o despăgubire pecuniară echitabilă;

- *reducțiunea penalității convenționale*, dacă este vădit disproporționată în raport cu paguba suferită de creditor. În această ordine de idei, art. 630 alin.(1) statuează că, în cazuri excepționale, luîndu-se în considerare toate împrejurările, instanța de judecată poate dispune reducerea clauzei penale disproporționat de mari.

În Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil” se menționează: „Reducțiunea este o sancțiune civilă care poate fi relevată din prevederile art.1505 și 1570 Cod civil. Aceasta se aplică testamentelor și constă în reducerea mărimii averii testate datorită faptului că se încalcă partea rezervată sau, în cel de-al doilea caz, datorită unor erori matematice comise de testator la întocmirea testamentului ce au avut ca urmare indicarea unei mărimi exagerate a averii, care o depășește pe cea reală” [4, p. 5].

Principalele deosebiri dintre nulitate și reducțiune vizează următoarele aspecte:

- nulitatea este aplicabilă tuturor actelor juridice, pe cînd reducțiunea se aplică fie liberalităților excesive, fie contractelor cu titlu oneros și co-

mutative (sfera de aplicare a reducțiunii este și mai restrânsă atunci când se pune problema reducțiunii unei prestații pentru leziune, cu precizarea că, într-o asemenea situație, cel interesat poate opta între a solicita fie reducerea prestației la care s-a obligat ori mărirea prestației părții adverse, fie anularea actului juridic) [12, p. 36];

- nulitatea implică un act nevalabil încheiat, pe când în cazul reducțiunii liberalităților excesive actele juridice au fost făcute în mod valabil, dar, ulterior, intervine ineficacitatea totală sau parțială, datorită încălcării rezervei succesoriale sau datorită apariției unor împrejurări, neavute în vedere de părți în momentul încheierii actului juridic, care conduc la ruperea echilibrului contractual;

- cauza nulității constă în nerespectarea unei dispoziții legale referitoare la încheierea valabilă a actului juridic, iar reducțiunea este determinată fie de încălcarea rezervei succesoriale, fie de existența, de data aceasta în chiar momentul încheierii actului juridic, a unei disproporții vădite între contraprestații.

Nulitatea mai trebuie deosebită și față de condiție ca modalitate a actului juridic civil.

Condiția este modalitatea care supune însuși raportul dintre părți unei cauze de incertitudine, făcând ca nașterea raportului să depindă de realizarea unui eveniment viitor și incert, și atunci condiția e zisă *suspensivă* sau făcând ca eventuala desființare a raportului să depindă de realizarea unui eveniment viitor și incert, și atunci condiția e zisă *rezolutorie* [8, p. 502].

Ca modalitate a actului juridic, condiția prezintă următoarele caractere:

- este un eveniment viitor; un eveniment care a avut deja loc nu constituie o condiție. Faptul că părțile au cunoscut ori nu au cunoscut împrejurarea că evenimentul era împlinit la data încheierii actului juridic se va traduce, fie într-o eroare – viciu de consimțământ, fie într-un

act juridic pur și simplu, după caz;

- realizarea evenimentului viitor este nesigură, incertă (*incertus an*). Incertitudinea în privința survenirii evenimentului și, corespunzător, în privința producerii sau menținerii efectelor actului juridic este de esență condiției, constituind caracteristica diferențială în raport cu termenul;

- stipularea condiției trebuie să fie *rodul voinței părților*. Subordonarea prin lege a eficacității actului juridic unui eveniment viitor și incert nu constituie o condiție în sensul tehnic al noțiunii. Condiția reprezintă o autolimitare a voinței părților, iar nu o cerință impusă de legiuitor;

- de realizarea evenimentului viitor și incert constitutiv de condiție suspensivă sau rezolutorie depinde nu existența actului juridic afectat de această modalitate, ci *eficacitatea* sa, producerea sau încetarea retroactivă a efectelor actului. Operația juridică săvârșită sub o atare condiție există și este validă, pentru că, prin ipoteză, întrunește toate elementele esențiale cerute de lege (consimțământ, capacitate, obiect, cauză, eventual formă), dar părțile, prin voința lor, au subordonat producerea sau dispariția retroactivă a efectelor actului împlinirii unui fapt viitor și nesigur [11, p. 276].

Menționăm că stipularea unei condiții potestative, imposibile, ilicite sau contrare regulilor de conviețuire socială atrage însă, nulitatea fie a condiției respective, fie a întregului act. Astfel, conform art. 235 Cod civil, este nulă condiția care contravine legii, ordinii publice și bunelor moravuri sau condiția a cărei îndeplinire este imposibilă. Actul juridic încheiat sub astfel de condiție este nul în întregime. Condiția a cărei survenire sau nesurvenire depinde de voința părților actului juridic este nulă. Actul juridic încheiat sub o astfel de condiție este nul.

În consecință, condiția imposibilă, ilicită, imorală sau contrară ordinii publice este sancționată cu

nulitate absolută. Nulitatea în acest caz este totală, adică inserarea în actul juridic a unei clauze condiționale atrage nulitatea întregului act juridic. Această normă este o derogare de la regula generală, conform căreia nulitatea clauzei nu atrage nulitatea întregului act juridic dacă se poate presupune că acesta ar fi fost încheiat și în lipsa acestei clauze [10, p. 452].

Departate de a epuiza problematica delimitării nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil, ne-am propus să reliefăm cele mai marcante distincții care particularizează nulitatea în raport cu alte instituții de drept civil adiacente. În consecință, cunoașterea adecvată a trăsăturilor distinctive ale instituției nulității în contextul altor cauze care condiționează ineficacitatea actului juridic civil va servi drept premisă pentru aplicarea corectă a normelor legislației civile, ce guvernează efectele specifice pe care aceste cauze de ineficacitate le generează în cadrul raporturilor juridice civile concrete.

Recenziți:

Veaceslav PÎNZARI,

doctor în drept,

conferențiar universitar

Eduard BOIȘTEANU,

doctor în drept,

conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

2. Legea cadastrului bunurilor imobile. Nr. 1543-XIII din 25 februarie 1998. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.05.1998, nr. 44-46/318.

3. Legea cu privire la gaj. Nr. 449-XV din 30 iulie 2001. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.10.2001, nr. 20/863.

4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a

legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil”, nr.1 din 7 iulie 2008. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr. 4-5, p. 4-11.

5. Baieș S., Roșca N. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Chișinău: Cartier, 2004.

6. Beleiu Gh. *Drept civil român: Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Universul juridic, 2004.

7. Boroi G. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. București: ALL BECK, 2001.

8. Cantacuzino M.B. *Elementele dreptului civil*. București: ALL Educațional, 1998.

9. Cojocaru A. *Drept civil. Partea generală*. București: Lumina Lex, 2000.

10. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Vol. I. /Coordonatori: Buruiană M., Efrim O., Eșanu N. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006.

11. Cosma D. *Teoria generală a actului juridic civil*. București: Ed. Științifică, 1969.

12. Florescu G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2008.

13. Ionașcu Tr., Barasch E. *Tratat de drept civil*. Vol. 1. Partea generală. București: Ed. Academiei R.S.R., 1967.

14. Pop A., Beleiu Gh. *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*. București: Universitatea din București, 1980.

15. Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. *Introducere în dreptul civil*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2008.

16. Rudăreanu M. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Ed. Fundației ”România de Măine”, 2004.

17. Ungureanu O. *Manual de drept civil. Partea generală*. București: ALL BECK, 1999.

18. Ungureanu O. *Drept civil. Introducere*. București: ALL BECK, 2000.

19. Stătescu C., Bârsan C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL Educațional, 2002.

20. Stoica V., Pușcaș N., Trușcă P. *Drept civil. Instituții de drept civil*. București: Universul juridic, 2004.

POBLEME CONTEMPORANE DE GARANTARE ȘI RESPECTARE A DREPTURILOR SPORTIVILOR PROFESIONIȘTI

Dumitru BOSÎI,
doctorand
Daniela ALEXEEV,
jurist

SUMMARY

The human right to practice sport, including professional sport, seems to be ensured in Republic of Moldova, as well as the sportsmen interests legal defense. Thus, there is an absence of an efficient implementation mechanism, which does not guarantee the rights of professional sportsmen. The sports law of the Republic of Moldova could be significantly improved by inflicting the practice of other countries, adjusting the national legislative framework to the European one.

* * *

Drepturile cetățenilor Republicii Moldova la practicarea sportului par a fi garantate, inclusiv a sportului profesionist, stabilind și posibilitatea apărării juridice a intereselor sportivilor. Însă, absența unui mecanism de implementare eficientă lipsește sportivii profesioniști de protecția la care au dreptul. Aplicând practica altor state, legislația Republicii Moldova poate fi îmbogățită considerabil în domeniul dreptului sportului, ajustând cadrul legislativ național la cel european.

Drepturile cetățenilor Republicii Moldova în domeniul sportului, printre care dreptul de a practica cultura fizică și sportul, inclusiv sportul ca profesie, de a se asocia în organizații de profil, de a participa la dirijarea culturii fizice și sportului sînt reglementate de Legea cu privire la cultura fizică și sport nr. 330-XIV din 25 martie 1999 (*în continuare- Legea nr. 330/1999*) [1]. În scopul asigurării acestor drepturi, statul finanțează și dirijează cultura fizică și sportul în conformitate cu programele elaborate, dezvoltă industria culturii fizice și a sportului, garantează pregătirea și perfecționarea specialiștilor în domeniu, precum și apărarea juridică a intereselor cetățenilor în domeniul respectiv, stimulează tendința cetățenilor de a duce un mod de viață sănătos. Deși normele legale garantează drepturile cetățenilor la practicarea sportului, inclusiv a sportului profesionist, stabilind concomitent posibilitatea apărării juridice a intereselor sportivilor - absența unei implementări eficiente privează

sportivii profesioniști de protecția la care au dreptul.

Dispozițiile art. 325 din Codul muncii al Republicii Moldova (CM RM) statornicesc că relațiile de muncă ale sportivilor profesioniști se reglementează prin aplicarea prevederilor prezentului cod, cu particularitățile prevăzute de legislația în vigoare [2]. Totodată articolele 16 și 17 din Legea nr. 330/1999 stabilesc acel sistem de protecție care ține cont de particularitățile relațiilor de muncă între sportivii profesioniști și cluburile pe care le reprezintă. În realitate, sportivii profesioniști se lovesc însă de o incertitudine de statut, aflîndu-se de fapt la discreția proprietarilor echipelor.

Nu este întotdeauna clară, din punct de vedere juridic, nici *deosebirea dintre sportivii profesioniști și sportivii amatori*. În perioada sovietică a sportului moldovenesc se inventase conceptul de semi-profesionist. Fie că erau angajați într-un loc (relativ) bine plătit, dar cu scoatere din producție, fie că erau studenți fără frecvență obli-

gatorie - acești sportivi nu erau considerați profesioniști, dar nici ca amatori nu puteau fi socotiți. Se credea, pe atunci, că sportul de performanță era una dintre puținele modalități de a ieși din țară sau din condițiile de trai uneori mizerabile în care se afla persoana. În unele sporturi, sistemele draconice de antrenament, metodele de presiune și substanțele dopante care erau posibile înainte de 1989 - au dat rezultate performante și poate chiar le simțim lipsa acum, când nu mai sînt admisibile.

Așadar, performanțele lor se bazează, în special, pe talent. A fi profesionist este o opțiune personală. Și poate mai era și naționalismul/patriotismul pe care ideologii au știut să-l inducă, să-l promoveze și să-l exploateze. Acei copii nu făceau o alegere conștientă, ci erau selectați, introduși într-un sistem, împinși spre performanță cu orice preț și asta nu neapărat cu voia lor. Astăzi talentul nu mai câștigă singur, e nevoie de mult mai mult decît talent.

În teorie, singura diferență dintre amatori și profesioniști este că cei din urmă sînt remunerați. Ambii pot însă practica sportul de performanță. Norma art. 16 alin. (8) din Legea nr. 330/1999 prevede că sportivii de performanță se împart în amatori și profesioniști. Performanțele nu depind însă de acest statut și nu este deci un paradox ca un amator să obțină rezultate mai bune decît un profesionist.

Dispoziția aceluiași articol prevede că sportivii amatori sînt cei ce nu obțin venituri din practicarea sportului, bursele și indemnizațiile sportive, diurnele de deplasare, alocațiile pentru hrană, medicamentele și susținătoarele de efort, precum și premiile sportive (nefiind considerate ca venituri de această Lege). Pe de altă parte, art. 17 din Legea nr. 330/1999, definește sportul profesionist ca pe o activitate sportiv-comercială, cu o eficiență economică și valoare

informațional-distractivă înaltă a acțiunilor sportive. Același articol definește sportivul profesionist drept persoană care practică sportul ca profesie și obține venituri pe baza contractului de muncă încheiat cu asociația sau clubul sportiv la care sînt membri.

Sportivii amatori care participă în competiții la nivel universitar primesc și ei frecvent o formă de compensație, cum ar fi instruirea gratuită în universitățile respective și participarea la cantonamente, instruirea lor, asigurarea cu uniformă. Practica mondială denotă cazuri în care acești sportivi-studenți întrunesc condițiile privind plata compensațiilor pentru traumă la locul de muncă, implicit fiindule recunoscută statutul de angajat/salariat. Legea SUA privind impozitarea (Tax Reference Act) din 1986 include cazarea gratuită și mîncarea gratuită oferită sportivilor amatori, participanți în competițiile de nivel universitar - în veniturile impozabile [3]. Legea nr. 330/1999 din Republica Moldova exclude premiile obținute de sportivi pentru performanțe deosebite din venitul impozabil. În acest context, art. 20 lit. s) din Codul fiscal al Republicii Moldova privitor la subiectul dat precizează că *surse de venit neimpozabile se consideră: ajutorul financiar obținut de către sportivi și antrenori de la Comitetul Internațional Olimpic, premiile obținute de către sportivi, antrenori și tehnicieni la competițiile sportive internaționale, bursele sportive și indemnizațiile acordate loturilor naționale în vederea pregătirii și participării la competițiile internaționale oficiale* [4].

Un element distinctiv este faptul că sportivii profesioniști văd în participarea sa în activitățile sportive o vocație, o activitate profesionistă de bază, pe cînd sportivii amatori practică această activitate pentru recreație, fără a avea un contract (*de muncă etc.*) cu clubul

respectiv și fără a avea o remunerație lunară.

În Belgia, statutul sportivilor profesioniști a fost definit în art. 3 din Legea din 24 februarie 1978, potrivit căreia sportivii profesioniști sînt considerați că fac parte din tagma lucrătorilor "white-collar" (gulerase albe), adică a lucrătorilor calificați [5]. Observăm că sportivii nu sînt tratați cu snobismul existent în Moldova și ei nu sînt considerați persoane cărora le lipsesc capacitățile intelectuale pentru a se implica într-un domeniu convențional de muncă. Prin norma legală a art. 2 alin.(1) din Legea 330/1999, aceștia sînt definiți drept "*indivizi care își asumă obligația de a se antrena pentru sau de a participa la competiții, subordonîndu-se autorității altei persoane, primind în schimb o remunerație care depășește un salariu minim pentru ramura dată stabilit prin ordonanță regală în conformitate cu Actul de protecție a salariilor, ținînd cont de recomandările Comitetului Național pentru Sport*". În Spania, sportivii profesioniști sînt definiți drept persoanele care practică sportul consecvent și cu regularitate, sub autoritatea și conducerea unui club sau agenții sportive, primind o remunerație [6].

În România, art. 14 alin.(2) din Legea educației fizice și sportului nr.69 din 2000 stabilește clar că obținerea statutului de sportiv profesionist este condiționată de obținerea licenței de sportiv profesionist și de încheierea, în scris, cu o structură sportivă, a unui contract individual de muncă sau a unei convenții în condițiile Codului civil al României. Drepturile și obligațiile sportivului profesionist sînt cele prevăzute în statutele și regulamentele federațiilor sportive naționale, precum și în contractele sau convențiile, după caz, încheiate între sportiv și federație. Calitatea de sportiv profesionist încetează în conformitate cu pre-

vederile statutelor și regulamentele federațiilor sportive naționale [7]. Licența de sportiv profesionist ar fi un moment pe care Republica Moldova l-ar putea introduce în legislația sa, pentru a înlătura orice fel de ambiguitate în ceea ce privește statutul sportivului profesionist.

Un alt aspect important care necesită elaborarea unei politici de stat este integrarea socială și în domeniul *relațiilor de muncă a sportivilor profesioniști a căror carieră s-a sfârșit sau care au atins vârsta de pensionare*. În legislația României, sportivului profesionist, care a încheiat cu o structură sportivă o convenție civilă, i se asigură, la cerere, participarea și plata contribuției la un sistem de pensii, public și/sau privat, în condițiile legii. Astfel, sportivii profesioniști care muncesc, în condițiile legii, pot solicita structurii sportive la care sînt legitimați să li se deducă din salariul brut cuantumul necesar care va fi vărsat către bugetul asigurărilor sociale și al fondului de pensii, așa cum este stabilit în statele Uniunii Europene, în care țara noastră dorește să se integreze.

Situația actuală nu oferă sportivilor alte șanse decât să-și continue activitatea în calitate de profesori de educație fizică sau antrenori, dar pentru ambele profesii ei trebuie să posede studiile de rigoare, iar remunerarea oferită este departe de a fi competitivă. În situația creată există multe tentații pentru aceste persoane să se implice în activități mai puțin legale. Experiența numirii ambasadorilor pentru sport, toleranță și fair-play ar trebui preluată de Moldova, sportivii care au realizat performanțe deosebite, fără a recurge la substanțe interzise, urmînd a împărtăși experiența și să contribuie la formarea și educarea sportivilor tineri.

Protecția muncii sportivilor este un domeniu unde existența unor reglementări efective este de-

osebit de importantă. În domeniul sportului profesionist, datorită riscului de traumatism sport, protecția muncii este și mai importantă. Dacă sportivii nu vor fi instruiți în sensul aplicării celor mai eficiente modalități de autoprotecție și de tratare a coechipierilor fără a-i supune riscului, așa cum este stipulat în art. 226 lit. c) din CM RM (*ce prevede că salariatul este obligat să-și desfășoare activitatea fără a pune în pericol atît persoana proprie, cît și ceilalți salariați*), pericolul traumatismului va spori.

Sportul profesionist este un gen de activitate traumatizantă din cauza suprasolicitării forțelor fizice ale sportivului. Antrenamentele riguroase și eforturile depuse în timpul meciurilor și competițiilor au un efect devastator asupra sănătății sportivilor. În absența unui sistem eficient de protecție a muncii sportivilor și de protecție de accidentări - sportul profesionist va rămîne un domeniu al muncii în care salariații sînt supuși unor riscuri incommensurabile.

Prevederile art. 225 din CM RM stabilesc obligațiile angajatorului privind asigurarea protecției muncii, *printre care:*

- să elaboreze unele soluții la etapa de proiectare, care ar elimina riscurile de accidentare a salariaților;
- să organizeze serviciul pentru protecția muncii și serviciul medical;
- să contribuie la constituirea în unitate a comitetului pentru protecția muncii;
- să asigure evaluarea factorilor de risc la locul de muncă;
- să informeze fiecare salariat asupra riscurilor la care este expus în desfășurarea activității sale la locul de muncă, precum și asupra măsurilor de protecție.

Aceste măsuri capătă dimensiuni complexe în sportul profesionist, în special componenta de informare, pentru că sportivii se află adesea totalmente la discreția

antrenorului în ceea ce ține de dozarea efortului și astfel în absența unei informări detaliate - crește riscul de traumatism.

În SUA, antrenorii pot fi trași la răspundere pentru traumele pe care le suportă sportivul în timpul antrenamentului, nu doar pentru acțiunile sale care au cauzat-o, dar și pentru că a fost inapt să o prevină. Astfel, antrenorul are obligația legală de a întreprinde toate măsurile preventive rezonabile pentru a nu admite traumarea în timpul antrenamentului [8].

Dreptul muncii belgian oferă sportivului profesionist deplinăteța drepturilor unui angajat, inclusiv protecție completă a muncii. Legislația Republicii Moldova la acest capitol este, cu regret, mai puțin înțelegătoare și binevoitoare.

Carierea sportivului profesionist poate fi întreruptă de traumă. În unele cazuri, sportivii și-au pierdut chiar viața în teren în timpul meciurilor, din cauza traumelor cerebrale sau acutizării condițiilor medicale ca urmare a suprasolicitării. Acest risc sport de traumatism conferă momente specifice sistemului de protecție la locul de muncă și de compensare pentru trauma survenită la locul de muncă, comparativ cu domeniile obișnuite de muncă. În 1991, în SUA, un rugbist a fost compensat pentru trauma de muncă pe care a suportat-o, antrenîndu-se la el acasă, în afara sezonului jocurilor.

Este dificil de încadrat acest caz în cazurile standard de accidente de muncă, aici lipsind atît criteriul proximității geografice de locul de muncă, care în cazul sportivului este sala de antrenament sau terenul de joc, cît și condiția ca trauma să survină în timpul de muncă [9]. Totuși, ținînd cont de obligația sportivului profesionist de a rămîne în formă, obligație frecvent introdusă în contractele de muncă încheiate cu sportivii, și faptul că trauma a survenit în

timpul antrenamentului, hotărîrea instanței de judecată de a impune clubul să-i plătească compensația pentru trauma la loc de muncă nu mai pare a fi de nejustificată.

O altă problemă interesantă privind plata compensațiilor pentru traumatism la locul de muncă ține de definirea sportivului profesionist. Aici practica instanțelor americane de judecată este departe de a fi consecventă. În 1983, în cazul *Rensing vs. Indiana State University Board of Trustees*, instanța a decis că reducerea substanțială a taxei pentru studii condiționată de activarea în echipa universitară de fotbal nu creează o relație de muncă între sportiv și universitate. În același an, în cazul *Coleman vs. Western Michigan University*, curtea de circumscripție a tratat scutirea de taxa de studii drept salariu, dar a considerat că prezența acestuia nu creează o relație de muncă. În schimb, în 1993, Comisia pentru Compensarea Angajaților din Texas a declarat că scutirea de taxa pentru studii este echivalentă cu o angajare în câmpul muncii și că în cazul traumării sportivului din echipa universitară, universitatea este obligată să-i achite compensații.

Definiția accidentului de muncă este cuprinsă în pct.3 din Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.1361 din 22 decembrie 2005, ce prevede că *prin accident de muncă se înțelege un eveniment care a produs vătămarea violentă a organismului salariatului (leziune, stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere, intoxicație acută, leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), ca urmare a acțiunii unui factor de risc (însușire, stare, proces, fenomen, comportament) propriu unui element al sistemului de muncă (executant, sarcini de muncă, mijloace de producție, mediu de muncă) și care a condus la pierde-*

rea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului [9]. Definiția în cauză concordează cu modelul definitiv regăsit în legislația românească, care este suficient de descriptiv: *accidentul de muncă constituie vătămarea violentă a organismului care are loc în timpul procesului de muncă sau în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, care provoacă incapacitate temporară de muncă cel puțin 3 zile, invaliditate sau deces.*

Astfel, elementele definiției accidentului *sînt*:

- Locul producerii accidentului – care nu trebuie confundat cu locul de muncă, pentru că poate include și traseul normal al deplasării la locul de muncă;

- Rezultatul medical al accidentului – respectiv, vătămarea violentă a organismului, care poate include leziuni, pierderea sau degradarea unui simț, dereglarea unui aparat sau sistem al organismului;

- Calitatea de salariat al persoanei accidentate.

Bolile profesionale sînt afecțiunile care se produc ca urmare a exercitării unei meserii sau profesii, cauzate de factori nocivi fizici, chimici sau biologici, supranumiți și noxe profesionale, caracteristici locului de muncă, precum și de solicitarea diferitor organe sau sisteme ale organismului în procesul de muncă.

În conformitate cu art. 9 alin. (1) din Legea securității și sănătății în muncă nr. 186-XVI din 10 iulie 2008 (*în continuare- Legea nr.*

186/2008) angajatorul este obligat să asigure securitatea și sănătatea lucrătorilor sub toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată [10]. La capitolul dat, art. 8 din Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756-XIV din 24 decembrie 1999 (*în continuare- Legea nr. 756/1999*) vine să fundamenteze necesitatea acestei asigurări, stabilind drept obiective ale asigurării:

a) prevenirea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale;

b) reabilitarea medicală și profesională a asiguraților, victime ale accidentelor de muncă și bolilor profesionale, precum și recuperarea capacității de muncă a acestora;

c) acordarea de prestații și indemnizații în bani [11].

Asiguratorul are obligația să-și organizeze activitatea pentru realizarea obiectivelor prevăzute în prezentul articol, precum și să păstreze confidențialitatea asupra tuturor informațiilor la care are acces în realizarea acestor obiective.

Proprietarii cluburilor sînt obligați să ofere această asigurare salariaților săi. În cazul reprezentativei naționale, această obligație revine titularului acțiunii – federației sau Comitetului Național Olimpic. Normele privind reglementarea unor probleme financiare în activitatea sportivă, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr. 1552 din 4 decembrie 2002 prevăd cine suportă cheltuielile pentru încheierea contractelor de asigurări de risc și accidente pentru sportivii din loturile sportive [12]:

Tabelul 1. Asigurarea de risc și accidente a sportivilor

Categoria asiguraților	Cine suportă cheltuielile	Perioada de asigurare
1. Sportivii, antrenorii și tehnicienii loturilor naționale aflați în pregătire centralizată	Titularul acțiunii	Pe perioada pregătirilor centralizate
2. Membrii delegațiilor participante la Jocurile Olimpice, campionate mondiale și europene, cupe mondiale și europene etc.	Titularul acțiunii	Pe perioada participării

Norma art. 18 din Legea nr. 186/2008 statornicește în mod special că *lucrătorului căruia i s-a stabilit gradul de reducere a capacității de muncă ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale i se plătește, din contul unității care poartă vina pentru accidentul de muncă sau pentru boala profesională, pe lângă despăgubirea stabilită de lege, o indemnizație unică, luându-se ca bază salariul mediu lunar pe țară, pentru fiecare procent de pierdere a capacității de muncă, dar nu mai puțin de un salariu anual al accidentatului.*

În caz de deces al lucrătorului în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale, unitatea care poartă vina pentru accidentul de muncă sau pentru boala profesională repară prejudiciul material persoanelor care au dreptul la aceasta, în modul și în mărimea stabilită de lege, și, în plus, le plătește, din contul mijloacelor proprii, o indemnizație unică, luându-se ca bază salariul mediu anual al celui decedat, înmulțit la numărul anilor compleți pe care acesta nu i-a trăit pînă la vârsta de 62 de ani, dar nu mai puțin de 10 salarii medii anuale. Dacă reducerea capacității de muncă sau decesul lucrătorului a survenit în urma unui accident de muncă nu numai din vina unității, ci și a accidentatului, se aplică răspunderea mixtă conform legii și mărimea indemnizației unice se reduce în funcție de gradul de vinovăție a accidentatului.

Pe de altă parte, art.14 din Legea nr. 756/1999 stabilește mărimea indemnizației pentru incapacitatea temporară de muncă. Cuantumul indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă constituie 100 % din salariul mediu lunar asigurat al asiguratului pe ultimele 6 luni premergătoare lunii în care s-a produs accidentul de muncă sau a fost constatată îmbolnăvirea profesională. Durata

de acordare a indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă este de pînă la 180 de zile, în intervalul de un an, și se calculează din prima zi de concediu medical. Asigurații care, ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale, și-au pierdut total sau cel puțin 25% din capacitatea de muncă au dreptul la o indemnizație de invaliditate care se acordă lunar pe toată perioada în care beneficiază de pensie de invaliditate din sistemul public de asigurări sociale.

Este important faptul că art. 32 alin. (3) și (4) din Legea nr. 330/1999 reglementează modul de stabilire a răspunderii pentru cauzarea traumatismului. Astfel, responsabilitatea pentru prejudiciul cauzat sănătății sportivului, antrenorului sau arbitrilor în timpul practicării sportului în mod organizat se stabilește în conformitate cu legislația și condițiile contractului încheiat de către sportiv, antrenor sau arbitru cu organizația sportivă. Persoanelor cărora li s-a cauzat o traumă în timpul practicării organizate a culturii fizice și sportului, inclusiv în timpul competițiilor sportive, li se asigură reabilitarea medicală, socială și profesională completă în modul stabilit și, suplimentar, din contul mijloacelor Fondului pentru dezvoltarea culturii fizice și sportului din Republica Moldova.

Prevederile invocate corespund normei generale cuprinse în art. 228 alin. (8) din CM RM privind compensarea prejudiciului în cazul vătămării sănătății salariatului în exercitarea obligațiilor de muncă. Realizarea în practică a acestor prevederi rămîne însă un domeniu care necesită perfecționări. Conform art. 244 din CM RM este stabilită răspunderea materială, disciplinară, administrativă și penală, în conformitate cu legislația în vigoare, atît pentru persoanele cu funcție de răspundere, cît și pentru salariații care au încălcat normele

de protecție a muncii. Art. 32 din Legea nr. 330/1999 este consecventă în acest sens, stabilind principiile survenirii răspunderii.

Considerăm că în domeniul protecției muncii sportivilor profesioniști ar trebui să fie create comitete ramurale pentru securitate și sănătate în muncă, cofinanțate de cluburi, acestea avînd printre atribuțiile sale realizarea obligațiilor patronului (*angajatorului*) de a *preîntîmpina accidentele de muncă, de a le contracara și de a informa angajații*. Reieșind din conținutul art. 236 din CM RM și al art. 16 din Legea nr. 186/2008, aceste comitete ramurale ar putea fi constituite în baza principiului de paritate din reprezentanți ai angajatorului și, respectiv, ai lucrătorilor [13]. Considerăm utilă practica privitor la asigurarea sportivilor contra traumatismelor. Stabilirea, eventual, a unor centre de reabilitare pentru sportivii traumați la locul de muncă ar putea constitui o soluție durabilă a reconvalescenței și reintegrării în echipă a sportivului care a avut de suferit din cauza traumatismului.

Referințe bibliografice

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86,art.399.
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162, art.648.
3. Legea SUA privind impozitarea (Tax Reference Act) din 1986.
4. Republicat Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție Specială, 8 februarie 2007.
5. Legea din 24 februarie 1978 din Belgia.
6. http://www.eurofound.eu.int/emire/SPAIN/CONTRACT_OF_EMPLOYMENT-FR.html
7. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 200 din 9 mai 2000.
8. Sheridan David M., "The Wild World of Sports: The Thrill of Victory, The Agony of Defeat, The Possibility of a Lawsuit", www.findlaw.com

9. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.9-12, art.51.
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.143-144, art.587.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.31-33, art.1750.
12. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.174-176, art.1750.
13. Tudor Capșa. *Comentarii științifico-practice la Codul muncii al Republicii Moldova*. Dreptul Muncii, 2010, nr. 4.
14. Codul Muncii al Republicii Moldova, nr. 154-XV din 28 martie 2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162, art. 648.
15. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție Specială, 8 februarie 2007.
16. Legea cu privire la educația fizică și sport nr. 330-XIV din 25 martie 1999. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86, art.399.
17. Legea securității și sănătății în muncă nr. 186-XVI din 10 iulie 2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.143-144, art. 587.
18. Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756-XIV din 24 decembrie 1999. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 31-33, art. 192.
19. Norme privind reglementarea unor probleme financiare în activitatea sportivă, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1552 din 4 decembrie 2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.174-176, art.1750.
20. Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1361 din 22 decembrie 2005. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 9-12, art. 51.
21. Legea SUA privind impozitarea (Tax Reference Act) din 1986.
22. Legea din 24 februarie 1978 din Belgia.
23. Tudor Capșa. *Comentarii științifico-practice la Codul muncii al Republicii Moldova*. În: Dreptul muncii, 2010, nr. 4.
24. Balaiș Florin, Mereuță Claudiu, Hânsa Constantin. *Managementul sportului*. Galați, Editura Academica: 2001.
25. Davis Timothy, Mathewson Alfred and Shropshire Kenneth, “Sports and the Law: A Modern Anthology”, West Publishers, 1999.
26. Garbarino Robert P., “So You Want to Be a Sports Lawyer, Or Is It a Player Agent, Player Representative, Sports Agent, Contract Advisor, Family Advisor Or Contract Representative”, Villanova Sports and Entertainment Journal, vol. I, 1994.
27. Sheridan David M., “The Wild World of Sports: The Thrill of Victory, The Agony of Defeat, The Possibility of a Lawsuit”, www.findlaw.com
28. Ștefănescu Ion Traian. *Dreptul Muncii*. Ediția II. București: Lumina Lex, 2002.
29. www.eurofound.eu.int/emire/belgium.html
30. <http://www.eurofound.eu.int/emire/SPAIN/CONTRACTO-FEMPLOYMENT-FR.html>
31. Sport’s Law: An Overview, www.findlaw.com
32. Codul muncii al Republicii Moldova, nr. 154-XV din 28 martie 2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162, art. 648.
33. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție Specială, 8 februarie 2007.
34. Legea cu privire la educația fizică și sport nr. 330-XIV din 25 martie 1999. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 83-86, art. 399.
35. Legea securității și sănătății în muncă nr. 186-XVI din 10 iulie 2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.143-144, art. 587.
36. Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756-XIV din 24 decembrie 1999. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 31-33, art. 192.
37. Norme privind reglementarea unor probleme financiare în activitatea sportivă, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1552 din 4 decembrie 2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 174-176, art. 1750.
38. Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1361 din 22 decembrie 2005. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 9-12, art. 51.
39. Legea SUA privind impozitarea (Tax Reference Act) din 1986.
40. Legea din 24 februarie 1978 din Belgia.
41. Tudor Capșa. *Comentarii științifico-practice la Codul muncii al Republicii Moldova*. Dreptul Muncii, 2010, nr. 4.
42. Balaiș Florin, Mereuță Claudiu, Hânsa Constantin. *Managementul sportului*. Galați: Editura Academica, 2001.
43. Davis Timothy, Mathewson Alfred and Shropshire Kenneth, “Sports and the Law: A Modern Anthology”, West Publishers 1999.
44. Garbarino Robert P., “So You Want to Be a Sports Lawyer, Or Is It a Player Agent, Player Representative, Sports Agent, Contract Advisor, Family Advisor Or Contract Representative”, Villanova Sports and Entertainment Journal, vol. I, 1994.
45. Sheridan David M., “The Wild World of Sports: The Thrill of Victory, The Agony of Defeat, The Possibility of a Lawsuit”, www.findlaw.com
46. Ștefănescu Ion Traian. *Dreptul Muncii*. Ediția II. București: Lumina Lex, 2002.
47. www.eurofound.eu.int/emire/belgium.html
48. <http://www.eurofound.eu.int/emire/SPAIN/CONTRACTO-FEMPLOYMENT-FR.html>
49. Sport’s Law: An Overview, www.findlaw.com

ADOPTAREA UNEI NOI CONSTITUȚII – O NECESITATE SAU UN MOFT?

Valentin ROTARU,
masterand

SUMMARY

Since the earliest time, humanity understood that a group or a union of people can't exist together in the absence of lasting behavior's rules, aimed to engender peace and to ensure a better cooperation between them. But during their evolution and with the appearance of state comes to a significantly more complex form of operation and control of a community, which has conditioned the writing of some rule's texts, later known as laws and which in time has obtained a primordial importance into a society. Therefore "the laws became the soul of the state, like the body without a soul falls, so a state collapses without laws" (Demonstene).

Constituția este Legea Supremă care formează fundamentul oricărui stat democratic. Cu cât Legea Supremă va fi mai aproape de perfecțiune, cu atât mai eficientă va fi funcționarea statului. Statul evoluează și responsabilitățile acestuia s-ar putea modifica, îndeosebi în condițiile în care relațiile sociale și economice se află în continuă dezvoltare, ceea ce condiționează necesitatea modificării Legii sau dacă aceasta este departe de a fi perfectă, apare necesitatea adoptării unei noi Constituții.

În evoluția statelor, observăm că nu există o formă ideală de guvernare. Statul nostru a fost pus în situația de a alege pe cea mai bună dintre cele existente, adică democrația. Republica Moldova ca stat independent a trecut la această formă odată cu desprinderea de la URSS în 1991 și, ulterior, a adoptat la 29 iulie 1994 Constituția Republicii Moldova. Fiind fără de resurse, și mai ales fără de experiență, pe parcursul unui deceniu statul moldovenesc a avut de înfruntat timpuri grele, condiționate, în mare parte, de lipsa legislației în general și a unei armonizări eficiente a acesteia, pornind în acest sens chiar de la Constituție. Nu o singură dată s-a remarcat adoptarea nechibzuită și șubredă a Legii Supreme, și deși a fost o încercare de a o modifica în anul 2000, trecând de la o republică prezidențială la una parlamentară, totuși nu putem spune cu certitudine că a fost una din deciziile cele mai corecte la moment, ba

chiar se creează impresia că acest fapt a fost săvârșit pentru a favoriza o persoană sau un grup de persoane, ca în ultimă instanță să ne pomenim într-o profundă criză politică.

În această ordine de idei, după cum menționează prof. Victor Popa, reforma constituțională reprezintă unica modalitate de a readuce în albia normalității situația social-politică din țară. Aceasta din urmă ar trebui să înlăture carențele, normele formulate neclar, cu dublu sens, mecanismele prost gândite, care provoacă confuzie și prejudiciază dezvoltarea democrației [4, p. 323].

Sub acest aspect, reieșind din prevederile Constituției, avem două alternative: fie modificarea se va face în baza art. 143 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia Parlamentul este în drept să adopte cu votul a două treimi din numărul total de deputați o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin șase luni de la data prezentării inițiativei respective, sau fie prin referendum. Întrucât RM se află în instabilitate politică din 2009 încoace, prima alternativă se exclude. Însă pentru a nu trece încă odată printr-o experiență neplăcută și nedorită de nimeni, este nevoie de o atitudine mai serioasă din partea autorităților în organizarea referendumului, astfel ca necesitatea organizării acestuia să nu fie pusă la îndoială de către cetățeni. În imposibilitatea de a realiza una din cele două alternative, ne rămâne să procedăm la măsura exclusivă – adoptarea unei consti-

tuții noi care în măsura experienței acumulate ar încerca să elimine coliziunile existente și eventuale în principalele probleme.

Cu alte cuvinte, adoptarea noii Constituții ar trebui să pună în prim plan rezolvarea problemelor ce țin de **modul de alegere a șefului statului, de dreptul cetățenilor la inițiativă legislativă, de revocarea deputaților în Parlament, de soluționarea problemei limbii de stat, de problema transnistreană, de integrarea europeană, de neutralitate și suveranitate, de separația puterilor în stat.**

Această listă poate fi prelungită, însă pentru moment ne limităm la studiul acestor probleme.

Alegerea șefului statului. Actualmente, această problemă este una dintre cele mai discutate atât pe arena politică din țară, cât și în rîndul societății civile. Dicuțiile apar odată cu trecerea Republicii Moldova de la o republică prezidențială la una parlamentară, precum și din lipsa cvorumului necesar în procesul de alegere a șefului statului. Conform art. 78 din Constituția RM președintele de stat este ales de către Parlament cu votul a trei cincimi din numărul total de deputați. Conform aceluiași articol, dacă președintele nu este ales din primul tur, se organizează un al doilea tur, iar dacă și al doilea tur eșuează, Parlamentul se dizolvă și se anunță data alegerilor anticipate. Discutabil rămîne a fi art. 78 alin. (4) din Constituție: "Dacă și în turul al doilea nici un candidat nu

va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.” Oare ce s-ar înțelege prin sintagma “numărul necesar de voturi? Totuși câte voturi trebuie să întrunească un candidat pentru a fi ales în turul doi? Acestea sînt doar primele două întrebări la care actuala Constituție a Moldovei nu răspunde. Desigur, unii actori politici consideră că prin numărul necesar de voturi se înțelege numărul de trei cincimi din numărul total de deputați prevăzut în alin. 1 al aceluiași articol, dar în același timp lasă loc pentru diferite interpretări, nedorite în plină criză politică. Mai mult decît atît, întrucît Constituția nu prevede nici ce se va întîmpla în cazul în care acest proces se va repeta pînă la nesfîrșit, apare riscul ca Moldova să rămînă fără președinte, ca în final țara să fie supusă unui haos fără precedent.

În asemenea condiții, soluțiile nu par a fi prea multe. Dacă Moldova va rămîne în continuare la regimul parlamentar, atunci unica soluție de depășire a crizei politice este de a se trece de la votul majorității calificate la votul majorității simple, ceea ce ar condiționa diminuarea autorității președintelui. La fel, o astfel de modificare nu ar garanta evitarea unei eventuale crize politice. Mult mai preferată rămîne a fi forma prezidențială de alegere a șefului statului. Pentru a înțelege mai bine necesitatea acestui regim de guvernare este nevoie, mai întîi de toate, să punem în evidență deosebiriile dintre actuala formă de guvernămînt și cea prezidențială, precum și avantajele și dezavantajele acesteia.

Regimul parlamentar acordă o însemnătate considerabilă Parlamentului, care devine de fapt adevăratul forum politic de guvernare. Astfel, Guvernul, condus de un prim-ministru cu largi puteri, este obligat să dea dare de seamă Parlamentului, care îi poate retrage oricînd încrederea fără prea mari dificultăți, în condițiile în care apreciază că nu-și îndeplinește mandatul. În ceea ce privește Președintele republicii parlamentare, acesta este

mai mult o figură decorativă, avînd atribuții de reprezentare și protocol. Riscul regimului parlamentar constă în crearea de facto a unui regim semiprezidențial cum este cazul Republicii Moldova, mai ales în condițiile în care atribuțiile acestuia sînt mult prea largi pentru a putea vorbi de regimul parlamentar sau lasă o liberă interpretare și creează astfel situații de conflict. Un al doilea neajuns constă în simplul fapt că pentru o țară parlamentară nu este suficient doar să aibă Parlament, ci este nevoie de existența unui număr de trăsături suplimentare cum sînt, în special: regula că șeful statului este iresponsabil din punct de vedere politic, și, deci, el “domnește, dar nu guvernează”; cea potrivit căreia șeful statului are dreptul de a dizolva Parlamentul; regula că guvernul răspunde din punct de vedere politic în fața Parlamentului atît pentru propriile sale acte, cît și pentru cele ale șefului statului etc. [6, p. 46-48].

Regimul prezidențial. Unul dintre avantajele acestui regim este că el oferă o clară separație a puterilor între executiv, legislativ și judiciar. Spre deosebire de cel parlamentar, regimul prezidențial îi conferă președintelui un număr considerabil de atribuții, care în cele din urmă pot fi neutralizate și corectate printr-o procedură ce poate permite transparența și controlul opiniei publice, inclusiv tragerea la răspundere a șefului de stat în situația în care s-a îndepărtat de la mandatul ce i-a fost conferit. Această procedură ar exclude posibilitatea ca șeful de stat să facă abuz de puterea conferită, astfel că el își va exercita responsabilitățile doar cu condiția de a le folosi corect și în serviciul întregii națiuni. Un alt avantaj constă în faptul că acest regim exclude categoric crearea unei eventuale crize politice, precum și faptul că poporul va avea posibilitatea de a-și alege direct președintele, și nu partidul, cum ar fi în cazul regimului parlamentar. Deși regimul prezidențial constituie o formă eficientă și viabilă de organizare a puterilor ce decurg din Constituție, mi-

nusul acestuia ar fi că el trebuie să fie permanent raportat la un sistem de control și de verificare a modului în care președintele își exercită prerogativele [6, p. 42-44].

Inițiativă legislativă. Conform art. 73 din Constituția RM, dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui RM, Guvernului și Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia. Calăuzindu-ne de Constituțiile altor state, cu certitudine am remarca că nu este suficient pentru un stat democratic, ținînd cont de faptul că Republicii Moldova nu îi este recunoscut dreptul la inițiativă populară, cum ar fi în cazul României – cu numărul a cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot (art. 73, alin.(1)) sau în cazul Italiei cu votul a cel puțin 50.000 de alegători (art. 71, alin.(2)) etc.

Dacă Republica Moldova ar recunoaște dreptul la inițiativă populară, această instituție ar putea aduce următoarele avantaje:

- admiterea și facilitarea participării cetățenilor în procesul legislativ, stimulînd, în ultimă instanță, participarea civică;
- îmbunătățirea imaginii Parlamentului în rîndurile cetățenilor;
- creșterea încrederii cetățenilor în procesele democratice prin introducerea unor proiecte de legi în dezbateri parlamentare;
- educarea cetățenilor în spirit democratic [3, p.149].

În aceeași ordine de idei, scoatem în evidență și art. 75 din Constituția Republicii Moldova, privind “Referendumul” care statuează: “Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului”, dar nu este clar cui aparține dreptul de a iniția referendum – președintelui sau poporului? [3, p. 130].

Revocarea deputaților în Parlament. La acest capitol, Constituția RM prevede în art. 70, alin. (3) că “deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea

Parlamentului, după ascultarea sa”, iar art. 69 alin. (2) prevede că “calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, în caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau deces”. Reieșind din prevederile Constituției, formula “trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului” lasă spațiu pentru diferite interpelări, cum ar fi examinarea de către instanță a unui proces-verbal privind săvârșirea unei contravenții administrative. În condițiile în care un deputat care se bucură de imunitate din partea statului deseori profită de această situație, ar fi logic ca în Constituție să fie incluse prevederi mai detaliate în ceea ce privește criteriile de ridicare a mandatului, cum ar fi lipsa de la întrunirile parlamentare sau săvârșirea de infracțiuni sau chiar delictе.

Problema transnistreană.

Această problemă continuă a fi principala durere de cap atât pentru guvernarea Republicii Moldova, cât și pentru cetățenii acesteia, problemă apărută din anii 1992 încoace. Deși la ora actuală nu există o soluție clară de soluționare a conflictului, totuși partea stângă a Nistrului rămâne de jure a fi sub imperativul legislației RM, deși de facto sîntem în situația unui stat ce se guvernează de către propriile instituții și de către propriile legi. Acest lucru nu face altceva decît să frîneze și mai mult procesul de dezvoltare a RM și, mai mult decît atât, se naște ideea că în statul moldovenesc totul este permisiv și nimeni nu poartă răspundere pentru faptele săvârșite, îndeosebi în condițiile în care o mare parte din Constituția RM nu este respectată, cum ar fi cu titlu de exemplu neutralitatea, suveranitatea, inalienabilitatea RM, principiul separației puterilor în stat etc.

În asemenea caz, soluția este fie acordarea unui regim special Transnistriei, dar acest pas este unul periculos și nesigur, întrucît ar putea reflecta consecințe cu mult mai grave asupra statului Moldovenesc, sau în cel mai bun caz, includerea în

Constituție a unor prevederi privind intenția prioritară și obligația de a contribui activ în procesul de ameliorare și soluționare a conflictului, precum și pașii pe care țara urmează să îi întreprindă în acest sens – fie în baza formulei 5+2 sau fie sub o altă formă.

Integrarea Europeană. Pentru a se evita procedura de schimbare a politicii de la o guvernare la alta, precum și ținînd cont de faptul că procesul integraționist este unul complex și de lungă durată, ar fi salutar dacă acest proces ar cunoaște o legiferare chiar prin intermediul Constituției RM. Asta ar scurta și mai mult drumul RM către Uniunea Europeană și, totodată, ar spori procesul de dezvoltare economică a Moldovei. Altfel spus, cu cît statul dispune de o atitudine serioasă în privința aderării, cu atît mai alert este acceptat în cadrul familiei Europene, avînd la dispoziția sa o serie de privilegii de care are nevoie un cetățean pentru un mod de trai adecvat vieții actuale. În acest sens, ne referim în mare parte la respectarea și implementarea criteriilor de la Copenhaga privind aderarea la Uniunea Europeană, menite să instaurze reformele de rigoare în cadrul statului candidat la spațiul European, precum stabilirea principiilor aderării RM la UE.

Limba de stat constituie deja o dispută de ani de zile pe teritoriul RM. Acest fenomen condiționează haos în țară și, în același timp, RM își pierde din imagine față de structurile internaționale. În acest sens, se propune modificarea art. 13 din Constituție și acceptarea unei limbi de către majoritatea cetățenilor RM și în același timp recunoașterea pe plan internațional, cum ar fi limba română.

Nu este un secret că **neutralitatea și suveranitatea** RM este de ceva timp doar o noțiune anacronică. Desigur, pentru un stat ca Republica Moldova, cu un teritoriu restrîns și cu cetățeni ce aparțin mai multor națiuni, neutralitatea acestuia este necesară, dar pe de altă parte, despre

ce fel de neutralitate și suveranitate se vorbește în condițiile în care Moldova nu poate să dispună în întregime de propriul teritoriu consacrat prin Constituție? Această întrebare ar fi una retorică, întrucît soluțiile rămîn a fi nu foarte multe, mai exact două: a) RM își păstrează neutralitatea consacrată în art. 11 din Constituția RM potrivit căruia “Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă (alin.(1))”, iar alin. (2) prevede că “Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său”. Situația reală este tocmai inversă și din această cauză apare întrebarea: Care ar fi logica art. 11 din Legea Supremă în situația în care este ignorat de către unele forțe externe? În consecință apar minimum două efecte: 1) sînt alocați bani din bugetul de stat irațional pentru apărarea țării; 2) imaginea RM ca stat de drep este defaimată; b) RM renunță la neutralitate sa, iar această inițiativă atrage schimbarea unor forțe uninaționale ca cele multinaționale. Care ar fi soluția acestei dileme, urmează să ne răspundă doctrinarii noștri și analiștii politici, implicați activ în acest proces vicios.

La fel lipsit de sens continuă a fi și art. 6 din Constituția Moldovei, potrivit căruia “în Republica Moldova **puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate** și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin.” Această prevedere constituie unul dintre principalele principii care stau la baza fondării unui stat. Deși de nenumărate ori s-a pus în discuție revizuirea Constituției datorită imixtiunii indirecte a unor puteri față de altele, totuși astăzi nu putem fi mai mult optimiști în acest sens, deoarece ceea ce s-a scos în vileag cîțiva ani în urmă, s-a păstrat și acuma:

- ineficiența funcționării instituțiilor politice din țară;
- dezechilibrul puterilor în stat, tendința lor spre monopolizarea puterii, amestecul unei puteri în prerogativele altei puteri, incapacitatea lor de a conduce;

- lipsa de responsabilitate a puterilor în stat pentru guvernarea rea;
 - stoparea reformelor, atât a celor politice, cât și a celor economice. În ultima perioadă s-au observat câteva încercări la acest capitol, dar cu părere de rău nu au fost înregistrate prea mari rezultate;

- schimbarea rapidă, imprevizibilă a raportului de forțe politice din societate;

- neconlucrarea organismelor de guvernământ cu societatea civilă [4, p. 329].

Prin urmare, noua Constituție nu rămîne decît să înlătore toate aceste carențe, la care, deocamdată, doar se visează.

Fiind raportate toate aceste probleme, considerăm că necesitatea procesului de reformă constituțională nu trebuie pusă la îndoială, îndeosebi în condițiile în care constituția reprezintă un act normativ fundamental care se bucură de supremație în raport cu toate celelalte, îndeosebi și cu cele internaționale și care reglementează principiile și modul de organizare și funcționare a principalelor instituții de stat, în caz contrar, "legea ce nu corespunde situațiilor de fapt cărora se aplică, care nu răspunde unei nevoi a acelui moment, riscă să rămînă fără aplicație" (P. Negulescu – filosof, om politic român).

Recenzent:

Gheorghe POSTOLACHI,
 magistrul în drept

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.04.1994. Monitorul Oficial din 18.08.1994.
2. Constituția României din 2003. Monitorul Oficial, Partea I nr.767/31, octombrie 2003.
3. Gheorghe Costachi. *Spre o stabilitate democratică și de drept*. Chișinău, 2007.
4. Gheorghe Costachi, Ion Guceac. *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*. Chișinău, 2003.
5. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu. *Drept Constituțional și instituții politice*. Vol. I. Ediția a XI-a. București: Editura All Beck, 2003.
6. Mihai Bîrgău, Valeriu Gurcu. *Drept constituțional comparat*. Chișinău, 2009.
7. Victor Popa. *Dreptul Parlamentar*. Chișinău, 1999.

ROMÂNIA, ÎNTRE PROGRAMUL DE DEZVOLTARE REGIONALĂ ȘI PRINCIPIILE DEZVOLTĂRII DURABILE

Alina Daniela GÂF-DEAC,
 doctorandă

SUMMARY

Sustainable regional development is a new concept that aims stimulating and diversifying economic activities, stimulating investments in the private sector, contributing to decreasing unemployment and, last but not least, a concept that would lead to an improvement in the living standards. This paper approaches from analyzing the main problems facing sustainable regional development, explores the necessary conditions to realize sustainable development and gives suggestions from the perspective of government to promote sustainable development. The humanity future depends of the development – sustainable and regional – and moreover, of its implementation speed.

In the diversity of regional development objectives is a new consensus - the sustainable development of regions are characterized in fact by a viable strategy aimed at preservation of biodiversity and a long term growth.

Sustainable regional development include an evaluation of the existing Romanian legislation both in the field of regional development and also in the field of the sustainable development.

Key words: sustainable regional development, regional development policy, institutional cooperation, centralization, decentralization.

* * *

Dezvoltarea regională durabilă este un concept nou care urmărește impulsivitatea și diversificarea activităților economice, stimularea investițiilor în sectorul privat contribuind la reducerea șomajului și, nu în ultimul rînd, un concept care ar conduce la o îmbunătățire a nivelului de trai. Această lucrare se apropie de analiza principalelor probleme specifice dezvoltării regionale durabile, explorează condițiile necesare pentru a realiza o dezvoltare durabilă și oferă sugestii de promovare a dezvoltării durabile. Viitorul omenirii depinde de dezvoltare - durabilă și regională -, și, în plus, de viteza aplicării măsurilor propuse.

În diversitatea obiectivelor de dezvoltare regională există un nou consens - dezvoltarea durabilă a regiunilor se caracterizează în fapt printr-o strategie viabilă, vizînd păstrarea biodiversității și o creștere pe termen lung.

Dezvoltarea regională durabilă antrenează o evaluare a legislației românești existente atît în domeniul dezvoltării regionale, cît și în cel al dezvoltării durabile.

Aplicarea doctrinei dezvoltării durabile devine obligatorie în contextul actual al postaderării României la Uniunea Europeană, astfel încît obiectivele dezvoltării durabile, creșterea bunăstării și prosperității individuale și a societății să aibă ca suport o dezvoltare economică care să poată fi susținută de ecosistem, garantîndu-se astfel calitatea vieții generațiilor viitoare.

În diversitatea obiectivelor de dezvoltare regională există un nou consens - dezvoltarea durabilă a regiunilor se caracterizează în fapt

printr-o strategie viabilă, ce țintește păstrarea biodiversității și o creștere pe termen lung.

Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă cuprinde următoarele obiective[4, p. 15]:

- stabilirea sectoarelor și direcțiilor cu potențial competitiv ca priorități ale dezvoltării durabile;
- asigurarea stării de sănătate a populației;
- asigurarea complementării și corelării între toate sectoarele economice și sociale, în scopul dezvoltării umane durabile;
- stoparea procesului de dete-

riorare a mediului și inițierea refacerii acestuia;

- stabilirea sectoarelor și direcțiilor cu potențial competitiv ca priorități ale dezvoltării durabile;

- asigurarea unei creșteri continue și stabile a nivelului de trai și în concordanță cu criteriile de integrare în UE;

- monitorizarea și evaluarea permanentă a performanțelor economice, sociale și de protecție a mediului printr-un sistem de indicatori cantitativi și calitativi determinabili.

Dezvoltarea regională durabilă presupune o evaluare a legislației românești existente atât în domeniul dezvoltării regionale, cât și în cel al dezvoltării durabile.

Acest demers trebuie să țină cont de obligativitatea aplicării acquis-ului comunitar, de respectarea convențiilor și acordurilor privind protecția mediului la care România a aderat, și nu în ultimul rând, de necesitatea realizării unui echilibru între perspectivele creșterii economice și calitatea vieții.

Cadrul juridic privind dezvoltarea regională durabilă trebuie să aducă o armonizare a Programului Național de Dezvoltare Regională cu principiile dezvoltării durabile.

Principalele direcții de acțiune sînt [2, p. 226]:

- elaborarea unui Cod Etic al Mediului care să îmbunătățească comportamentul economic în direcția protecției mediului.

- remodelarea regulilor privind managementul public;

- perfecționarea sistemului de parteneriat instituționalizat;

- perfecționarea mecanismelor de piață;

- reglementarea accesului la informațiile de interes public;

- asigurarea unei interpretări unice și coerente a legilor;

- asigurarea protecției și conservării mediului și resurselor naturale;

- realizarea unei dezvoltări

echilibrate a teritoriului - urbanizarea, infrastructurile, transportul, poluarea etc.

România trebuie să își dezvolte capacitatea administrativă astfel încît să asigure introducerea în dreptul intern a întregii legislații a Uniunii Europene.

România poate să realizeze o dezvoltare regională durabilă dacă va acționa în mod consecvent în următoarele direcții majore:

- realizarea unei economii de piață reale, funcționale, care să asigure libera circulație a mărfurilor, capitalurilor, serviciilor și a persoanelor, piața concurențială etc.;

- stoparea proceselor de deteriorare a capitalului natural și a structurii genetice a populației;

- dezvoltarea unui sistem flexibil și performant în domeniul educațional;

- promovarea unui sistem complex și coerent de legi, în concordanță cu aquis-ul comunitar;

- stabilirea unui sistem de indicatori care să permită diagnosticarea nivelului dezvoltării regionale în conformitate cu principiile dezvoltării durabile;

- reducerea nivelului de exploatare a resurselor neregenerabile prin promovarea tehnologiilor nepoluante, cu consumuri reduse de materii prime, materiale și energie;

- dezvoltarea unui sistem de monitorizare a dinamicii sistemului economico-social în corelație cu evoluția calității vieții.

Dezvoltarea regională în România se află într-un stadiu incipient. În ultimii 2-3 ani, s-au făcut eforturi pentru a defini problema și a o plasa mai favorabil pe agenda guvernului și a parlamentului. A fost elaborată o Carte verde a dezvoltării regionale care identifică situația, stabilește obiectivele, propune o serie de instrumente de implementare și schițează o secvență de desfășurare a politicii în domeniul dezvoltării regionale.

Experiența României în acest domeniu este redusă. Economia planificată, care teoretic trebuia să asigure o dezvoltare echilibrată a zonelor țării era rigidă, ineficace și a eșuat în alocarea optimă a resurselor. În plus, centralizarea excesivă bloca orice inițiativă locală care este componenta obligatorie a oricărei politici de dezvoltare regională. În perioada de tranziție nu pare să se fi creat cel mai bun cadru pentru dezvoltarea regională.

Politica de dezvoltare regională trebuie să asigure acordul fin, reglarea unei politici economice și industriale deja implementate. Politica regională vine să corecteze eventualele efecte negative ale politicii economice naționale aflate deja în funcțiune [1, p. 36].

În România, în special, dar și în alte țări din zonă aflate în tranziție sînt încă de rezolvat chestiuni fundamentale legate de reforma economică și instituțională, adică nu este încă realizat acordul brut. De aceea se poate afirma că politica în domeniul dezvoltării regionale se află într-o fază de debut. La ora actuală, în România există o lege a dezvoltării regionale care, cu toate micile ei imperfecțiuni sau desincronizări asigură deocamdată cadrul legal pentru abordarea concretă a politicii în domeniul dezvoltării regionale. Legea răspunde rezonabil la una din teme de dezbateră în cadrul politicilor de dezvoltare regională: centralizare versus descentralizare.

O centralizare excesivă ar putea avea dezavantajul pierderii eficacității date de prezența experților locali în domeniu. În plus, actori importanți pe plan regional ar putea fi scoși din joc și s-ar pierde o contribuție importantă, care de cele mai multe ori este și inovatoare.

Dimpotrivă, o descentralizare excesivă ar priva planificatorii politicii de dezvoltare regională de o

viziune de ansamblu absolut necesară pentru a realiza, în fond, țelul prim al unei asemenea politici și anume micșorarea disparităților. Realocarea eficace a resurselor presupune identificarea diferențelor reale și dozarea corectă a fluxurilor financiare spre regiuni.

Legea privind dezvoltarea regională adoptată în România răspunde bine la această sfidare centralism versus descentralism, prevăzând o componentă paritară a Consiliului Național pentru Dezvoltare Regională, jumătate membri ai executivului, jumătate reprezentanți aleși ai autorităților locale.

În fazele următoare câteva priorități și repere ar trebui urmărite. Ar trebui acordată o atenție prioritară implementării politicii de dezvoltare regională prin dezvoltarea instituțională și creșterea capacității administrative de aplicare.

Un subiect important în cadrul politicilor de dezvoltare regională este constituirea corpurilor executive – agențiile de dezvoltare – care trebuie să pună în aplicare strategiile respective. Alegerea specialiștilor trebuie făcută în condiții competitive. Aceștia trebuie să fie multidisciplinari, inovatori, cu putere de analiză și spirit practic, cu conexiuni în lumea afacerilor, eventual cu conexiuni internaționale. În plus, un atu important este dat de talentul de negociator. Programele de instruire, în cadrul cărora specialiștii să asimileze diferite experiențe europene în domeniu, sînt recomandabile pentru a mări eficiența implementării. Timpul necesar pentru realizarea funcționării la parametri nominali a instituțiilor din domeniul dezvoltării regionale poate fi redus prin însușirea experienței altor agenții de dezvoltare atât din țări occidentale, cît și din țări candidate. La aceste niveluri executive decizia trebuie să fie mai degrabă tehnică sau administrativă decît politică.

Decizia politică trebuie să intervină numai la definirea principiilor care conduc spre un anumit cadru legislativ și instituțional [3, p. 98].

Una dintre caracteristicile definitorii ale dezvoltării regionale o reprezintă cooperarea instituțională. Acest lucru presupune că participanții la procesul de dezvoltare economică regională să conlucreze strîns atît pe verticală, între diferite niveluri guvernamentale, cît și pe orizontală, între diverși actori, activînd în cadrul aceleiași regiuni sau localități.

Un element fundamental al noului model de dezvoltare regională îl reprezintă mobilizarea resurselor regionale în jurul unor noi rețele regionale inovatoare care implică un înalt grad de colaborare pe verticală și orizontală între firme, precum și o implicare apropiată a unei game largi de organizații publice și private specializate în informații de afaceri, servicii de consultanță și transfer de tehnologie.

Internaționalizarea piețelor și a firmelor a împins autoritățile regionale să devină mai orientate spre exterior în planificarea și gîndirea dezvoltării economice. Această tendință trebuie asimilată și de actorii români implicați în dezvoltarea regională.

Din experiența altor țări europene care au fost beneficiarele Fondului de Coeziune, cum este cazul Irlandei, rezultă importanța timpului de învățare, care privește și relația dintre Comisia Europeană și negociatorul național. Înțelegerea modului în care Comisia abordează problema dezvoltării regionale este esențială pentru o relație eficace.

Dezvoltarea regională a României este susținută de UE. România beneficiază de fonduri asigurate de programul PHARE încă din anul 1991 pe patru domenii:

- investiții majore în infrastructură - transporturi și mediu

- aplicarea normelor comunitare
- implementarea politicilor care să asigure accesul la fondurile structurale
- dezvoltarea IMM-urilor.

Referințe bibliografice

1. Antonescu D. *Dezvoltarea regională în România-concept, mecanisme, instituții*. București: Oscar Print, 2003. 188 p.
2. *Planul Național de Dezvoltare - România (2007-2013)*. București: ANDR, 2005. 378 p.
3. Russu C., Fistung D., Hornian-schi N., Antonescu D., Odae N., Botez O. *Schițe ale restructurării industriei, în cadrul regiunilor de dezvoltare ale României*. București: I.E.I., Academia Română, 2000. 164 p.
4. *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă, Guvernul României Orizonturi 2012-2020-2030*. Promovată de Grupul de Lucru în baza HG nr. 1216 din 4 octombrie 2007. București, 2008. 151 p.

ORGANELE ELECTORALE ABILITATE CU DREPTUL DE A ORGANIZA ȘI DESFĂȘURA ALEGERILE PARLAMENTARE EUROPENE

Marius NEGOIȚĂ,
doctorand

SUMMARY

In this article, the establishment, operation and duties of electoral bodies empowered to organize and carry out the European Parliament elections are investigated. In particular, it examines the establishment and operation of the Central Electoral Bureau, the County Election Office and the electoral bureaus of the polling stations in Romania and abroad.

Parlamentul European este singurul organ al Uniunii Europene ales în mod direct. Cei 736 de deputați sînt aleși pe o perioadă de cinci ani de către alegătorii din cele 27 de state-membre ale Uniunii Europene, în numele a 500 de milioane de cetățeni. Reuniunile și deliberările Parlamentului European sînt publice. Deciziile, luările de poziție și dezbaterile parlamentare sînt publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene și pe site-ul Parlamentului European, <http://www.europarl.europa.eu>.

Sediul oficial al Parlamentului European se află la Strasbourg, la frontiera dintre Franța și Germania, ceea ce simbolizează reconcilierea Europei după cele două războaie mondiale. Așa cum a fost decis de către statele-membre ale UE, Parlamentul organizează anual la Strasbourg 12 sesiuni plenare. Comisiile parlamentare se reunesc la Bruxelles, unde pot fi organizate sesiuni plenare suplimentare. Dezbaterile în plen se desfășoară în toate limbile oficiale ale UE, reflectînd astfel importanța pe care o acordă Parlamentul unei Uniuni diverse și multiculturale "unite în diversitate"!

Președintele Parlamentului European este ales pentru un mandat de doi ani și jumătate, ceea ce reprezintă jumătate dintr-o legislatură, și care poate fi reînnoit. Președintele reprezintă Parlamentul în relațiile sale cu exteriorul și în relațiile cu celelalte instituții comunitare. Acesta prezidează ședințele plenare ale Parlamentului, Biroul Parlamentului (cu cei 14 vicepre-

ședinți) și Conferința președinților grupurilor politice.

Deputații din Parlamentul European se reunesc în *grupuri politice* - aceștia nu se grupează în funcție de naționalitate, ci în funcție de afinitățile lor politice. Un *grup politic* este alcătuit din deputați aleși în cel puțin un sfert din țările UE și numără cel puțin 25 de membri. În prezent, există șapte grupuri politice în Parlamentul European. Deputații care nu aparțin niciunuia dintre aceste grupuri se numesc "deputați neafiliați". Grupurile politice își recrutează propriul personal, iar deputații au asistenți parlamentari.

Formarea organelor electorale în procesul electoral la toate nivelurile este etapa principală în constituirea bazelor organizațional-tehnologice, care reprezintă un sistem dinamic în scopul organizării și desfășurării alegerilor europarlamentare. Ca și orice sistem social, sistemul organelor electorale europarlamentare reprezintă un organism bine încheșat, care activează după anumite reguli strict determinate de legislația electorală. În cazul organizării și desfășurării alegerilor europarlamentare actul de bază îl constituie Legea nr.33 din 16 ianuarie 2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European în vigoare, începînd cu data de 4 martie 2009.

În sarcina organelor electorale europarlamentare și alte organe electorale se pune:

- efectuarea înregistrării alegătorilor;
- întocmirea listelor electorale;

- înregistrarea candidaților la posturile electiv;
- desfășurarea scrutinului;
- numărarea voturilor;
- determinarea rezultatelor scrutinului.

Fiecare țară, tradițional, își are sistemul său de organe electorale, care activează pe parcursul anilor.

De regulă, în unele state, organele electorale sînt constituite din persoane cu funcții publice, care fac parte din aparatul de stat.

Astfel, în Belgia președinte al comisiei electorale teritoriale primare devine, conform funcției, președintele organului judecătoresc de primă instanță.

În Germania organele electorale de orice nivel activează sub conducerea unor funcționari din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

În Mexic, Comisia Electorală Federală este condusă de secretarul de stat; ea este constituită dintr-un deputat și un senator, aleși de către camerele respective ale parlamentului, cîte un reprezentant din partea fiecărui partid politic și un notar de stat care este secretarul comisiei.

Comisia Electorală Federală formează comisiile electorale ale statelor federale și comitetele electorale de circumscripție, iar comisiile electorale ale secțiilor de votare sînt formate de către comitetele electorale de circumscripție [1, p. 265].

În conformitate cu legislația în vigoare, sistemul organelor electorale este independent de cele trei ramuri ale puterii publice și activează ca o structură publico-statală

[2] în scopul organizării și desfășurării alegerilor la toate nivelurile.

În cele două scrutine europarlamentare din toamna lui 2007 și din vara 2009, România a acumulat o anumită experiență în organizarea și desfășurarea alegerilor în Parlamentul European.

În scopul organizării și desfășurării alegerilor europarlamentare se constituie organe electorale în modul prevăzut de legislația electorală. Aceste organe, conform legislației în vigoare, sînt independente de organele centrelor de stat precum și de autoritățile administrației publice locale și se subordonează în exclusivitate normelor constituționale și celor electorale.

Actualmente, în majoritatea țărilor europene, există organe electorale centrale, de circumscripție și de sector.

Organele electorale centrale sînt responsabile de organizarea și desfășurarea alegerilor la nivel național și dau publicității rezultatele alegerilor desfășurate din circumscripțiile electorale.

Pentru organizarea și desfășurarea operațiunilor specifice perioadei electorale, în România se constituie Biroul Electoral Central, birourile electorale județene, biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate, birourile electorale ale sectoarelor municipiului București și birourile electorale ale secțiilor de votare (art. 23 alin. (1) din Legea nr. 67/2004).

În Republica Moldova există un alt sistem de organe electorale prevăzut de art.14 (Cod electoral), după cum urmează:

- a) Comisia Electorală Centrală;
- b) Consiliile electorale de circumscripție;
- c) Birourile electorale ale secțiilor de votare.

Pentru organizarea și desfășurarea alegerilor Europarlamentare, în România, la fel se constituie organe electorale, în conformitate cu art. 13^{A1} din Legea nr. 33/2007, după cum urmează:

- 1) Biroul Electoral Central;
- 2) Birourile electorale județene;
- 3) Biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate;
- 4) Birourile electorale ale sectoarelor municipiului București
- 5) Birourile electorale ale secțiilor de votare.

Biroul Electoral Central. Conform art.14 alin.(1) din Legea 33/2007, Biroul Electoral Central este alcătuit din 5 judecători ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele și vicepreședinții Autorității Electorale Permanente [3] și cel mult 10 reprezentanți ai partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțelor politice sau electorale dintre acestea care participă la alegeri.

Desemnarea celor 5 judecători se face de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, în ședință publică, în termen de 5 zile de la aducerea la cunoștință publică a zilei de referință, prin tragere la sorți, dintre judecătorii în exercițiu ai Curții. Data desfășurării ședinței publice de tragere la sorți se anunță în scris, cu două zile înainte, de către președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, partidelor politice și organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale care au membri în Parlamentul European și se aduce la cunoștință publică prin mass-media conform art.14 alin.(2) din Legea 33/2007.

La organizarea și desfășurarea tragerii la sorți au dreptul să participe cîte un reprezentant, desemnat ca atare, al fiecărui partid politic și al fiecărei organizații a cetățenilor aparținînd minorităților naționale, care au membri în Parlamentul European. Rezultatul tragerii la sorți se consemnează într-un proces-verbal, semnat de președinte și de prim-magistratul-asistent al Înaltei Curți de Casație și Justiție, art.14 alin.(3) din Legea 33/2007.

În termen de 24 de ore de la investire, judecătorii desemnați îi

aleg din rîndul lor, prin vot secret, pe președintele Biroului Electoral Central și pe locuitorul acestuia. În termen de 24 de ore de la alegerea președintelui Biroului Electoral Central, în componența Biroului Electoral Central intră președintele și vicepreședinții Autorității Electorale Permanente, precum și cîte un reprezentant al fiecărui partid politic și al fiecărei organizații a cetățenilor aparținînd minorităților naționale, care au membri în Parlamentul European, art.14 alin.(4) din Legea 33/2007.

Constituirea Biroului Electoral Central se consemnează într-un proces-verbal, care reprezintă actul de investire. În această alcătuire, Biroul Electoral Central îndeplinește toate atribuțiile ce îi revin potrivit Legii nr. 33/2007.

În termen de două zile de la rămînerea definitivă a candidaturilor, fiecare partid politic, organizație a cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianță politică sau electorală care participă la alegeri și care nu are membri în Parlamentul European comunică, în scris, Biroului Electoral Central numele și prenumele reprezentantului lor. Comunicările transmise după acest termen nu se mai iau în considerare. Completarea Biroului Electoral Central cu reprezentanții propuși se face prin tragere la sorți, în termen de 24 de ore de la expirarea termenului în care se fac comunicările, de președintele Biroului Electoral Central, în prezența membrilor biroului și a persoanelor delegate de partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțele politice și alianțele electorale care au comunicat reprezentanții conform art. 14, alin. (6) din Legia nr. 33/2007.

Biroul Electoral Central funcționează la nivelul circumscripției electorale naționale și folosește, ca aparat de lucru, personal de specialitate din cadrul Ministerului Administrației și Internelor, al Autorității Electorale Permanente și al

Institutului Național de Statistică, art. 14 alin. (7) din Legea 33/2007.

Biroul Electoral Central, în componența prevăzută la alin. (4), adoptă, în termen de două zile de la constituire, un regulament de organizare și funcționare, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, și este obligatoriu pentru toate birourile electorale, art. 14 alin. (8) din Legea 33/2007.

Atribuțiile Biroului Electoral Central pentru alegerile parlamentare europene sînt indicate în art. 14A1 alin. (1) din Legea 33/2007 după cum urmează:

a) asigură aplicarea și interpretarea unitară a dispozițiilor Legii 33/2007;

b) asigură publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, a listei cuprinzînd denumirea și semnele electorale ale partidelor politice, alianțelor politice, alianțelor electorale și organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale legal constituite, care au dreptul să participe la alegeri;

c) comunică birourilor electorale județene, birourilor electorale de sector și biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate candidaturile admise și le face cunoscute prin intermediul serviciilor publice de radio și de televiziune;

d) rezolvă întîmpinările referitoare la propria sa activitate și contestațiile cu privire la activitatea birourilor electorale județene, a birourilor electorale ale sectoarelor municipiului București și a biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate;

e) contestațiile se soluționează prin decizii care sînt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum și pentru autoritățile și instituțiile publice la care se referă, sub sancțiunile prevăzute de prezenta lege; în cazul în care pentru soluționarea unei întîmpinări sau contestații sînt necesare verificări de fapt, acestea se efectuează în prezența unui judecător din cadrul Biroului Electoral Central; aseme-

nea verificări nu se pot face în ziua de referință;

f) constată, pe baza comunicărilor primite de la birourile electorale ierarhic inferioare, dacă există partide politice, alianțe politice, alianțe electorale și organizații ale cetățenilor aparținînd minorităților naționale care au întrunit pragul electoral prevăzut la art. 20 alin. (1) și candidați independenți care au întrunit coeficientul electoral prevăzut la art. 20 alin. (2) și dă publicității, în termen de 24 de ore de la constatare, lista partidelor politice, alianțelor politice, alianțelor electorale și organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, care au întrunit pragul electoral și a candidaților independenți care au întrunit coeficientul electoral;

g) primește de la birourile electorale județene, birourile electorale ale sectoarelor și de la biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate procesele-verbale prevăzute la art. 19*8; centralizează voturile valabil exprimate pentru fiecare partid politic, alianță politică, alianță electorală, organizație a cetățenilor aparținînd minorităților naționale și candidat independent care îndeplinește condiția prevăzută la lit. e) și asigură repartizarea și atribuirea mandatelor;

h) anulează rezultatul alegerilor în cazul în care constată că votarea sau stabilirea rezultatului alegerilor a avut loc prin fraude de natură să modifice atribuirea mandatelor și dispune repetarea scrutinului în secțiile de votare unde s-a constatat fraudă;

i) poate dispune renumărarea voturilor într-o secție de votare sau refacerea centralizării voturilor și a rezultatului alegerilor dintr-un județ, sector sau din secțiile de votare din străinătate, în situația în care constată, pe baza probelor administrate, că au fost comise erori sau au fost înregistrate neconcordanțe între datele înregistrate în procesele-verbale;

j) organizează și implementează un sistem de colectare de date și de informare periodică a opiniei publice privind prezența populației la vot, în baza unui eșantion reprezentativ la nivel județean și național;

k) transmite Autorității Electorale Permanente, după publicarea rezultatelor alegerilor în Monitorul Oficial al României, Partea I, materialele necesare.

În exercitarea atribuțiilor ce îi revin potrivit prevederilor prezentei legi, Biroul Electoral Central adoptă decizii și hotărîri. Hotărîrile Biroului Electoral Central se dau pentru interpretarea unitară a prezentei legi și sînt general obligatorii. Deciziile Biroului Electoral Central se dau pentru aplicarea unitară a prevederilor prezentei legi, precum și în soluționarea întîmpinărilor și contestațiilor care sînt de competența sa. Deciziile Biroului Electoral Central sînt obligatorii pentru toate autoritățile, instituțiile publice, birourile electorale, precum și pentru toate organismele cu atribuții în materie electorală. Deciziile se aduc la cunoștință prin afișare și prin orice mijloc de publicitate, iar hotărîrile se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I art. 14A1 alin. (5) din Legea 33/2007.

Statutul juridic [2, p. 112] al Biroului Electoral Central ca organ electoral la nivel național, potrivit legilor nr.67/2004 și nr.33/2007, constă în următoarele:

- în limita competenței sale, este independent de organele de stat și alte autorități ale administrației publice centrale și locale;

- are un cadru distinct de atribuții stabilit de legislația electorală;

- este constituit din judecători ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele și vicepreședintele Autorității Electorale Permanente și reprezentanți ai partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțelor politice sau electora-

le dintre acestea care participă la alegeri;

- exercită temporar atribuțiile prevăzute de lege (în cazul Republicii Moldova Comisia Electorală Centrală este un organ de stat și activează permanent (Cod Electoral, art. 16, alin. (1)) ;

- deciziile și hotărârile adoptate în limita competenței sînt obligatorii pentru toate autoritățile, instituțiile publice, birourile electorale, precum și pentru toate organismele cu atribuții în materie electorală;

- este înzestrată cu atribuții de control asupra respectării drepturilor electorale ale cetățenilor;

- conform art.34 din Legea nr 67/2004, Biroul Electoral Central își încetează activitatea după publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I a rezultatului alegerilor, potrivit prevederilor prezentei legi.

Potrivit art.14^{A2} din Legea 33/2007 **Biroul electoral județean sau al sectorului municipiului București** este constituit din 3 judecători, un reprezentant al Autorității Electorale Permanente desemnat de către aceasta prin hotărîre și din cel mult 10 reprezentanți ai partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțelor politice sau electorale dintre acestea care participă la alegeri.

Desemnarea judecătorilor se face în ședință publică, cu 60 de zile înainte de ziua de referință, de către președintele tribunalului, prin tragere la sorți, dintre judecătorii în exercițiu ai acestuia, sau în cazul biroului electoral al sectorului municipiului București, dintre judecătorii în exercițiu ai judecătoriei sectorului. Data ședinței se aduce la cunoștință publică, prin presă, de președintele tribunalului, cu cel puțin 24 de ore înainte.

Biroul electoral județean sau al sectorului municipiului București astfel constituit îndeplinește toate atribuțiile ce îi revin potrivit prezentei legi, urmînd a fi completat

în termen de 24 de ore cu reprezentantul Autorității Electorale Permanente.

Cel mai tîrziu cu 15 zile înainte de ziua de referință, biroul electoral județean sau al sectorului municipiului București se completează cu cîte un reprezentant al fiecărui partid politic, al fiecărei organizații a cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțe politice sau electorale care au membri în Parlamentul European și participă la alegeri. Pînă la această dată, partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțele politice sau electorale dintre acestea care participă la alegeri și au membri în Parlamentul European au obligația de a transmite numele și prenumele reprezentantului lor biroului electoral județean sau al sectorului municipiului București. Comunicările transmise după acest termen nu se mai iau în considerare.

În termen de 5 zile de la expirarea termenului prevăzut de alin. (3) se va proceda la completarea biroului cu cîte un reprezentant al fiecărui partid politic, al fiecărei organizații a cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțe politice sau electorale dintre acestea care participă la alegeri și care nu au membri în Parlamentul European de președintele biroului, prin tragere la sorți în prezența membrilor biroului și a persoanelor delegate de partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțele politice și alianțele electorale care au comunicat reprezentanții. Pînă la această dată, partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțele politice sau electorale care participă la alegeri și care nu au membri în Parlamentul European au obligația de a transmite biroului electoral județean sau al sectorului municipiului București numele și prenumele reprezentanților lor.

Atribuțiile birourilor electorale

județene sau ale sectoarelor municipiului București sînt prevăzute de art.14^{A3} din Legea 33/2007, și anume:

- urmăresc și asigură aplicarea unitară și respectarea dispozițiilor prezentei legi de către toate autoritățile, instituțiile și organismele cu responsabilități în materie electorală din cadrul județului sau sectorului municipiului București; asigură, împreună cu prefectii, instruirea președinților birourilor electorale ale secțiilor de votare și a locuitorilor acestora;

- rezolvă întîmpinările referitoare la propria activitate și contestațiile cu privire la operațiunile birourilor electorale ale secțiilor de votare; contestațiile se soluționează prin decizii care sînt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum și pentru autoritățile și instituțiile publice la care se referă, sub sancțiunile prevăzute de prezenta lege;

- veghează la organizarea din timp a secțiilor de votare; distribuie, pe bază de proces-verbal, împreună cu primarii, buletinele de vot, ștampilele de control, ștampilele cu mențiunea "VOTAT" și celelalte materiale necesare procesului electoral birourilor electorale ale secțiilor de votare;

- în baza tabelului transmis de Autoritatea Electorală Permanentă, ce cuprinde alegătorii comunitari înscrși în listele electorale speciale, confirmă, la solicitarea birourilor electorale ale secțiilor de votare din raza lor teritorială, că alegătorii comunitari care se prezintă la vot potrivit art. 9*2 sînt înscrși în listele electorale speciale;

- totalizează voturile valabil exprimate pentru fiecare listă de candidați și fiecare candidat independent și comunică rezultatele Biroului Electoral Central în vederea stabilirii pragului electoral;

- centralizează rezultatele numărării voturilor pentru județul sau sectorul municipiului București în care funcționează și înaintează Bi-

roului Electoral Central procesul verbal prevăzut de art.19*8, procesele-verbale primite de la birourile electorale ale secțiilor de votare, precum și toate întâmpinările și contestațiile;

- predau, pe bază de proces-verbal, tribunalelor județene, respectiv Tribunalului București, buletinele de vot nule și cele contestate, listele electorale utilizate în cadrul secției de votare, precum și celelalte documente și materiale deținute, care nu sînt predate Biroului Electoral Central și alte atribuții ce le revin potrivit Legii nr.33/2007.

Deciziile biroului electoral județean sau ale sectorului municipiului București se aduc la cunoștință publică prin afișare sau prin orice alt mijloc de publicitate.

În cazul în care constată neconcordanțe între datele conținute de procesele-verbale primite de la birourile electorale ale secțiilor de votare, biroul electoral județean sau al sectorului municipiului București solicită președintelui biroului electoral al secției de votare să facă corecturile necesare, pe care să le ateste prin semnătură și prin aplicarea ștampilei de control a secției de votare.

Birourile electorale ale secțiilor de votare, conform prevederilor art.14^{A5} din Legea 33/2007, sînt alcătuite dintr-un președinte, un locțiitor al acestuia, care sînt, de regulă, magistrați sau alți juriști, precum și din 7 reprezentanți ai partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțelor politice sau electorale care participă la alegeri. Birourile electorale ale secțiilor de votare nu pot funcționa cu mai puțin de 5 membri.

Desemnarea președinților birourilor electorale ale secțiilor de votare și a locțiitorilor acestora se face cu cel mult 10 zile înainte de ziua de referință, de către președintele tribunalului, în ședință publică anunțată cu 48 de ore înainte, prin tragere la sorți, pe funcții, dintre

magistrați sau alți juriști existenți în județ sau în municipiul București (art.14^{A5} alin.(2) din Legea 33/2007).

Listele magistraților care vor participa la tragerea la sorți se întocmesc de către președintele tribunalului, iar cele ale altor juriști de către prefect, împreună cu președintele tribunalului, pînă cel mai tîrziu cu 30 de zile înaintea zilei de referință. Listele vor cuprinde un număr de persoane mai mare cu cel puțin 10% decît cel necesar, acestea fiind rezervă la dispoziția președintelui tribunalului, pentru înlocuirea, în cazuri deosebite, a titularilor (art.14^{A5} alin.(3) din Legea 33/2007).

În cazul în care numărul juriștilor este insuficient, lista va fi completată, la propunerea prefectului, cu alte persoane cu o reputație bună în localitate, care nu fac parte din nici un partid politic și din nici o organizație a cetățenilor aparținînd minorităților naționale care participă la alegeri și care nu sînt rude pînă la gradul al patrulea cu nici unul dintre candidați (art.14^{A5} alin.(5) din Legea 33/2007).

Propunerile de persoane din lista întocmită de președintele tribunalului și cele din listele întocmite de prefect trebuie avizate de Autoritatea Electorală Permanentă, pe baza evaluării activității desfășurate la alegerile anterioare, indiferent de tipul lor, ca președinți ai birourilor electorale ale secțiilor de votare și locțiitori ai acestora, acolo unde este cazul (art.14^{A5} alin.(7) din Legea 33/2007).

În cel mult 48 de ore de la tragerea la sorți, președintele tribunalului transmite biroului electoral județean sau, după caz, birourilor electorale de sector lista persoanelor desemnate ca președinți ai birourilor electorale ale secțiilor de votare și locțiitori ai acestora (art.14^{A5} alin.(9) din Legea 33/2007).

În cel mult două zile de la expirarea termenului prevăzut la alin. (9), partidele politice, organizațiile

cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțele [3] politice sau electorale care participă la alegeri sînt obligate să comunice biroului electoral județean, respectiv biroului electoral de sector, în cazul municipiului București, lista reprezentanților lor în birourile electorale ale secțiilor de votare, sub forma unui tabel ce cuprinde următoarele: numărul secției de votare, numele, prenumele, codul numeric personal, domiciliul sau reședința și modalitatea de contact, respectiv numărul de telefon, de fax sau adresa de e-mail. Un partid politic, o organizație a cetățenilor aparținînd minorităților naționale, o alianță politică sau electorală care participă la alegeri poate avea într-un birou electoral al unei secții de votare cel mult 3 reprezentanți (art.14^{A5} alin.(10) din Legea 33/2007).

Completarea birourilor electorale ale secțiilor de votare cu reprezentanții partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțelor politice sau electorale se face de președintele biroului electoral județean, respectiv de președintele biroului electoral al sectorului municipiului București, în prezența reprezentanților partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale, alianțelor politice sau electorale în biroul electoral județean sau în biroul electoral al sectorului respectiv. Operațiunile de completare a birourilor electorale ale secțiilor de votare pot avea loc în ambele zile și se consemnează în procese-verbale care constituie actele de investitură. Birourile electorale ale secțiilor de votare se consideră constituite la data completării acestora cu reprezentanții partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținînd minorităților naționale și alianțelor politice sau electorale.

Ordinea de completare a birourilor electorale ale secțiilor de votare este stabilită de prevede-

riile art.14^{A5} alin. (12) din Legea 33/2007 astfel:

- în prima etapă, birourile electorale ale secțiilor de votare se completează cu câte un reprezentant propus de fiecare partid politic, organizație a cetățenilor aparținând minorităților naționale, alianță politică sau electorală, care participă la alegeri și are membri în Parlamentul European;

- în a doua etapă, birourile electorale ale secțiilor de votare se completează cu câte un reprezentant propus de fiecare partid politic, organizație a cetățenilor aparținând minorităților naționale, alianță politică sau electorală, care participă la alegeri și nu are membri în Parlamentul European; desemnarea reprezentanților acestora se face potrivit ordinii stabilite la completarea biroului electoral județean sau al sectorului municipiului București;

Potrivit art. 14^{A7} din Legea 33/2007, birourile electorale ale secțiilor de votare au următoarele atribuții:

- primesc de la primari, pe bază de proces-verbal, cu două zile înainte de ziua de referință, două copii de pe listele electorale permanente și două copii de pe listele electorale speciale, ce cuprind alegătorii din secția de votare; un exemplar din fiecare tip de listă este pus la dispoziția alegătorilor pentru consultare și un exemplar este utilizat în ziua de referință;

- primesc, pe bază de proces-verbal, de la primari buletinele de vot, ștampila de control și ștampilele cu mențiunea "VOTAT", formularele pentru încheierea proceselor-verbale, alte imprimări și materiale necesare desfășurării procesului electoral, precum și un buletin de vot anulat, după caz, de către președintele biroului electoral județean, al sectorului municipiului București sau al biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate, pe care îl vor afișa la sediul secției de votare într-un loc vizibil,

în ziua premergătoare alegerilor; birourile electorale ale secțiilor de votare din străinătate primesc aceste materiale prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe;

- conduc operațiunile de votare, iau toate măsurile de ordine în localul secției de votare și în jurul acestuia;

- numără voturile și consemnează rezultatele votării;

- rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate;

- predau birourilor electorale județene sau, după caz, biroului electoral al sectorului procesele-verbale cuprinzând rezultatele votării, buletinele de vot nule și cele contestate, împreună cu întâmpinările, contestațiile și materialele la care acestea se referă, precum și listele electorale utilizate în cadrul secției de votare, îndosariate pe tipuri de liste; birourile electorale ale secțiilor de votare din străinătate predau aceste materiale, prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe, biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate sau, în cazul în care acesta și-a încetat activitatea, Tribunalului București;

- predau, pe bază de proces-verbal, reprezentantului judecătorei în a cărei rază teritorială își au sediul și care se află la sediul biroului electoral județean sau, după caz, la sediul biroului electoral de sector buletinele de vot întrebunțate și necontestate, precum și cele anulate, ștampilele și celelalte materiale utilizate în desfășurarea votării; birourile electorale ale secțiilor de votare din străinătate înaintează aceste materiale reprezentanților diplomatice, care, în termen de 3 luni de la publicarea rezultatului alegerilor în Monitorul Oficial al României, Partea I le predau în vederea topirii de către operatorii economici specializați;

- furnizează, în ziua de referință, date privind prezența populației la vot, conform unui program stabilit de Biroul Electoral Central;

- îndeplinesc orice alte atribuții care le revin potrivit art.14^{A7} din Legea nr.33/2007.

Potrivit art.14^{A6} **birourile electorale ale secțiilor de votare din străinătate** sînt constituite dintr-un președinte, desemnat de șeful misiunii diplomatice, de regulă din cadrul acesteia, și un număr între 2 și 6 membri stabiliți de președintele biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate, dintr-o listă întocmită de Ministerul Afacerilor Externe, cel mai târziu cu 30 de zile înainte de ziua de referință, la propunerea partidelor politice, organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, alianțelor politice sau electorale, care participă la alegeri și care au membri în Parlamentul European. În cazul în care numărul persoanelor propuse de acestea este insuficient, lista este completată de Ministerul Afacerilor Externe cu alte persoane cu o bună reputație și fără apartenență politică. Lista este transmisă spre avizare Autorității Electorale Permanente de către Ministerul Afacerilor Externe, în formatul solicitat de aceasta. Avizul Autorității Electorale Permanente se comunică Ministerului Afacerilor Externe pînă cel mai târziu cu 5 zile înaintea desemnării președinților birourilor electorale ale secțiilor de votare și a locuitorilor acestora.

Birourile electorale județene, birourile electorale de sector, biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate și birourile electorale ale secțiilor de votare își încetează activitatea, după data predării către birourile electorale ierarhic superioare a proceselor-verbale de consemnare și centralizare a rezultatelor votării, pe care le-au întocmit, cu condiția confirmării lipsei oricăror erori sau neconcordanțe în acestea (art.14^{A9} din Legea 33/2007).

Din cele expuse mai sus, tragem următoarele concluzii:

- pentru o bună organizare și desfășurare a alegerilor în Parla-

mentul European este nevoie de a constitui organe electorale la nivel național, la nivel de județ și la nivel local din funcționari publici cu o practică bogată, cu o demnitate ireproșabilă și bine instruiți.

- unul dintre cele mai importante elemente ale sistemului electoral este independența organelor electorale. Pentru ca procesul electoral să poarte un caracter legal și democratic este nevoie ca organele electorale să fie independente din punct de vedere juridic, tehnico-organizatoric de organele de stat și funcționarii acestora;

- fiind organe de aplicare a normelor juridice, organele electorale, în cadrul activităților desfășurate, asigură respectarea normelor și dispozițiilor care stabilesc drepturile și îndatoririle lor în procesul de organizare a campaniilor electorale;

- consacarea legislativă a drepturilor, îndatoririlor și responsabilității organelor electorale și a membrilor acestora, asigură independența organelor electorale în procesul de adoptare a propriilor hotărâri și exclude, totodată, intervenția în activitatea lor din partea organelor de stat și funcționarilor acestora;

- legislația electorală impune organelor electorale obligația nu numai de a asigura realizarea, ci și protecția drepturilor electorale ale cetățenilor. Astfel, organele electorale examinează cererile și contestațiile ce vizează organizarea și desfășurarea alegerilor, adoptă hotărâri și decizii asupra lor.

Referințe bibliografice

1. Ion Guceac. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol.II. Chișinău, 2004.
2. Ion Guceac. *Drept Electoral*. Chișinău, 2005.
3. Autoritatea Electorală Permanentă este o instituție nouă, necesară bunei funcționări a statului de drept

și a democrației. Înființarea ei a avut baza constituțională în art.73, alin.3), lit.a din Constituția României și reglementarea legală, inițial, în Legea nr. 373/2004 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului. Ulterior, competența, atribuțiile și funcționarea AEP au fost reglementate de Legea nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr.67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr.215/2001 și a Legii nr.393/2004 privind Statutul aleșilor locali, precum și în Regulamentul de organizare și funcționare al Autorității Electorale Permanente, cu modificările și completările ulterioare (Hotărârea nr.2/19.03.2007 a Parlamentului României, modificată și completată de Hotărârea nr.3/24.09.2008), este o structură administrativă de gestionare a procesului electoral doar cu atribuții tehnice și de educație electorală. Activează conform Regulamentului privind organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente. Autoritatea Electorală Permanentă are următoarele atribuții principale: elaborează propuneri privitoare la asigurarea logisticii necesare desfășurării alegerilor, pe care le transmite spre însușire Guvernului și autorităților administrației publice locale, și urmărește modul de îndeplinire a propunerilor; monitorizează și controlează modul de întocmire și actualizare a listelor electorale permanente; urmărește modul de întocmire și eliberare a cărților de alegător, în concordanță cu listele electorale permanente; elaborează studii și propuneri vizând îmbunătățirea sistemului electoral, pe care le dă publicității și le prezintă autorităților publice, partidelor politice, precum și organizațiilor neguvernamentale interesate; prezintă Parlamentului rezultatele alegerilor, în maximum 3 luni de la încheierea alegerilor pentru Camera Deputaților și Senat, pentru Președintele României și pentru autoritățile administrației publice locale.

În scopul participării la alegerile pentru membrii din România în Parlamentul European partidele politice, alianțele politice și organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale constituie o alianță electorală la nivel național, pe bază de protocol. Odată cu

constituirea alianței electorale și admiterea prin decizia Biroului Electoral Central a protocolului de constituire a alianței electorale se începe compania electorală.

4. Codul Electoral, Chișinău, 2010.

5. Legea nr. 33 din 16 ianuarie 2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European, publicată în Monitorul Oficial nr. 28/16 ian. 2007.

6. Legea nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, publicată în Monitorul Oficial nr. 271 din 29 martie 2004.

ANALIZA COMPARATIVĂ A REGLEMENTĂRILOR PRIVIND INSTITUȚIA ÎMPĂCĂRII PENALE ÎN UNELE STATE ALE SISTEMULUI DE DREPT ROMANO-GERMANIC ȘI CEL ANGLO-SAXON

**Elena BUGUȚA,
doctorandă**

SUMMARY

Every legal system has a number of features that distinguishes it from other systems. These features are normally reflected in the institution concerning reconciliation. Generally speaking, the regulations relating to reconciliation of offender with the victim are usually inserted in the criminal laws of the states as:

- Circumstances that mitigate liability, criminal penalty or other circumstances to be taken into account when the penalty is established;
- Conditions that lead to the release from criminal responsibility or punishment;
- Special conditions of release from criminal liability or penalty provided by the criminal standards contained in the special part of criminal law.

Also, regulations concerning the conditions of reconciliation may be provided in the criminal procedure laws.

* * *

Este evident că fiecare sistem juridic are o serie de particularități care îl diferențiază de alte sisteme. Aceste particularități se răsfrâng, în mod normal, și asupra reglementărilor ce vizează instituția împăcării.

Reglementările referitoare la împăcarea vinovatului cu partea vătămată sînt, de regulă, inserate în legile penale ale statelor în calitate de:

- circumstanțe care atenuează fie răspunderea, fie pedeapsa penală sau circumstanțe care trebuie luate în considerație la aplicarea pedepsei penale;
- condiții care conduc fie la liberarea de răspundere penală, fie la liberarea de pedeapsa penală;
- condiții speciale de înlăturare a răspunderii penale sau pedepsei penale, prevăzute de norma penală cuprinsă în părțile speciale ale legilor penale.

De asemenea, reglementările referitoare la condițiile de realizare a împăcării pot fi prevăzute în legile procesual-penale.

A. Împăcarea penală în unele state ce țin de sistemul de drept romano-germanic

Codurile Penale ale Germaniei, Franței, Spaniei, Poloniei și Chinei au în comun, într-un fel sau altul, o serie de reguli de ordin general (în Codul penal al RM poartă denumirea de Partea generală) și norme care descriu anumite tipuri de infracțiuni și pedepse (Partea specială).

Codul penal al Spaniei a fost adoptată în noiembrie 1995. Aceasta include trei cărți. Prima carte – “Dispoziții generale cu privire la crime și delictе, persoanele responsabile, sancțiuni, măsurile de securitate și alte consecințe ale încălcării penale,” ne amintește de partea generală a Codului penal

al RM, celelalte două – de Partea specială.

Codul penal al Republicii Federale Germania a fost adoptat în 1871. În 1975, în Germania de Vest a fost modificat Codul Penal: s-a adoptat o nouă parte generală a legii penale, și au fost făcute amendamente la partea specială.

Codul penal Polonez, adoptat la 06.06.1997, la fel ca legea penală autohtonă, include două părți – Partea generală și Partea specială.

Majoritatea legilor penale conțin prevederi referitoare la reconcilierea făptuitorului cu victima și (sau) atenuarea daunelor cauzate în calitate de circumstanță atenuantă.

De exemplu, art. 22 din Codul penal spaniol stabilește în calita-

te de circumstanțe care atenuează acțiunile făptuitorului îndreptate spre repararea prejudiciului cauzat părții vătămate prin infracțiune sau acțiunile care înlătură consecințele infracțiunii în orice fază a procesului penal, pînă la emiterea sentinței.

Partea generală a Codului penal din Germania conține cinci secțiuni, inclusiv secțiunea a treia, “Implicațiile juridice ale infracțiunii.” Capitolul II “Stabilirea pedepsei”, § 46 statuează în calitate de condiții care urmează a fi luate în considerare de către instanța de judecată la stabilirea pedepsei (care arată argumentele pro și contra infractorului), împreună cu motivele și scopurile infractorului, modul de acțiune și consecințele

infracțiunii, comportamentul anterior al infractorului, alte condiții de ordin personal, comportamentul făptuitorului după comiterea infracțiunii – în special voința făptuitorului de a se împăca cu victima infracțiunii [1, p. 147-148].

Codul penal al Poloniei în secțiunea VI “Principiile de stabilire a pedepsei și măsurilor penale” stabilește regulile și principiile, precum și limitele pedepselor. Articolul 53 § 2 prevede că stabilind pedeapsa ce urmează a fi executată, instanța va acorda o atenție specială motivației și comportamentului făptuitorului ..., în special, dorința de a micșora prejudiciile sau de a îmbunătăți în alt mod sentimentul public al justiției precum și comportamentul victimei. Se conține, de asemenea, o dispoziție care ia în considerare rezultatele pozitive de mediere între victimă și executor sau reconciliere între ele într-o procedură în fața instanței sau parchetului.

În conformitate cu art. 60 § 2 din Codul penal al Poloniei instanța de judecată poate aplica, de asemenea, acte de clemență, în cazuri deosebite, chiar și atunci când legea prevede sancțiuni foarte dure în cazul în care victima s-a împăcat cu făptuitorul, prejudiciul a fost reparat, sau victima și făptuitorul au convenit asupra unei modalități de reparare a pagubei produse în urma comiterii unei infracțiuni.

Așa cum s-a menționat, împăcarea făptuitorului cu victima poate acționa, de asemenea, ca un motiv independent de eliberare de răspundere penală. Aceasta este caracteristic doar pentru dreptul penal spaniol. În acest sens, este demn de remarcat faptul că legiuitorul spaniol utilizează termenul de “încetarea răspunderii penale”

și nu pe cel de “înlăturare”, ca în Codul penal al Republicii Moldova [2, p. 185-186].

Toate motivele de încetare a răspunderii penale sînt enumerate într-o secțiune separată de prima carte, intitulată “Încetarea răspunderii penale”. Art. 130 din primul capitol stabilește în calitate de condiții de încetare a răspunderii penale faptul iertării făptuitorului de către victimă. Iertarea trebuie să fie exprimată într-o formă neechivocă și trebuie formulată înainte ca făptuitorul să înceapă executarea efectivă a pedepsei. Asupra circumstanțelor enunțate instanța de judecată audiază victima după pronunțarea sentinței dar înainte de executarea pedepsei [3, p. 99].

Considerăm că, în acest fel, legiuitorul spaniol a prevenit eventualele abuzuri care ar putea parveni din partea organelor de urmărire penală și a victimelor infracțiunilor. Astfel, împăcarea se va putea produce doar pentru cazul în care persoana adusă în fața judecății va fi găsită vinovată de comiterea infracțiunii.

În cazurile de crimă sau delict împotriva persoanelor cu handicap și a minorilor, instanța, ținînd seama de avizul procurorului, poate respinge iertarea autorilor la cererea reprezentanților legali ai minorilor sau incapacibililor [3, p. 100-101].

Pentru a respinge grațierea, de care am vorbit mai sus, instanța judecătorească trebuie să audieze din nou reprezentanții persoanelor limitate în capacitatea de exercițiu.

În același timp, legea penală nu conține nici o altă condiție de înlăturare a răspunderii penale pentru cazul iertării făptuitorului de către victimă.

Respectivele reglementări au

anumite similitudini cu instituția împăcării (art. 76 din Codul penal spaniol), întrucît, la fel ca în cazul împăcării, în situația iertării făptuitorului de către victimă ajung la un anumit consens ce permite tragerea concluziei că efectele sau o mare parte dintre efectele negative ale infracțiunii au fost înlăturate.

Pentru Spania este caracteristic și faptul că legea penală reglementează și cazurile de liberare de pedeapsa penală în cazul comiterii anumitor categorii de infracțiuni (Cartea 2 “Infracțiuni și pedepse” și Cartea 3 “Delicte și pedepse”). Legea penală spaniolă conține totodată și o serie de reglementări procesuale care stabilesc procedura de introducere a cererii de iertare a celui vinovat.

Articolul 201 din Cartea a 2-a prevede că pentru pornirea unei cauze penale privind infracțiunile incriminate de prezentul capitol (Capitolul I «Divulgarea și difuzarea informațiilor secrete» din secțiunea a X-a, “Crime împotriva vieții private, a dreptului la propria imagine și la inviolabilitatea domiciliului”), este nevoie de o plîngere a victimei sau a reprezentantului ei legal. În cazul în care victima este un minor sau o persoană incapabilă, plîngerea poate fi depusă de către unul dintre părinți sau alt reprezentant legal, sau cauza penală poate fi intentată din oficiu de către organele procuraturii.

Iertarea făptuitorului de către partea vătămată sau de către reprezentantul său legal are ca efect încetarea procesului penal și liberarea de răspundere penală, prin derogare de la al doilea paragraf din secțiunea a 4-a din articolul 130 din Codul penal al Spaniei. Astfel, în aceste cazuri instanța nu poate respinge cererea de ier-

tare chiar și pentru cazul în care organele procuraturii vor da aviz negativ solicitării de liberare de pedeapsă.

Prevederile art. 201 din Codul penal al Spaniei sînt repetate fidel de articolul 202, care reglementează răspunderea pentru crimele îndreptate împotriva dreptului la inviolabilitatea propriei imagini.

O abordare oarecum diferită se observă pentru alte două infracțiuni - calomnia și insulta. În conformitate cu art. 216 din Codul penal al Spaniei „... Nimeni nu poate fi condamnat pentru calomnie sau insultă, în lipsa unei plîngerii înaintate de către partea vătămată. Persoanele vinovate de comiterea infracțiunii de calomnie sau insultă sînt liberate de pedeapsă în cazul iertării de către partea vătămată sau de către reprezentanții legali ai acesteia, în cazul infracțiunilor împotriva minorilor sau incapabililor, cu acordul instanței de judecată, ținîndu-se cont de opinia acuzatorului.” Prin prevederile articolul 217 sînt completate reglementările anterioare, și anume: „...la soluționarea chestiunii referitoare la liberarea de pedeapsă pentru comiterea unei infracțiuni de insultă sau calomnie trebuie să fie reparate toate prejudiciile precum și urmează a fi compensate cheltuielile legate de publicarea sentinței...”.

În acest fel, legiuitorul a stabilit pentru respectivele componente de infracțiuni alte două condiții, pe lângă condiția împăcării cu victima, necesare de îndeplinit pentru liberarea de pedeapsă. Totuși, din conținutul art. 217 din Codul penal condiția reparării prejudiciului nu reprezintă un element obligatoriu pentru liberarea de pedeapsă penală [2, p. 188].

Precum am menționat anterior,

Cartea a 3-a cuprinde componentele de infracțiuni și pedepsele pentru acestea. Articolul 639 din Codul penal spaniol în secțiunea a V-a „Dispoziții generale cu privire la delict”, stabilește că pentru faptele care sînt cercetate doar la plîngerea victimei, plîngerea poate fi depusă și de către organele procuraturii dacă fapta a fost comisă împotriva unei persoane minore, incapabile sau invalide. Lipsa plîngerii nu împiedică însă luarea măsurilor preventive”.

Totodată se stabilește că împăcarea cu victima reprezintă un temei de liberare de pedeapsă, sau de executarea acesteia. Prin urmare, în cazul contravențiilor, împăcarea delincventului cu victima reprezintă și un temei de încetare a executării pedepsei.

Legea nu stabilește care sînt totuși consecințele împăcării dacă delincventul s-a împăcat cu victima după achitarea amenzii sau a unei părți din aceasta. Altfel zis, legea penală a Spaniei nu răspunde la întrebarea dacă, în asemenea cazuri, se restituie ori nu amenda achitată.

Codul penal al Germaniei conține în § 46 (el a lipsit în redacția Codului penal din 1975), prevederi potrivit cărora există posibilitatea reducerii pedepsei și scutirea totală de pedeapsă pentru cazul în care persoana vinovată a reparat prejudiciul.

În cazul în care repararea prejudiciilor presupune suportarea unor cheltuieli considerabile din partea vinovatului și prejudiciile sînt reparate în tot sau în parte, atunci în temeiul § 49 alin. (1), instanța este în drept să reducă pedeapsa sau să renunțe la aplicarea acesteia dacă pentru infracțiunea comisă legea penală prevede o pedeapsă privată de liberate pentru

un termen de pînă la un an de zile sau o amendă de pînă la 360 unități convenționale”

Codul penal german nu face însă o delimitare între noțiunile de răspundere penală și pedeapsă penală. Conform legii penale germane, liberarea de pedeapsă penală este admisă atît în cazul în care prejudiciul a fost recuperat, cît și pentru cazul reparării parțiale a acestuia. În același timp este de reținut că liberarea de pedeapsă reprezintă un drept al instanței, dar nu o obligație. În condițiile democrației germane avansate, nu putem să afirmăm că această stare de lucruri s-ar putea constitui într-un dezavantaj pentru făptuitor [4, p. 67].

Codul penal al Germaniei conține secțiunea a IV-a ”Plîngerea penală privată, permisiunea urmării penale și cerința urmăririi penale”. Din punctul nostru de vedere, o asemenea abordare a legii penale este greșită, deoarece secțiunea respectivă nu conține de fapt norme penale, dar procesual penale.

Astfel, în § 77(1) din respectiva secțiune se stabilește că „... dacă infracțiunea este urmărită doar la plîngerea prealabilă a victimei, atunci această plîngere poate fi depusă în exclusivitate de către victimă, dacă legea nu stabilește altfel”.

Normele cuprinse în secțiunea a IV-a, cuprind reglementări clare cu privire la termenul în care urmează a se depune plîngerea, precum și alte aspecte procesuale.

În același timp, paragraful 77 (d) conține o normă care permite retragerea plîngerii prealabile: ”Plîngerea poate fi retrasă. Despre retragerea plîngerii se poate anunța înainte de finisarea procesului penal. Plîngerea retrasă nu poate fi depusă repetat.”

În această ordine de idei, trebuie să observăm că legea penală a Germaniei nu arată care ar putea fi motivele de retragere a cererii. În astfel de condiții, înțelegem că motivele ar putea fi diverse – de la iertarea făptuitorului pînă la împăcarea cu acesta.

Despre faptul care anume infracțiuni sînt urmărite doar la plîngerea prealabilă sau care infracțiuni sînt urmărite indiferent de existența plîngerii ne vorbesc unele paragrafe ale Codului penal sau normele conținute în Partea specială a Codului penal german.

În dreptul penal al unor țări străine se întîlnesc situații în care repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune reprezintă un instrument juridico-penal de influență independent. În special, această condiție este inserată în legea penală a Poloniei și a Chinei. De exemplu, articolul 39 din Codul penal polonez stabilește „... că măsurile penale de influență, în special, sînt: obligația de a repara prejudiciul cauzat prin infracțiune, executarea unei obligații pecuniare.

Obligația de a repara prejudiciul cauzat prin infracțiune este stabilit de către instanță în cazul unei infracțiuni care a condus la moartea victimei, în caz de vătămări corporale grave, în cazul în care infracțiunea a cauzat pierderea unui organ sau a funcțiilor acestuia, pentru crime împotriva securității în transport, sau pentru infracțiuni împotriva mediului, proprietății sau schimbului economic [2, p. 186].

În loc de a repara prejudiciul, instanța de judecată poate dispune atribuirea în favoarea victimei a unor compensații bănești pentru vătămări corporale grave, provocarea unor disfuncții ale organelor

corporale, pentru tulburări de sănătate, precum și pentru recuperarea altor pagube.

Codul penal al Poloniei nu are o secțiune sau un capitol care să reglementeze condițiile de înlăturare a răspunderii penale. Totuși, art. 59 al Codului penal stabilește că „... în cazul infracțiunilor pentru care este prevăzută o pedeapsă privativă de libertate nu mai mare de 3 ani, iar prejudiciul cauzat prin infracțiune este nesemnificativ, instanța este în drept să nu aplice pedeapsa penală dacă sînt stabilite măsuri penale de influență și dacă scopul legii penale poate fi atins prin îndeplinirea acestor măsuri. În alți termeni, legea penală a Poloniei stabilește posibilitatea eliberării de răspundere penală în cazul aplicării unei măsuri penale, inclusiv măsura ce poate consta în condiția de reparare a prejudiciului.

Încă în Evul Mediu în China exista o regulă generală care guverna situațiile de dobîndire ilegală a proprietății: „...stabilirea valorii proprietății dobîndite ilegal este ceea ce determină pedeapsa.” În calitate de sancțiune pentru dobîndirea ilegală a proprietății altuia era stabilită pedeapsa pecuniară a cărei evaluare se făcea pornind de la mărimea pierderilor suportate de către victimă. Determinarea mărimii daunelor cauzate prin infracțiunea de dobîndire ilegală a proprietății se făcea printr-o recalculare a valorii bunurilor dobîndite ilicit, transformarea prețului pagubei în prețul mătasei și obligarea făptuitorului la achitarea prețului de piață cel mai mare la mătase de la locul unde a fost săvîrșită fapta”. Pentru daunele cauzate prin furt și jaf opera o regulă specială: “ pentru bunurile furate sau jefuite se achita un preț dublu” [6, p. 337].

Articolul 32 din Codul penal al Chinei, adoptat la 1 iulie 1979, stabilea că, în ceea ce privește persoanele care au comis infracțiuni minore și pentru care nu există necesitatea de a fi urmărite în justiție, nu pot fi aplicate sancțiuni penale, ținîndu-se cont de circumstanțele specifice ale cauzei. În privința acestora putea fi aplicată mustrarea publică sau pocăința scrisă, solicitarea publică a iertării, restituirea prejudiciului sau aplicarea de către autoritatea administrativă competentă a unei sancțiuni contravenționale [7, p. 49-50].

B. Împăcarea penală în unele state ce țin de sistemul de drept anglo-saxon

În Anglia contemporană principalul izvor de drept îl reprezintă preceptul judiciar și regulamentele parlamentului. Precum se întîmplă și în alte ramuri de drept, dreptul penal este bazat, în cele mai multe cazuri, pe hotărîrile judecătorești. Astfel, fiecare instanță de judecată trebuie să urmeze practica instanțelor superioare, iar instanțele superioare sînt legate de propriile hotărîri pronunțate anterior pentru spețe asemănătoare.

În SUA, ca și în Anglia, nu există o sistematizare unitară a legilor penale, fapt determinat de specificul caracterului federativ al țării. Astfel, în SUA nu există o lege penală unică. Principalele izvoare de drept ale SUA sînt: Constituția SUA, constituțiile statelor ce formează federația, legile penale formate, în primul rînd, de codurile penale ale statelor și actele subordonate acestor legi.

Nici legea penală a Angliei, nici cea a SUA nu conține vreo reglementare referitoare la posibilitatea împăcării victimei cu făptuitorul.

Încă în anii '70 ai secolului trecut, iertarea făptuitorului de către

victimă nu reprezenta un temei al eliberării de pedeapsă decât în cazul așa-numitului "atac simplu", prin care se înțelegea orice acțiune care scotea în evidență intenția de a utiliza forța. În celelalte cazuri, împăcarea nu reprezenta un temei de încetare a urmării penale [8, p. 119].

În ultimii 30 de ani, inclusiv în Anglia și SUA, o alternativă a justiției punitive a devenit justiția restaurativă. În cazul justiției restaurative piatra de temelie nu este pedeapsa, ci împăcarea victimei cu făptuitorul și asigurarea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Conceptul de justiție restaurativă a apărut în Canada, în anii '70 ai secolului trecut, iar adepții acesteia tratează infracțiunea drept o faptă îndreptată împotriva intereselor private ale persoanei, iar uneori chiar împotriva unui cerc îngust de persoane [9, p. 211].

La baza ideii de justiție restaurativă stă credința că în cazul abordării tradiționale a infracțiunii, interesele victimei nu sînt luate în considerație. Tradițional, infracțiunea este tratată ca o faptă împotriva intereselor generale ale societății, împotriva statului, iar cei judecați sînt supuși unei proceduri, care îi face să se gîndească doar la situația lor. Această procedură împiedică infractorul să-și asume obligațiile pe care le are față de persoana împotriva căreia a acționat.

Instrumentul principal al procedurii justiției restaurative îl reprezintă medierea. Din punct de vedere istoric, această instituție a luat naștere în sistemul de drept anglo-saxon. În sistemul continental al dreptului, medierea a început a fi aplicată pe larg la finalul anilor '80, începutul anilor '90 ai sec. al XX-lea.

Actualmente, programele justiției restaurative funcționează cu succes în Canada, SUA, Noua Zeelandă, Australia, Anglia, Germania, Franța, Olanda, Polonia, Cehia, Belgia, Finlanda, etc.

Adepții justiției restaurative sînt de părere că aceasta are efecte atît la nivelul micro, cît și la nivelul macro. Astfel, la nivelul micro problema infracționalității este soluționată prin intermediul reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune, iar la nivelul macro prin micșorarea infracționalității datorită influenței nivelului micro [8, p. 122].

În acest fel, rolul sancțiunii în cadrul justiției restaurative constă în atingerea unor rezultate la nivelul comportamentului, atitudinilor materiale și morale atît ale victimei, cît și ale infractorului.

Justiția restaurativă poate fi privită nu doar ca o alternativă pentru justiția tradițională, dar și ca o mișcare socială, deoarece în programele acesteia sînt atrase nu doar victimele și infractorii, dar și membri ai diferitelor organizații neguvernamentale și ale altor grupuri sociale.

Programele de împăcare între victimă și infractor sînt create, în special, pentru anumite grupuri de persoane: tineri sau persoane care au încălcat legea penală pentru prima oară, sau care au comis infracțiuni neînsemnate.

De exemplu, în Noua Zeelandă, pentru soluționarea conflictelor, apărute în urma comiterii unei infracțiuni de către minor, sînt create așa-numitele conferințe de familie. Acest tip de reuniuni permit victimei, făptuitorului, membrilor familiei acestuia și reprezentanților puterii să se întîlnească și să discute deschis situația creată ca urmare a infracțiunii. Rezultatul

acestor întruniri îl reprezintă împăcarea victimei cu făptuitorul și repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune de către părinții făptuitorului.

Programele de împăcare se referă uneori și la infracțiuni grave. Astfel, în Columbia Britanică împăcarea este permisă chiar și în cazul infracțiunii de banditism, viol în serie și chiar omor.

Soluționarea conflictelor dintre victimă și infractor pe calea încheierii acordului de împăcare este cunoscută și țărilor din America Latină.

Legislația din El Salvador nu permite forme alternative împăcării încheiate în afara instanțelor judecătorești. Totuși, noile reguli procesual-penale adoptate în anul 1998 stabilesc că acordul dintre victimă și făptuitor poate înceta procesul-penal în cazul comiterii infracțiunilor contra patrimoniului precum și în cazul altor infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate pentru un termen mai mic de 3 ani. În același timp, acordul de împăcare trebuie să conțină clauze clare referitoare la modul de compensare a prejudiciului [10, p. 86].

Legislația procesual-penală a Venezuelei, adoptată în anul 1997, nu are o aplicare deplină, deși două reglementări sînt funcționale din 1998: "Acordul privind reparațiile și compensațiile și recunoașterea faptelor".

"Acordul privind reparațiile și compensațiile" poate fi încheiat în cazul infracțiunilor patrimoniale și al infracțiunilor comise din imprudență. Acest tip de soluționare a conflictului este asemănător procedurii de încheiere a acordului de împăcare.

În Brazilia nu există organe în atribuțiile cărora ar intra împăcarea victimei cu făptuitorul. În ace-

lași timp, instanțele judecătorești sînt însă în drept să emită opt tipuri de sentințe alternative sentințelor de condamnare la închisoare, inclusiv stabilirea unei compensații bănești în beneficiul victimei [9, p. 66].

Legislația țărilor în curs de dezvoltare nu conține reglementări referitoare la posibilitatea împăcării victimei cu făptuitorul, deoarece se consideră că repararea prejudiciului de către făptuitor nu este o manifestare a educării făptuitorului, ci reprezintă o obligație a acestuia. În acord cu această idee, multe state în curs de dezvoltare instituie în calitate de pedeapsă și obligația reparării prejudiciului.

Repararea prejudiciului produs prin infracțiune, în calitate de pedeapsă penală, se utilizează pe larg în India, China, Noua Guinee, Etiopia, Uganda, Tanzania, Sudan, etc. [5, p.44].

De obicei, obligația reparării prejudiciului figurează atît în calitate de pedeapsă principală, cît și în calitate de pedeapsă complementară.

Pentru țările care fac parte din sistemul continental de drept, le sînt, în general, caracteristice următoarele trăsături:

1) împăcarea cu făptuitorul este stabilită de legile penale, în primul rînd, în calitate de circumstanță ce atenuează răspunderea sau pedeapsa, iar în al doilea rînd,

în calitate de condiție care micșorează pedeapsa;

2) în normele cuprinse în Partea generală a codurilor penale, împăcarea reprezintă o condiție de liberare de răspundere penală în cazul infracțiunilor ușoare.

Legislația penală a țărilor care fac parte din sistemul anglo-saxon nu conțin, în general, norme care ar permite împăcarea făptuitorului cu victima.

În țările în curs de dezvoltare nu există anumite dispoziții legale speciale referitoare la împăcarea victimei cu făptuitorul, însă aici, din punct de vedere istoric, au fost dezvoltate reglementări care stabilesc în calitate de pedeapsă compensația, adică repararea prejudiciului comis prin infracțiune.

În concluzie, multe țări ale lumii sînt orientate spre justiția restaurativă în dauna celei punitive sau tradiționale.

Recenzent:

Viorel V. BERLIBA,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Сабитов Р.А. *Посткриминальное поведение* (понятие, регулирование, последствия). Томск: Изд-во Томского ун-та, 1995.

2. Кузнецова Н. *Уголовное право ФРГ*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1980.

3. Коробеев А.И. *Уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы*. А.И. Коробеев, А.В. Усс, Ю.В. Голик. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1991.

4. Кычанов Е.И. *Основы средневекового китайского права* (VII – XIII вв.). Москва: Наука, 1986.

5. Карнозова Л. *Восстановительное правосудие: идеи и перспективы для России*. Л. Карнозова, Р.Максудов, М. Флямер. Рос. Юстиция, 2000, № 11.

6. Китайская Народная Республика: *Конституция и законодательные акты*. Л.М. Гудошникова. Москва: Прогресс, 1984.

7. Кривоченко Л.Н. *Классификация преступлений*. Харьков: Вища школа, 1983.

8. Полянский Н.Н. *Уголовное право, уголовный суд Англии*. 2-е издание, пересм. и дополн. Москва: Юрид. лит., 1998.

9. Пашин С. *Понимание преступления*. Москва: Угол. Право, 2000, № 3.

10. *Новое уголовное право России*. Общая часть: Учебное пособие. М.: Зерцало: ТЕИС, 1995.